

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

เรื่อง

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

โดย

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี) ดร.

ดร.ขวัญชนก เหล่าสุนทร

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766231



รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

เรื่อง

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

โดย

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี) ดร.

ดร.ขวัญชนก เหล่าสุนทร

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

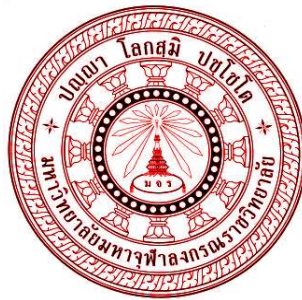
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766231

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

The Educational Inequality of Ethnic Youth on High Altitude

By

PhraUdombunthit, (Somsak Sutiyanmate) Dr.

Dr.Kuanchanok Laosunthara

Department of Sociology and Anthropology

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2566

Research Project Funded by

Department of Sociology and Anthropology

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800766231

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
ผู้วิจัย : พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)
ดร.ขวัญชนก เหล่าสุนทร
ส่วนงาน : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ : ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) ศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และ ๓) นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชน บนพื้นที่สูงและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยใช้เทคนิคการ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ การเข้าถึงการศึกษา ปัญหาด้านภาษาและวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการขาดแคลนบุคลากรและสื่อการเรียนรู้ งานวิจัยจึงนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแบบ UDOM Model เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การเข้าถึงการศึกษา ๒) บุคลากรและสื่อการเรียนรู้ ๓) หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ๔) การสนับสนุนทางการเงินและสวัสดิการ และ ๕) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน รูปแบบดังกล่าวมีเป้าหมายสอดคล้องกับเจตนารมณ์การพัฒนาการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

Research Title	: The Educational Inequality of Ethnic Youth on High Altitude.
Researcher	: PhraUdombunthit Dr. Dr.Kuanchanok Laosunthara
Department	: Department of Sociology and Anthropology Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year	: 2023
Research Scholarship Sponsor	: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research study on educational inequality of ethnic minority youth in highland areas has the following research objectives: 1) To study the situation and models of education management for ethnic minority youth in highland areas, 2) To develop an education management model for ethnic minority youth in highland areas, and 3) To propose an education management model for youth in highland areas to reduce educational inequality. The researcher employed a qualitative research methodology by collecting data from documentary research, in-depth interviews, and field studies. The presentation of the education management model for youth in highland areas to reduce educational inequality was conducted using descriptive content analysis techniques.

Findings were as follows:

Youth from highland ethnic groups face educational inequality problems from many factors, including access to education. Language and cultural issues Economy and Society as well as a shortage of personnel and learning media. The research therefore presents the UDOM Model of educational management to increase educational opportunities and reduce inequality. It consists of 5 main components: 1) access to education, 2) personnel and learning media, 3) curriculum and teaching process, 4) financial support and welfare, and 5) integration of cooperation between agencies. This model aims to be in line with the spirit of developing education for equality and sustainable development according to the Sustainable Development Goals of the United Nations.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร., รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ที่ปรึกษางานวิจัย ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยเรื่อง "ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง" สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อ งานวิจัยฉบับนี้ รวมทั้งขอขอบพระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้อันมีค่ายิ่ง

คุณประโยชน์และคุณูปการจากทุกท่าน ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกในพระคุณเป็นที่สุดมา ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญแผนภาพ	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.. ..	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แผนยุทธศาสตร์การศึกษาชาติ.....	๑๐
๒.๑.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ : การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและ ประเทศไทย.....	๑๓
๒.๑.๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ : การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้าง ชีตความสามารถในการแข่งขันของ ประเทศ.....	๑๔
๒.๑.๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ : การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้.....	๑๕
๒.๑.๔ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ : การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่า เทียมทางการศึกษา.....	๑๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๒.๑.๕ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ : การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม.....	๑๘
๒.๑.๖ ยุทธศาสตร์ที่ ๖ : การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการการศึกษา.....	๑๘
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์.....	๒๑
๒.๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษา	๒๑
๒.๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี ทางการศึกษาของเยาวชน	๒๙
๒.๒.๓ หลักการจัดการศึกษา	๓๒
๒.๒.๔ รูปแบบและลักษณะทางการศึกษา	๓๕
๒.๓ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา.....	๔๓
๒.๓.๑ ความเหลื่อมล้ำ.....	๔๓
๒.๓.๒ การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ	๕๐
๒.๓.๓ การบริหารและการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษา.....	๖๐
๒.๓.๔ การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.....	๖๑
๒.๓.๕ การบริหารและการจัดการศึกษาโดยหน่วยงานอื่นนอกเหนือ จากกระทรวงศึกษาธิการ.....	๖๓
๒.๔ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์.....	๗๑
๒.๔.๑ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน.....	๗๑
๒.๔.๒ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์.....	๗๕
๒.๔.๓ สรุป	๗๘
๒.๕ การจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”	๗๙
๒.๕.๑ ความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”	๗๙
๒.๕.๒ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร	๘๑
๒.๕.๓ สรุป	๘๕
๒.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินงานวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๙๕
๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๓.๓ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	๙๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๐๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย	
๔.๑ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑.ศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการ การศึกษาของเยาวชน กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอำเภออมก๋อย จังหวัด เชียงใหม่.....	๑๐๒
๔.๑.๑ สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ บนพื้นที่สูงอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.....	๑๐๒
๔.๑.๒ รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.....	๑๐๖
๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของ เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา.....	๑๒๕
๔.๓ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่ เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา.....	๑๒๗
๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒๙
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๑
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๓๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๘
บรรณานุกรม.....	๑๔๐
ภาคผนวก.....	๑๔๗
ภาคผนวก ก เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย.....	๑๔๘
ภาคผนวก ข หนังสือรับรองความปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย.....	๑๕๑
ภาคผนวก ค หนังสือแสดงเจตนายินยอม.....	๑๕๒
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์.....	๑๕๘
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัยและคณะ	๑๖๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่.....	หน้า
ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘
ภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง	๔๐
ภาพที่ ๒.๒ การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"	๖๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๒.๑	ประเภทและจำนวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น..... ๔๔
ตารางที่ ๒.๒	จำแนกจำนวนนักเรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับเปรียบเทียบกับประชากร ช่วงอายุ ๓ - ๑๗ ปี ระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖ - ๒๕๖๐..... ๕๓
ตาราง ๓.๑	ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.....๑๐๘
ตาราง ๓.๒	ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.....๑๐๙
ตาราง ๓.๓	ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่๑๑๐
ตาราง ๓.๔	ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.....๑๑๑
ตาราง ๓.๕	ตารางความเห็นของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง.....๑๑๒
ตาราง ๓.๖	ตารางความเห็นของผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง.....๑๑๖
ตาราง ๓.๗	ตารางความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่.....๑๑๙
ตาราง ๓.๘	ตาราง UDOM-Model.....๑๓๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประเทศไทยมีความหลากหลายมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไป โดยสภาพเศรษฐกิจสังคม ตามจารีตประเพณีเป็นการปรับตัวเข้ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิสังคมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ โดย “กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” หรือชนชาวเขาจะตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูง ซึ่งจะเห็นได้ทางภาคเหนือของประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบตามเทือกเขาฝั่งตะวันตกของประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เป็นสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งอาศัยป่าเป็นหลัก “กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่ราบ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่มีวิถีการดำรงชีวิตกลมกลืนกับคนไทยทั่วไป มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก^๑ ในขณะที่เดียวกันก็มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้นแต่ยังคงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองอยู่

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างจากกลุ่มชนอื่นๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง โดยอาศัยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ หากจำแนกพื้นที่ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐาน สามารถแบ่งได้ออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ กลุ่มตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงหรือชนชาวเขา กลุ่มตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบ กลุ่มชาวเลและกลุ่มที่อาศัยในป่า^๒ ทั้งนี้ มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปตามบริบทของสภาพพื้นที่ จารีตประเพณี เป็นการปรับตัว เข้ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิสังคม โดย “กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” หรือ “ชาวเขา” จะตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือ โดยอาศัยป่าเป็นพื้นที่หลัก “กลุ่มชาติพันธุ์ บนพื้นที่ราบ” ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่มีวิถีการดำรงชีวิตกลมกลืนกับคนไทยทั่วไป มีแนวโน้ม เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้นแต่ยังคงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองอยู่และอีกกลุ่มคือ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานตามหมู่เกาะหรือชายฝั่งทะเล” เรียกว่า “กลุ่มชาวเล” มีวิถีชีวิตอยู่ทั้งบนเกาะและในท้องทะเล มีอาชีพประมงเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กที่ขอบอาศัยในป่า ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า

^๑ นคร วัลลิภากร, กลุ่มชาติพันธุ์กับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญของไทยในฉบับปัจจุบัน, **ออนไลน์**, แหล่งที่มา, <https://www.scb.co.th/th/personal-banking/stories/tips-for-you/thai-ethnic-group.html?payroll-metan>, (สืบค้นเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖).

^๒ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๘-๒๕๖๐, น.๑

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กที่ขอบอาศัยในป่าดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ตลอดระยะเวลากว่า ๕๐ ปีที่ผ่านมาเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูง คือ “ชนชาวเขา” ด้วยสาเหตุสำคัญคือ ความมั่นคงบริเวณพื้นที่ชายแดนการแก้ไขปัญหาเสพติด ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าการทำไร่เลื่อนลอย และการลดอัตราการเพิ่มประชากรโดยใช้ “นโยบายรวมพวก” เป็นหลัก เพื่อให้ชนชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่ดีและสามารถช่วยเหลือตนเองได้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นงานประจำปกติ ในขณะที่การแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติโดยรวมยังไม่หมดไป ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์รวมตัวกันเรียกร้องเรื่องสัญชาติ การย้ายถิ่นและการแก้ไขปัญหาเสพติดตามปฏิญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐^๓ สภาพปัญหาและสถานการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ โดยรวมในระยะที่ผ่านมา ส่งผลให้ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ดีขึ้นแต่การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคมการปกครองและสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งการบริหารจัดการที่หลากหลายขาดความชัดเจน ปัญหาต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์จึงยังคงอยู่โดยเฉพาะเรื่อง การกำหนดสถานะบุคคล การจัดตั้งถิ่นฐานถาวรและการได้รับการยอมรับรวมทั้งยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาที่หน่วยต่างๆ กำหนดขึ้นยังหลากหลายขาดการกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนชาวเขา ที่ตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูงของประเทศไทยหรือทางภาคเหนือ ได้สะท้อนปัญหาภัยสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เกิดความเหลื่อมล้ำกับคนเมืองในหลายๆ ด้าน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางการปกครอง (การเมือง) ความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์มาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยร่วมกัน โดยเฉพาะปัจจัยทางการศึกษา เศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มคนเปราะบางคนชายขอบ ที่ยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่รับบทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตีตราอยู่เสมอไปไม่ว่าจะในสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม สภาพสถานการณ์ในปัจจุบัน^๔

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สังคมไทยต้องได้รับรู้และภาคประชาสังคมต้องช่วยกันขับเคลื่อน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเยาวชนในที่ราบสูงจะไม่ค่อยได้รับการศึกษา การเข้าถึงการศึกษาน้อยมาก การได้รับการศึกษาอย่างไม่ทั่วถึงแล้วเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ยังขาดคุณภาพ การจัดการศึกษาในโรงเรียนยังไม่เอื้อต่อวิถีชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์

^๓ มุลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม, ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง, เชียงใหม่ : พิมพ์ที่ บริษัท สำนักพิมพ์ เอไอพี จำกัด, ๒๕๕๙.

^๔ คันธรส แสนวงศ์และคณะ, การพัฒนา และแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาชุมชนคลองบางซื่อ-รัชดาภิเษก. วารสารวิชาการศิลปะศาสตร์ ประยุกต์, ปีที่ ๕ (๑), ๒๕๕๕ : ๔๖ - ๕๓.

เยาวชนส่วนมากไม่ได้เรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนจำนวนมากส่วนหนึ่งเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศไทยยังเป็นหนึ่งใน ๑๕ ประเทศของโลกที่มีสัดส่วนเด็กวัยประถมศึกษาที่ไม่ได้เข้าโรงเรียน รวมกันกว่าครึ่งหนึ่งของสัดส่วนเด็กวัยประถมศึกษาที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษารวมโรงเรียนทั้งหมดของโลก^๕

การขาดโอกาสของเด็กในชนบท เด็กในพื้นที่สูง หรือเด็กชายขอบ ยังมีคุณภาพที่แตกต่างกับเด็กในเมืองมาก นอกจากนั้นโอกาสการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการทำงาน ยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อเส้นทางชีวิตของกลุ่มเด็กเหล่านั้น แม้ว่าภาครัฐฯ จะมีการขยายโอกาสการเข้าถึง แต่สถานภาพครอบครัวที่ยากจน ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด อยู่ในภาคการเกษตร ทำให้กลุ่มเด็กในพื้นที่สูง เด็กชายขอบ ไม่อาจก้าวสู่เป้าหมายพื้นฐานได้ทั่วถึง^๖ การศึกษาสำคัญที่จะสร้างอนาคตเปลี่ยนแปลงชีวิต โดยบริบททางสังคมไทย พยายามหยิบยื่นโอกาส ร่วมมือพัฒนาระบบการศึกษา ปัจจุบันมีการเรียนการสอน ทุกพื้นที่ เด็กดอย จะมีโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะโรงเรียน ตชด., โรงเรียนตามแนวพระราชดำริฯ โรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนในความดูแลของอปท. แต่ที่เป็นปัญหาคือ บางโรงเรียนมีความยากลำบากในการเดินทาง และถ้าอยู่ประจำ บางครอบครัวไม่พร้อม แม้จะมีการสนับสนุนหลาย ๆ ด้านก็ตาม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยยังเป็นโจทย์ใหญ่ที่ภาครัฐต้องแก้ไขอีกยาวนาน แม้ว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ภาครัฐจะได้กำหนดนโยบาย และมาตรการในการพยายามบรรเทาและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยการออกนโยบายมาตรการและโครงการต่าง ๆ เช่น การพัฒนาส่งเสริมการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ การส่งเสริมบริการสุขภาพด้วยการกระจายโอกาสการเข้าถึงกองทุนสำหรับผู้มีฐานะ และสิทธิของบุคคล เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่ ปัจจัยสำคัญเกิดจากการดำเนินการที่ขาดความชัดเจน และต่อเนื่อง หากสังคมเปิดโอกาสให้กับบุคคลทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม และเสมอภาคกัน ย่อมลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ สอดคล้องตาม เจตนารมณ์ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ ที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา ๒๗ เรื่องความเสมอภาคของบุคคลบัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชาย และหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่า ด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพสถานะของบุคคล ฐานะทาง

^๕ United Nations Children’s Fund [UNICEF]. (2013), No schooling children, **Online**, Retrieved from: http://www.unicef.org/thailand/tha/education_6560.html (22 May 2023).

^๖ เชียงใหม่นิวส์, ส่องชีวิตเด็กเหนือ คุณภาพชีวิตเมืองกับชนบท ยังเหลื่อมล้ำสูง, **ออนไลน์**, แหล่งที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/topstories/1227824/> (๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๖).

เศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอันใดจะกระทำมิได้”^๗

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้ดำเนินอยู่ ได้แก่ โครงการพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีสถานศึกษาตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภูเขาสูง พื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดนหรือพื้นที่อื่นๆ ซึ่งมีความยากลำบากในการจัดการศึกษา และเป็นพื้นที่ตามประกาศกระทรวงการคลังในเขตภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทยใน ๑๑ จังหวัด รวม ๒๕ เขตพื้นที่การศึกษาโดยมีเป้าหมายเชิงคุณภาพ เพื่อให้เด็กและเยาวชนทุกคนบนพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารตามขอบเขตโครงการฯ ได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายสติปัญญา และจิตใจเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมอันดี สามารถแก้ปัญหาที่กักขังในการประกอบสัมมาชีพ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต อย่างมีศักดิ์ศรีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสงบสุข^๘ และในจำนวนนี้มีสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาที่อยู่ในภาคเหนือตอนบนด้านตะวันตกของประเทศไทย ที่มีแนวตะเข็บชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และตาก จำนวน ๑๔ เขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียน ๑,๒๕๙ โรงเรียนที่มีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยน

ด้วยรูปแบบที่หลากหลายและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้ให้นักเรียนในพื้นที่เหล่านี้ ได้รับโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่สูงและทุรกันดารรวมถึงประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้^๙ ดังนั้น นอกจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว ยังควรเป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่ประกอบด้วยการจัดการศึกษาในระบบการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทย ยังพบเห็นทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนของชาติพันธุ์ที่ราบสูง จะเห็นได้ชัดกว่า ดังที่พระเชมทัต สีสาสโร (รินสำราญ) ได้อธิบายถึงความหมายของ “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ว่าหมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาส สิทธิใน

^๗ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐, กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๐.

^๘ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดาร, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๒, หน้า ๑-๔.

^๙ วชิราพร สุวรรณศรวล และคณะ, รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย, วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๕ (ฉบับพิเศษ), ๒๕๕๖, หน้า ๑๘๕.

การเข้ารับการศึกษา โดยหากพิจารณาถึงพื้นฐานที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัว หรือความแตกต่างของแต่ละโรงเรียนที่นักเรียนแต่ละคนเข้าเรียนอยู่จะพบว่า ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ เป็นปัญหาที่เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ความแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณ ความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา ต่างก็มีส่วนทำให้เด็กแต่ละคนได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ไม่เท่ากัน จึงสะท้อนออกมาเป็นผลคะแนนสอบที่แตกต่างกันตามไปด้วย^{๑๐}

ผลของการศึกษาสภาพปัญหาในการจัดศึกษาชั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงซึ่งมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่สลับซับซ้อน มีความยากลำบากในการบริหารจัดการให้เกิดบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดความเสมอภาคอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา บนพื้นที่สูงที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชน โดยความร่วมมือของชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและให้สถานศึกษาสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความพร้อมทั้งด้านร่างกายสติปัญญาและจิตใจ เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่สามารถเผชิญปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ของโลก มีทักษะชีวิตในการประกอบสัมมาชีพ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาสภาพความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนายุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่ เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในเขตพื้นที่ อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับสภาพบริบททางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์ องค์ความรู้ที่ได้ในการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนต่อไป

^{๑๐} พระเชมทัต สีสสาร (เร็นสำราญ), การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ สถานการณ์ทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ ปัญหา และโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ รูปแบบการสนับสนุนการศึกษาและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ซึ่งกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตลอดจนการค้นหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นด้วย โดยการค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนจากผู้นำชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

(๑) สภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ และการดำเนินงานในการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษาในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบน

(๒) การศึกษาในเนื้อหา รูปแบบที่เหมาะสมกับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความต้องการในปัจจุบันและอนาคต

(๓) การจัดการศึกษาด้านพื้นที่ สถานที่ หลักสูตรการเรียนการสอนตลอดจน สภาพทางสังคม

(๔) ความต้องการด้านงานวิชาการ ประกอบไปด้วย (๑) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และความต้องการของชุมชน (๒) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร (๓) เพิ่มสื่อการเรียนการสอนที่สร้างความสนใจแก่ผู้เรียนให้มากขึ้น (๔) จัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นให้แก่นักเรียน

(๕) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๑) ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนา

กลุ่มเฉพาะ การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ดังนี้

- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง ๕

กลุ่ม

- การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบวิธีการ ประกอบด้วย ข้อมูลจำนวน ๓๕ คน ได้แก่ ครูประจำการศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เพื่อเติมเต็มความรู้สู่ชุมชนชาวเขาบนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้บริหาร ศศช. นักเรียน ศศช. และ ผู้ปกครอง ดังได้จำแนกเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นเยาวชนทางการศึกษาบนพื้นที่สูงและผู้ปกครอง ประกอบด้วย

(๑) นักเรียนศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) จำนวน ๑๐ คน

(๒) ผู้ปกครอง จำนวน ๑๐ คน

(๓) ผู้บริหารศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) จำนวน ๕ คน

(๔) ครู ผู้ช่วยครู บุคลากรเกี่ยวข้องกับการสอน จำนวน ๕ คน

(๕) ผู้นำชุมชน ผู้มีบทบาทในชุมชน จำนวน ๕ คน

รวมผู้ให้ข้อมูล ๓๕ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” เรื่องนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ไว้ คือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ชุมชนชาวเขาบนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบทำวิจัยรวมระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๒ เดือน (พฤษภาคม ๒๕๖๖ – พฤษภาคม ๒๕๖๗)

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ความไม่เท่าเทียมกันของคุณภาพ และมาตรฐานของการจัดการศึกษา สังคมสภาพความเป็นอยู่ การปกครอง ของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ราบสูง

การศึกษา หมายถึง การจัดการถ่ายทอดความรู้ การมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านปัญญา จิตใจ และสังคมในระดับความคิด ค่านิยม และพฤติกรรม มุ่งหวังให้คนไทยมีชีวิตที่สมบูรณ์และสังคมไทยที่ต้งงามคือมีชีวิตที่ดี ดำรงชีพได้

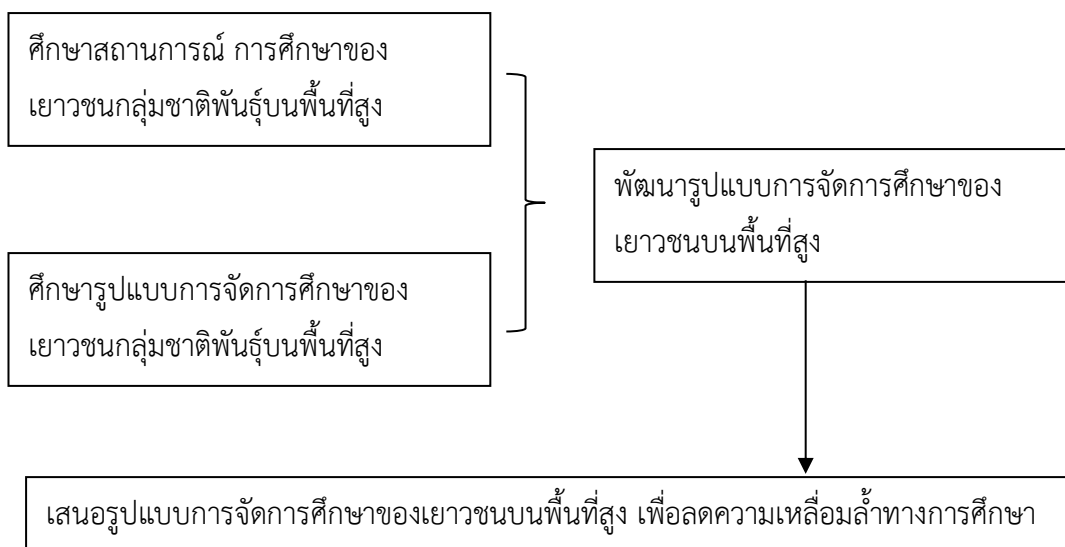
เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์และไม่ใช่ผู้บรรลุนิติภาวะแล้วเป็นผู้ที่อยู่ในช่วงการศึกษา

ชาติพันธุ์ หมายถึง การอยู่กันของชุมชนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่ามีสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษในกลุ่มเดียวกัน เช่น กะเหรี่ยง กะเหรี่ยง, กะเลิง, กูย, คะฉิ่น, โซทะว้าง, ญ้อ, ไทเขิน/ไทจีน, ไทพวน, ไทยวน, ไทยอง, ไทลื้อ, ไทใหญ่ เป็นต้น

พื้นที่สูง หมายถึง ขอบเขตด้านพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัย คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ชุมชนชาวเขาบนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง”
เรื่องนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้



๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทราบศึกษาศาสนาการณ และรูปแบบการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

๑.๗.๒ ได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๑.๗.๓ ได้นำเสนอรูปแบบการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนด ประเด็นในการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจาก หนังสือ ตำรา วรรณกรรม เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เพื่อให้ได้ประเทศและข้อมูลที่ต้องการที่สุดอันจะก่อให้เกิดข้อมูลที่ถูกต้องถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ที่มีความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยและในกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์

๒.๑ แผนยุทธศาสตร์การศึกษาชาติ

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๒ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๒.๓ การจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”

๒.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แผนยุทธศาสตร์การศึกษาชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และ กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.๒๕๔๖ ได้กำหนดให้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษามีหน้าที่ในการพิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่บูรณาการ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ และด้วยเหตุที่แผน การศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙) จะสิ้นสุดในปีพ.ศ. ๒๕๕๙ ดังนั้น สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษาจึงได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ ซึ่ง เป็นแผนระยะยาว ๒๐ ปีเพื่อ เป็นแผนแม่บทสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นกรอบ แนวทางในการพัฒนาการศึกษาในช่วง ระยะเวลาดังกล่าว ในการดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ของ ทุกภาคส่วน เพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจ การยอมรับ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ จัดทำ แผนฯ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้ศึกษา สภาวะการณ์ และบริบทแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ทั้งด้าน ความก้าวหน้าของ เทคโนโลยีดิจิทัลแบบก้าวกระโดดที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของ

ประเทศ ภูมิภาค และ โลก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมสูงวัย และทักษะของประชากรในศตวรรษ ที่ ๒๑ ที่ทั่วโลกต่างต้องเผชิญกับความท้าทายและมุ่งพัฒนาประเทศไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมยุค ๔.๐ และนำผลการติดตามประเมินแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙ ซึ่งครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับบริบทการจัดการศึกษา โอกาสทางการศึกษา คุณภาพการศึกษา ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการสถานศึกษา และการใช้จ่ายงบประมาณ รวมทั้งการพัฒนาการศึกษา กับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ ยังได้ศึกษา ปัญหาและความท้าทายของระบบการศึกษา ทั้งที่เกิดจากปัญหาของระบบการศึกษา และจาก สภาพการณ์ของโลกที่ประเทศต้องเผชิญเพื่อนำมากำหนดแนวคิดของการจัดการศึกษา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายการพัฒนาการศึกษา บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนา รวมทั้งโครงการเร่งด่วนที่สำคัญ และ การขับเคลื่อนแผนการศึกษา แห่งชาติสู่การปฏิบัติ โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ความจำเป็นในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ

ความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ ๒๑ ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม ๔.๐ (The Fourth Industrial Revolution) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ๒๕๗๓ (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) ที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน รวมทั้ง ผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียน และความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบกับแรงกดดันจากภายในประเทศจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ส่งผลให้ ประเทศเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้ การติดกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ทศนครติ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม และพฤติกรรมของประชากรที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแส โลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและ เสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งระบบการศึกษาที่ยังมีปัญหาหลายประการ นับตั้งแต่ปัญหาคุณภาพ ของคนไทยทุกช่วงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ จุดอ่อนของระบบ การศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี และการบริหาร จัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาด ความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทย ส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทาย ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลัก ของการขับเคลื่อนประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี(พ.ศ. ๒๕๖๐ –

๒๕๗๙) และกรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) เพื่อให้สามารถนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า ผลการพัฒนาศึกษาในช่วงปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๙ พบว่า ไทยประสบความสำเร็จในหลายด้าน และมีอีกหลายด้านยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนในระยะต่อไป ด้านโอกาสทางการศึกษารัฐมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ประชากรในวัยเรียนรวมทั้งเด็กด้อยโอกาสและผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีโอกาสได้รับ การศึกษาสูงขึ้นแต่ยังเข้าเรียนได้ไม่ครบทุกคนและมีปัญหาการออกกลางคันอยู่บ้าง นอกจากนี้ ประชากรที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานแม้จะได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น แต่จำนวนแรงงานที่มีการศึกษาค่ากว่า ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังมีอยู่จำนวนมาก จึงต้องเร่งดำเนินการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคน ตลอดช่วงชีวิต และมีมาตรการต่างๆ ให้เด็กและประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับการศึกษาของคนไทยให้เป็นที่น่าพึงพอใจ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้านคุณภาพการศึกษา ผลการพัฒนายังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก และต่ำกว่าหลายประเทศในแถบเอเชีย ส่วนประเด็นคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้คุณภาพของกำลังแรงงานอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษามีสัดส่วนน้อยกว่าประเภทสามัญศึกษา ทำให้มีการขาดแคลนแรงงานระดับกลาง ส่วนแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้น ทุกปี แต่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และยังมีสมรรถนะหรือคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ ทำให้มีผู้ว่างงานอยู่จำนวนมาก จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนและกำลังแรงงานที่มีทักษะ และคุณลักษณะที่พร้อมเพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการกำลังคน เพื่อวางเป้าหมายการจัดการศึกษา ทั้งเพื่อการผลิตกำลังคนเข้าสู่ตลาดงานและการพัฒนากำลังคนเพื่อยกระดับคุณภาพกำลังแรงงานให้สูงขึ้นด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการใช้จ่ายงบประมาณทางการศึกษาซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการที่ต้องได้รับการปรับปรุงเป็นลำดับแรกโดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กซึ่งมีอยู่จำนวนมากเพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาและลดภาระงบประมาณ การใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการศึกษาซึ่งได้รับค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แต่ใช้จ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียน พัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนาครู คณาจารย์ ค่อนข้างน้อย การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกันเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็ก การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดและสนับสนุนการศึกษาเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐ และปฏิรูประบบการเงินเพื่อการศึกษา แนวคิดการจัดการศึกษา แนวคิดการจัดการศึกษา

(Conceptual Design) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติยึดหลัก สำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม และทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของ สังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) ประเด็นภายในประเทศ (Local Issues) อาทิ คุณภาพ ของคนทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศความ เหลือมล้าของการกระจายรายได้ และวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม โดยนำยุทธศาสตร์ชาติ (National Strategy) มาเป็นกรอบความคิดสำคัญในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย ตัวชี้วัด และยุทธศาสตร์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ จากแนวคิดการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ จึงได้กำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ดังนี้ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของ โลกศตวรรษที่ ๒๑” โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการ จัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมี ประสิทธิภาพ ๒) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้อง กับบทบาทวิถีของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ และ ยุทธศาสตร์ชาติ ๓) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รัก สามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง และ ๔) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดัก ประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อม ล้าภายในประเทศลดลง เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษา แห่งชาติได้วางเป้าหมายไว้ ๒ ด้าน คือ เป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มี คุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (3Rs8Cs) ประกอบด้วย ทักษะและ คุณลักษณะต่อไปนี้

3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และ การ ค ิด เลข เป็น (Arithmetics)

8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross – cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และ เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะ การเรียนรู้

(Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

เป้าหมายของการจัดการศึกษา (Aspirations) ๕ ประการ ซึ่งมีตัวชี้วัดเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ๕๓ ตัวชี้วัด ประกอบด้วย เป้าหมายและตัวชี้วัดที่สำคัญ ดังนี้ ๑) ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานอย่างทั่วถึง (Access) มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ประชากรกลุ่มอายุ ๖ – ๑๔ ปีทุกคนได้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าที่รัฐต้องจัดให้ฟรี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้เรียนพิการได้รับ การพัฒนาสมรรถภาพหรือบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมทุกคน และประชากรวัยแรงงาน มีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้น เป็นต้น ๒) ผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน อย่างเท่าเทียม (Equity) มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนได้รับ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษา ๑๕

ปี เป็นต้น ๓) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถ ตามศักยภาพ (Quality) มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น นักเรียนมีคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) แต่ละวิชาผ่านเกณฑ์คะแนนร้อยละ ๕๐ ขึ้นไปเพิ่มขึ้น และคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment : PISA) ของนักเรียนอายุ ๑๕ ปีสูงขึ้น เป็นต้น ๔) ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและบรรลุเป้าหมาย (Efficiency) มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ร้อยละของสถานศึกษาขนาดเล็ก ที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกลดลง มีระบบการบริหารงานบุคคลครู และบุคลากร ทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน รวมทั้งมีกลไกส่งเสริมให้ ทุกภาคส่วนสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา เป็นต้น ๕) ระบบการศึกษาที่สนองตอบและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัตและ บริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น อันดับความสามารถในการแข่งขันของ ประเทศด้านการศึกษาดีขึ้น สัดส่วนผู้เรียนอาชีวศึกษาสูงขึ้นเมื่อเทียบกับผู้เรียนสามัญศึกษา และ จำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่ติดอันดับ ๒๐๐ อันดับแรกของโลกเพิ่มขึ้น เป็นต้น เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย และเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดช่วงเวลาในการดำเนินการในแต่ละเป้าหมายและตัวชี้วัด เป็น ๕ ช่วง ดังนี้ ระยะเร่งด่วน ระยะ ๕ ปีแรกของแผน ระยะ ๕ ปีที่สองของแผนระยะ ๕ ปีที่สามของแผนและระยะ ๕ ปีสุดท้ายของแผน ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และตัวชี้วัด แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ ใน การพัฒนาการศึกษาภายใต้ ๖ ยุทธศาสตร์หลักที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีเพื่อให้ แผนการศึกษาแห่งชาติบรรลุเป้าหมายตามจุดมุ่งหมายวิสัยทัศน์และแนวคิดการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

๒.๑.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ : การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ
มีเป้าหมาย ดังนี้ ๒.๑ คนทุกช่วงวัยมีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น การจัดกิจกรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สะท้อนความรักและการธำรงรักษาสถาบันหลักของชาติ และการยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การจัดการเรียนการสอน/กิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นต้น

๒.๒ คนทุกช่วงวัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่ พิเศษ ได้รับการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น นักเรียนในเขตพัฒนาพิเศษ เฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่พิเศษมีคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ ขั้นพื้นฐาน (O-NET) แต่ละวิชาผ่านเกณฑ์คะแนนร้อยละ ๕๐ ขึ้นไปเพิ่มขึ้น สถานศึกษาจัดการ ศึกษาสำหรับกลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม กลุ่มชนชายขอบ และแรงงาน ต่างด้าวเพิ่มขึ้น และสถานศึกษาในพื้นที่พิเศษที่จัดอยู่ในมาตรการจูงใจมีระบบเงินเดือนค่าตอบแทนที่สูงกว่าระบบปกติเพิ่มขึ้นเป็นต้น

๒.๓ คนทุกช่วงวัยได้รับการศึกษา การดูแลและป้องกันจากภัยคุกคามในชีวิต รูปแบบใหม่ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สถานศึกษาที่จัดกระบวนการเรียนรู้และปลูกฝังแนวทาง การจัดการความขัดแย้งโดยแนวทางสันติวิธีเพิ่มขึ้น มีการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่เพิ่มขึ้น มีระบบกลไก และ มาตรการที่เข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ และผู้เรียนในสถานศึกษาที่มีคดีทะเลาะวิวาทลดลง เป็นต้น โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ พัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้าง ความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ยกกระดับคุณภาพและส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษ เฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่พิเศษ ทั้งที่เป็นพื้นที่สูง พื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดน และพื้นที่เกาะแก่งชายฝั่งทะเล ทั้งกลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มชนชายขอบ และแรงงานต่างด้าว พัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อการจัดระบบการดูแลและป้องกันภัยคุกคามในรู ปแบบใหม่ อาทิ อาชญากรรมและความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ยาเสพติด ภัยพิบัติจากธรรมชาติภัยจากโรคอุบัติใหม่ ภัยจากไซเบอร์ เป็นต้น และมีแผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการ ยกกระดับคุณภาพ การศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่พิเศษ เป็นต้น

๒.๑.๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ : การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มีเป้าหมาย ดังนี้

๒.๑ กำลังคนมีทักษะที่สำคัญจำเป็นและมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของ ตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีฐานข้อมูล ความต้องการกำลังคน (Demand) จำแนกตามกลุ่มอุตสาหกรรมอย่างครบถ้วน สัดส่วนผู้เรียน อาชีวศึกษาสูงขึ้นเมื่อเทียบกับผู้เรียนสามัญศึกษา และสัดส่วนผู้เรียนวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสูงขึ้นเมื่อเทียบกับผู้เรียนสังคมศาสตร์ กำลังแรงงานในสาขาอาชีพต่างๆ ที่ได้รับการยกระดับคุณวุฒิวิชาชีพเพิ่มขึ้นเป็นต้น

๒.๒ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษาผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้านมีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สัดส่วนการผลิตกำลังคนระดับกลางและ ระดับสูงจำแนกตามระดับ/ประเภทการศึกษา ในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของ ตลาดงานและการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น ร้อยละของสถาบันการศึกษาจัดการศึกษารูปแบบ ทวิภาคี/สหกิจศึกษา/หลักสูตรโรงเรียนในโรงงานตามมาตรฐานที่กำหนดเพิ่มขึ้น จำนวนหลักสูตร ของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาทวิวุฒิ (Dual Degree) เพิ่มขึ้นจำนวนสถาบันอาชีวศึกษาและ อุดมศึกษาที่จัดหลักสูตรสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษเพิ่มขึ้นและมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างรัฐเอกชน สถานประกอบการ สมาคมวิชาชีพและหน่วยงานที่จัดการศึกษาเพิ่มขึ้น เป็นต้น

๒.๓ การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สัดส่วนเงินลงทุนวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชน เมื่อเทียบกับภาครัฐเพิ่มขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาเมื่อเทียบกับ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศเพิ่มขึ้น โครงการ/งานวิจัยเพื่อสร้าง องค์ความรู้/นวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น บุคลากรด้านการวิจัยและ พัฒนาต่อประชากร ๑๐,๐๐๐ คน เพิ่มขึ้น นวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์ ที่ได้จดสิทธิบัตรและทรัพย์สิน ทางปัญญาเพิ่มขึ้น และผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ในระดับนานาชาติเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในสาขา ที่ตรงตามความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งเสริม การผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และมีแผนงานและ โครงการสำคัญ เช่น โครงการจัดทำแผนผลิตและพัฒนากำลังคนให้ตรงกับความต้องการของ ตลาดงานในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย เป็นต้น

๒.๑.๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ : การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีเป้าหมายดังนี้

๓.๑ ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและ คุณลักษณะ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและทักษะ การเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ ๒๑ เพิ่มขึ้น ผู้เรียนทุกระดับการศึกษาที่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึง ความมีวินัยและมีจิต สาธารณะเพิ่มขึ้น สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าขึ้นไป ที่จัดกิจกรรมสะท้อนการ สร้างวินัย จิตสาธารณะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

๓.๒ คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐาน การศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น เด็กแรกเกิด-๕ ปี มีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้น นักเรียนมีคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน(O- NET) แต่ละวิชาผ่านเกณฑ์คะแนนร้อยละ ๕๐ ขึ้นไปเพิ่มขึ้น ผู้สูงวัย ที่ได้รับบริการการศึกษาเพื่อ พัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น และมีสาขาและวิชาชีพ ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยได้รับการ ส่งเสริมให้ทำงานและถ่ายทอดความรู้/ประสบการณ์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

๓.๓ สถานศึกษาทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ตาม หลักสูตรอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก/สถานศึกษาระดับก่อน ประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้คุณภาพและมาตรฐานเพิ่มขึ้น สถานศึกษา/สถานพัฒนา เด็ก ปฐมวัยจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรปฐมวัย และสมรรถนะของเด็กที่เชื่อมโยงกับ มาตรฐาน คุณภาพเด็กปฐมวัยของอาเซียนเพิ่มขึ้น สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ จัดการศึกษาตาม หลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เพิ่มขึ้นและ สถาบันการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๔.๐ เพิ่มขึ้น เป็นต้น

๓.๔ แหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน นวัตกรรม และสื่อการเรียนรู้มีคุณภาพและ มาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น แหล่งเรียนรู้ที่ ได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดการศึกษา/จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพ เพิ่มขึ้น สื่อสารมวลชนที่เผยแพร่หรือจัดรายการเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น สื่อตำราเรียน และสื่อ การเรียนรู้ที่ผ่าน การรับรองมาตรฐานคุณภาพจากหน่วยงานที่รับผิดชอบและได้รับการพัฒนา โดย การมีส่วนร่วมจาก ภาครัฐและเอกชนเพิ่มขึ้น เป็นต้น

๓.๕ ระบบและกลไกการวัด การติดตาม และประเมินผลมีประสิทธิภาพ มีตัวชี้วัด ที่ สำคัญ เช่น มีระบบและกลไกการทดสอบ การวัดและประเมินความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของ ผู้เรียนทุกระดับการศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ มีระบบติดตามประชากรวัยเรียน ที่ขาดโอกาสหรือไม่ได้รับการศึกษาและผู้เรียนที่มีแนวโน้มจะออกกลางคัน เป็นต้น

๓.๖ ระบบการผลิตครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้มาตรฐานระดับ สากัล มี ตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีฐานข้อมูลความต้องการใช้ครู แผนการผลิตครู อาจารย์ และ บุ ค ล า ก ร

ทางการศึกษาในระยะ ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๙) จำแนกตามสาขาวิชา ขนาด สถานศึกษา และ จังหวัดสัดส่วนของการบรรจุครูที่มาจากการผลิตครูในระบบปิดเพิ่มขึ้น มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เอื้อให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากสาขาวิชาอื่นและพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อเข้าสู่ วิชาชีพครูเป็นต้น

๓.๗ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาสมรรถนะตาม มาตรฐาน มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับและประเภท การศึกษาได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานวิชาชีพ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและยุทธศาสตร์ของหน่วยงานเพิ่มขึ้น และ ระดับความพึงพอใจของครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาและการใช้ ประโยชน์จากการพัฒนาเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ให้มีคุณภาพมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ สร้างเสริมและปรับเปลี่ยนค่านิยมของคนไทยให้มีวินัยจิตสาธารณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพัฒนาระบบและกลไกการติดตาม การวัดและประเมินผลผู้เรียน ให้มีประสิทธิภาพ และมีแผนงานและโครงการที่สำคัญ เช่น โครงการผลิตครูเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น เป็นต้น

๒.๑.๔ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ : การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา มีเป้าหมาย ดังนี้

๔.๑ ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มี คุณภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ดัชนีความเสมอภาคของอัตราการเข้าเรียนระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานตามฐานะทางเศรษฐกิจและพื้นที่ลดลง ความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนระหว่างพื้นที่/ ภาคการศึกษาในวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษลดลง เป็นต้น

๔.๒ การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาสำหรับ คนทุกช่วงวัย มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่ทันสมัย สนองตอบความต้องการของผู้เรียนและผู้ให้บริการอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และสถานศึกษา ทุกแห่งมีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและมีคุณภาพ เป็นต้น

๔.๓ ระบบข้อมูลรายบุคคลและสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อการวางแผนการบริหารจัดการศึกษา การติดตามประเมิน และรายงานผลมีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีระบบฐานข้อมูลรายบุคคลที่อ้างอิงจากเลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑๓ หลักที่สามารถเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนฐานข้อมูลรวมทั้งใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่าง กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ด้านสาธารณสุข สังคม ภูมิสารสนเทศ แรงงาน และ การ ศึ กษา และมี ระบบสารสนเทศด้านการศึกษาและด้านอื่นที่เกี่ยวข้องที่เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศครอบคลุมถูกต้อง

และเป็นปัจจุบัน สามารถอ้างอิงได้เป็นต้น โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึง การศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา สำหรับคนทุกช่วงวัย พัฒนา ฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่มีมาตรฐาน เชื่อมโยงและเข้าถึงได้และมีแผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการจัดทำฐานข้อมูลรายบุคคลทุกช่วงวัย ทั้งด้านสาธารณสุข สังคม ภูมิสารสนเทศ แรงงาน และการศึกษา เป็นต้น

๒.๑.๕ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ : การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายดังนี้

๕.๑ คนทุกช่วงวัย มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และ นำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ครู/ บุคลากรทางการศึกษา ได้รับการอบรมพัฒนาในเรื่องการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ผู้เรียนทุกระดับการศึกษามีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักใน ความสำคัญของการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความมีคุณธรรม จริยธรรม และการประยุกต์ใช้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น และสถาบันอุดมศึกษาที่ติดอันดับ มหาวิทยาลัยสีเขียวของโลก เพิ่มขึ้น เป็นต้น

๕.๒ หลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ การปฏิบัติ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สถานศึกษา/สถาบันการศึกษาจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ เพิ่มขึ้น และสื่อสารมวลชนที่เผยแพร่หรือให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เป็นต้น

๕.๓ การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลง ภูมิอากาศในสาขาต่างๆ เพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมสนับสนุน การสร้างจิตสำนึกรักษ์ สิ่งแวดล้อมมีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิตส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้แหล่ง เรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ และพัฒนาองค์ความรู้งานวิจัย และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริม คุณภาพชีวิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีแผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการน้อมนำ ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพคนทุกช่วงวัย โครงการโรงเรียนคุณธรรมโครงการ โรงเรียนสีเขียว เป็นต้น

๒.๑.๖ ยุทธศาสตร์ที่ ๖ : การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา มีเป้าหมาย ดังนี้

๖.๑ โครงสร้าง บทบาท และระบบการบริหารจัดการการศึกษามีความคล่องตัว ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบ บริหารราชการ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และสถานศึกษาให้มีเอกภาพ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เป็นต้น

๖.๒ ระบบการบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลส่งผลต่อ คุณภาพและมาตรฐานการศึกษามีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สถานศึกษาขนาดเล็ก/สถานศึกษา ที่ ต้องการ ความช่วยเหลือและพัฒนาเป็นพิเศษอย่างเร่งด่วนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ การประเมินคุณภาพ ภายนอก ลดลงคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานของผู้เรียนที่เรียน ในกลุ่มสถานศึกษาที่เข้าสู่ระบบการบริหารจัดการแนวใหม่สูงขึ้น เป็นต้น

๖.๓ ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการ ของประชาชนและพื้นที่ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น จำนวนองค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือหน่วยงานอื่นที่ เข้ามาจัดการศึกษาหรือร่วมมือกับสถานศึกษา ทั้งของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพิ่มขึ้น และสัดส่วนการมีส่วนร่วมสนับสนุนการศึกษาของภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคี เครือข่ายเมื่อเทียบกับรัฐ จำแนกตามระดับการศึกษาสูงขึ้น เป็นต้น

๖.๔ กฎหมายและรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษารองรับ ลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการกำลังแรงงานของประเทศ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มี กฎหมาย กฎ ระเบียบ และระบบการจัดสรรเงินเพื่อการศึกษาที่เอื้อและ สนองตอบคุณลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียนความต้องการกำลังแรงงานและสภาพปัญหา ที่แท้จริงของประเทศมีรูปแบบ/แนวทาง กลไกการจัดสรรงบประมาณผ่านด้านอุปสงค์และอุปทาน ในสัดส่วนที่เหมาะสม เป็นต้น

๖.๕ ระบบบริหารงานบุคคลของครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษามีความ เป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจ และส่งเสริมให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มตามศักยภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สถานศึกษาที่มีครูเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นครู/ผู้ทรงคุณวุฒิจาก ภาคเอกชน/ผู้ประกอบการที่ปฏิบัติงานสนับสนุนการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นและสถานศึกษามี บุคลากรทางการศึกษาทำหน้าที่ปฏิบัติงานสนับสนุนการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยกำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัด การศึกษา ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเงินเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบบริหารงานบุคคล ของครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และมี แผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก

โครงการพัฒนาระบบจัดสรรงบประมาณเพื่อ การศึกษา และโครงการทดลองนำร่องระบบการจัดสรรเงินผ่านด้านอุปสงค์และอุปทาน เป็นต้น

การขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติ ความสำเร็จของการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ สู่การปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ ประกอบด้วยสาระของแผนการศึกษาแห่งชาติที่มีความ ชัดเจน ครบถ้วน และครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกระดับการศึกษา การมีส่วนร่วมใน กระบวนการพัฒนาแผนการศึกษาแห่งชาติของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับ ปฏิบัติ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสาธารณชน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ผู้เกี่ยวข้องและ สาธารณชนเพื่อสร้างความตระหนักในความสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ การสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และการนำแผนการศึกษาแห่งชาติ สู่การปฏิบัติ ที่ชัดเจนแก่ผู้ปฏิบัติทุกระดับ เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษา ของชาติ

แนวทางการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย

๑) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนได้ตระหนักถึงความสำคัญและ พร้อมเข้าร่วมในการผลักดันแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติ การสร้างความรู้ความเข้าใจกับหน่วยงาน องค์กร และภาคีทุกภาคส่วน ถึงวิสัยทัศน์และเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ

๒) การสร้าง ความเชื่อมโยงระหว่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี นโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาการศึกษาระยะ ๕ ปี แผนปฏิบัติการราชการระยะ ๔ ปี และแผนปฏิบัติการ ประจำปีของหน่วยงานโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำ และติดตามประเมินผลแผนดังกล่าว

๓) การปรับปรุงกฎ ระเบียบและกฎหมายต่างๆ ให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาในระดับต่างๆ และ

๔) การสร้างช่องทางให้ประชาสังคมมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งระดับนโยบายและ ระดับพื้นที่

• การดำเนินการการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ ได้เสนอรายละเอียดการดำเนินการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ โดยได้ระบุบทบาทของหน่วยงานในระดับต่าง ๆ อาทิ หน่วยงานส่วนกลางซึ่ง ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการ เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาและหน่วยงานอื่นนอกกระทรวง ศึกษาธิการที่รับผิดชอบจัด

การศึกษา เป็นต้น ส่วนระดับภูมิภาค ประกอบด้วย สำนักงาน ศึกษาธิการภาค สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น รวมทั้งระดับ สถานศึกษาและระดับห้องเรียน โดยได้กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้ง ๖ ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานในแต่ละระดับอย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานตามแผน เป็นไป อย่างสอดคล้อง รองรับในกรอบทิศทางเดียวกัน และการจัดการศึกษาเป็นไปตามยุทธศาสตร์และ แนวทางการพัฒนาในช่วงเวลาที่กำหนด

การติดตามประเมินผลแผนการศึกษาแห่งชาติ แนวคิดและหลักการติดตามประเมินผล เป็นการติดตามประเมินผลที่เปิดโอกาสให้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน ทั้งการประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ โดยแต่ละหน่วยงานประเมินการดำเนินงานของตนควบคู่ไปกับ การให้หน่วยงานกลางประเมิน มีหลักเกณฑ์การติดตามและประเมินผลตัวชี้วัดที่ชัดเจน โปร่งใส มีมาตรฐาน และถูกต้องตามหลักวิชาการ แนวทางการติดตามประเมินผลแผนการศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย

๑) การประเมิน บริบทก่อนเริ่มโครงการ ประเมินระหว่างดำเนินงาน และประเมินหลังการดำเนินงานตามแผน เสร็จสิ้น

๒) วางระบบการประเมินระดับกระทรวง ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค จังหวัด และเขตพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงแผนปฏิบัติการแต่ละระดับกับแผนการศึกษาแห่งชาติ

๓) ส่งเสริมให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานด้านการประเมินคุณภาพการศึกษา ด้านงบประมาณ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ เพื่อให้การติดตามประเมินผลมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔) จัดให้หน่วยงานหรือองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นกลาง เป็นผู้ประเมิน

๕) จัดเวทีสาธารณะเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แสดงความคิดเห็น และ

๖) นำเสนอ ผลการติดตามและประเมินผลแผนการศึกษาแห่งชาติให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ทั้งอดีตและปัจจุบัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว การศึกษา ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ ในอดีตที่ผ่านมาการศึกษาเป็นเครื่องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนบนพื้นที่สูง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษา

แนวคิดการจัดการศึกษาเป็นการพัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ ตั้งเริ่มมีชีวิตประกอบด้วยด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับการ

เรียนรู้ของมนุษย์จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็กก็เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญในชีวิตที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกันตามสังคมนวัตกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ มาตรา ๖ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่าต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^{๑๑}

จากมาตรา ๖ แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นการมุ่งหวังให้คนไทยมีชีวิตที่สมบูรณ์และสังคมไทยที่ดียิ่ง คือ มีชีวิตที่ดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข เป็นสังคมที่ดียิ่ง มีคุณภาพสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้รวมทั้งสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้น คำว่า “คนดี” จึงหมายถึง ผู้ที่มีศีลโดยมีการกระทำที่ดียิ่ง การพูดที่ดียิ่ง การมีจิตใจที่ดียิ่ง และการดำรงชีวิตที่ดียิ่ง คือประพฤติดีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจอันเป็นพื้นฐานของคุณลักษณะที่ดีของบุคคล และการดำรงชีวิตที่ดีไม่หลงมัวเมาในการทำชั่วที่เป็นภัยต่อตนเอง และสังคม คุณลักษณะที่ดีจะส่งผลให้มีอาชีพ และการดำรงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต^{๑๒}

ความหมายของการศึกษา หมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”^{๑๓}

นอกจากนั้น สมาน อัครภูมิ มีการให้กลับมาทบทวนนิยามของคำว่า “การศึกษาและการเรียนรู้” ใหม่ ซึ่งมีได้หมายความว่าถ้าจะมีการแก้ไขพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกันใหม่ต้องแก้ไขนิยาม การศึกษาใหม่แต่อยากให้มีการทบทวนว่า เราเข้าใจสองคำนี้จริง ๆ หรือไม่เพียงใด และก็ไม่ได้อธิบายความหมายว่าผู้เขียนจะทบทวนนิยามของสองคำนี้จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องใหม่ที่มีหรือ

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๓).

^{๑๒} สุนทร โคตรบรรเทา, ปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๙๘.

^{๑๓} สมาน อัครภูมิ, ทบทวนนิยามการศึกษาและการเรียนรู้: จุดเริ่มต้นการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา, วารสารราชธานีนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐ : ๓.

สืบค้นได้ แต่จะชี้ชวนให้พิจารณาพัฒนาการของนิยามทั้งสองคำ ดังนี้ ในปี ๑๙๕๔ Carter V. Good (Good, ๑๙๕๔) ได้รวบรวมศัพท์ทางการศึกษาไว้เป็น หมวดหมู่และนิยามคำว่า การศึกษา ไว้ ๓ ลักษณะ คือ (๑) การศึกษาเป็นการผสมผสานของ กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งบุคคลใช้ในการพัฒนาความสามารถ ทักษะและพฤติกรรม ตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม (๒) การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งเกิดจากอิทธิพล ของสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการเลือกสรรและกำหนดขึ้น เพื่อการพัฒนาสมรรถภาพทางสังคม และศักยภาพของแต่ละบุคคลให้ถึงขีดสูงสุดเท่าที่จะทำได้และ (๓) การศึกษารายวิชา หรือ สาขาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา และในปี ๒๐๑๐ Bartlett และ Burton (๒๐๑๐) กล่าวถึง นิยามการศึกษา ไว้ว่าเป็นคำที่นิยามได้หลายมิติตามกลุ่มผู้นิยาม แต่โดยทั่วไปแล้ว จะหมายถึงกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ และทักษะของบุคคล และผลที่ได้รับการกระบวนการดังกล่าวหลังจากกระบวนการทาง การศึกษาสิ้นสุดลง

สมาน อัครภูมิ ได้สรุปและกล่าวว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการที่อำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ของบุคคลซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความรู้ทักษะ และ/หรือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของตน และ/หรือของสังคม” ดังที่นำเสนอไปข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า “การศึกษา” ไม่ใช่การเรียนรู้แต่เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียน ประสงค์อยากเรียนรู้ในกรณีที่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้จัดการศึกษาประสงค์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ในกรณีที่เป็นการศึกษาในระบบ (โรงเรียน) หรือการศึกษานอกระบบ (โรงเรียน)^{๑๔}

(๑) แนวคิดในการจัดการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาโดยทั่วไป แนวคิดเรื่อง การจัดการศึกษาโดยองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วม เป็นแนวความคิดที่มีมานานแล้ว รูปแบบที่คุ้นเคยคือ การจัดการศึกษาโดยความร่วมมือระหว่าง บ้าน-วัด-โรงเรียน หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” ผลการจัดการศึกษาโดยความร่วมมือขององค์กรหลักทั้งสามของชุมชนแบบนี้ ส่วนดีคงมีอยู่บ้าง โดยเฉพาะประเด็นการตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน และประเด็นการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนา อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการนำแนวคิดและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management) ตามแนวปฏิรูปการศึกษาไปใช้ในการจัดการ แต่สาระของกระบวนการเรียนรู้ (educational substance process) ก็ยังคงเหมือนเดิมจุดหมายหรือผลของการศึกษาก็ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งคุณหมอประเวศ วะสี เห็นว่า เป็นเพราะสภาพแนวคิด ที่ฝังแน่นในการจัดการเรียนรู้ ยังเป็นการเอาเนื้อหาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความจริงของชีวิตและการอยู่ร่วมกัน หรือเอาสังคมเป็นตัวตั้ง ทำให้การศึกษาอยู่นอกสังคม ไม่เข้าใจว่าสังคมมีปัญหาอะไร การศึกษาไม่ได้ร่วมทุกข์

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

ร่วมสุข ไม่รวมแก้ปัญห่า อ่อนแอทางปัญญา ทั้ง ๆ ที่สังคมปัจจุบันเป็นระบบที่ซับซ้อน เชื่อมโยงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยากต่อความเข้าใจ และยากต่อการจัดการให้เกิดความก้าวหน้า อย่างสมดุล และประเทศไทยยังไม่มีสมรรถนะเพียงพอที่จะเผชิญกับความซับซ้อน และความยากของปัญหาสังคมปัจจุบัน เรื่องที่ยากและซับซ้อนจะต้องใช้ความรู้และปัญญาเข้าไปแก้ไข^{๑๕}

การจัดการศึกษาฐานชุมชน หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน มีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาดนและพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า และในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคมวัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมนึกเหง้า วิถีชีวิตและความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๑๖}

นอกจากนั้นยังมีแนวคิดที่สอดคล้องกับการศึกษา ดังนี้

(๑) แนวคิดการจัดการศึกษาผ่านบทบาทของสถาบันทางสังคม เป็นการจัดการศึกษา นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สถาบันทางสังคมได้จัดขึ้นเพื่อบริการสมาชิกของสังคม อยู่แล้วสถาบันทางสังคมประกอบด้วย ครอบครัว วัด องค์กรชุมชนต่าง ๆ

(๒) แนวคิดการจัดการศึกษาผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาคความหมายและวิธีการปฏิบัติของคนในชุมชนที่ได้กระทำ ไว้แนะนำ มาเผยแพร่หรือตีความจนเป็นที่ยอมรับนับถือ ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติขอ ต่อไป กล่าวคือ ชุมชนจะมีสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันอยู่แล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านั้นได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่า มีความหมายต่อการดำรงชีวิตของคน ชุมชน โดยใช้ระยะเวลา สืบทอดมายาวนาน สิ่งที่มีคุณค่านี้จะถูกเลือกส่วนที่มีประโยชน์แล้วดำรงรักษาถ่ายทอดต่อมา การถ่ายทอดอาจจะมาในลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมของชุมชน มีระเบียบวิธีแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน เมื่อเวลาผ่านไป สิ่งที่ถ่ายทอดดังกล่าวจะมีการอธิบายความในบริบทใหม่ ทำให้คุณค่าของสิ่งที่ตั้งามเหล่านั้นถูกละเลยสูญหายไป

^{๑๕} ประเวศ วะสี, “จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย” ใน โปสต์ทูเดย์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓๔๖๓ ประจำวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕ หน้า ๒.

^{๑๖} พิณสุตา สิริธรรงศรี, “การศึกษาที่พึงเสียงประชาชน” ใน การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน การศึกษารากทางเลือกประเทศไทย, (ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒-๓๘.

(๓) แนวคิดการใช้แหล่งการเรียนรู้ เป็นการใชแหล่งภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่นวัด ภูเขา สวนสัตว์ อุทยาน พิพิธภัณฑ์ หอสมุด และโบราณสถาน เป็นต้น เป็นแหล่งการเรียนรู้ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง และเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ผู้เรียนจะได้ศึกษาสภาพ ของสิ่งของชุมชนเองต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน อาทิ พืชพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร ลักษณะของ ทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ เหล่านี้มาหล่อหลอมคนในชุมชนท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งต่าง เป็นการสร้างเจตคติ ค่านิยม ความภาคภูมิใจ และอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่

(๔) แนวคิดการจัดเวทีการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยองค์กรชุมชน รวมตัวกันเพื่อศึกษาปัญหาใดปัญหาหนึ่ง พร้อมทั้งแสวงหาวิธีการแก้ไข จัดเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้สมาชิกในชุมชน ชุมชนประกอบด้วย คนที่มีธรรมชาติหลากหลาย มีบทบาทที่สัมพันธ์กันมีการร่วมกัน วิธีการจัดเวทีการเรียนรู้เป็นวิธีที่มีการประสานงาน ซึ่งทำได้โดยการนำปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นสิ่งที่สนใจร่วมกัน ศึกษาวิเคราะห์ร่วมกันให้เห็นถึงสภาพของปัญหาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา จากนั้นช่วยกันหาวิธีแก้ไขปัญหา แล้วร่วมกันแก้ไขปัญหา

(๕) แนวคิดการใช้โรงเรียนเป็นแหล่งการจัดการเรียนรู้ เป็นการให้โรงเรียน นำสาระการเรียนรู้ของชุมชนไปถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจ ซึ่งจัดทำได้โดยการจัดการบริหารโรงเรียนทั้งโรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และการเข้าไปมีส่วนร่วมการ ชุมชน โรงเรียนมีหน้าที่จะต้องสร้างพลเมืองใหม่ให้มีคุณสมบัติตามที่สังคมต้องการ โดยถ่ายทอดคุณค่า ความรู้ที่มีอยู่ของชุมชน สร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เตรียมตัวผู้เรียนเพื่อในอนาคตนอกจากนั้นยังเป็นผู้ นำ ในการแก้ไขปัญหา ชุมชน โรงเรียนจึงเป็นผู้ นำ การถ่ายทอดบริบทของชุมชนและรักษาชุมชน^{๑๗}

(๒) แนวคิดการจัดการศึกษาและการเรียนรู้

นียมการศึกษา คือ “การเรียนรู้ของผู้เรียน” ซึ่งโดยทั่วไปก็เป็นการเรียนรู้ความรู้ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในฐานะผู้เรียนรู้ผู้เรียนต้องเป็นต้นตอ แห่งการเรียนรู้ทั้งมวล ในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียนจะเป็นทั้งผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการในการเรียนรู้กระบวนการศึกษาที่จะเรียนรู้และวิธีการในการเรียนรู้ส่วนการศึกษา ในระบบและการศึกษานอกระบบนั้น

^{๑๗} สุเมธ ตันติเวชกุล, การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, **มติชนรายสัปดาห์**, (๕ ธันวาคม ๒๕๔๑) หน้า ๖๒., (อ้างใน พระศรีสุวรรณค์ อมรรณโม และคณะ, การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตภาคเหนือตอนล่าง, **รายงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๔.

ผู้จัดเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ควรเรียนรู้และกระบวนการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แต่สิ่งที่จะเรียนรู้จริง ๆ นั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้กำหนดเอง กล่าวคือ ผู้เรียนต้องมีแรงจูงใจที่จะเรียนเป็นพื้นฐาน จึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้นี้ คือปฐมเหตุของปัญหา

คุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน นักการศึกษา นักพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารการศึกษาระบบสูง ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน อาจจะทำหน้าที่ที่ผู้เรียนควร เรียนรู้เลือกกระบวนการทางการศึกษาที่เชื่อว่าจะอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แต่ไม่ ทราบว่าผู้เรียนต้องการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และกระบวนการทางการศึกษาที่ เลือกใช้สามารถอำนวยความสะดวกและจูงใจผู้เรียนในการเรียนรู้ได้หรือไม่ นี่คือนี่คือสิ่งที่ ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาต้องพิจารณาและออกแบบผู้บริหารการศึกษาทุกระดับต้อง สร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นทัพหน้าในสร้างคุณภาพและความสำเร็จในการจัดการศึกษา

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖ ได้กล่าวถึง คนดี และมีนักวิชาการให้คำจำกัดความคนดี ดังที่ วิจารย์ พานิช ได้กล่าวถึงคนดี ว่า “คนดี คือ คนที่ลงมือทำเพื่อช่วยให้โลกนี้ดีขึ้น” ในช่วงระยะเวลาที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้ และได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตไว้ว่า “ชีวิตคือการเดินทางและเรียนรู้จากเรื่องจริง ที่ประสบกับตนเองหรือตนเองเป็นผู้แสดง”^{๑๘} และคนดีของสังคม คือ คนที่ต้องมี ๘ คุณสมบัติสำคัญต่อไปนี้

- ๑) ความฉลาดทาง อารมณ์ (Emotional Intelligence)
- ๒) จริยธรรม (Ethics)
- ๓) ช่วยเหลือผู้อื่น (Help)
- ๔) ให้อภัย (Forgiveness)
- ๕) ความเห็นใจ (Compassion)
- ๖) เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy)
- ๗) การยอมรับ (Acceptance)
- ๘) ความกล้าหาญทางสังคม (Social Courage)^{๑๙}

คุณสมบัติพื้นฐาน ๘ หมวด สำหรับการเป็นคนดี มีอิทธิพลและนำไปสู่การเป็นพลเมืองดีของโลก หรือส่งผลต่อชีวิต ที่ดีของลูกหลานของเรา มากกว่าความรู้เชิงวิชาการเสียอีก และยังส่งผลดีต่อสังคมมากกว่า ความรู้เชิงวิชาด้วย

^{๑๘} วิจารย์ พานิช, **สอนเด็กให้เป็นคนดี**, (กรุงเทพฯมหานคร : มาตาการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๘.

^{๑๙} วิจารย์ พานิช, **การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพฯมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๗.

ความมั่นคงทางอารมณ์เป็นเรื่องสำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์ การช่วยให้เด็ก ค่อยๆ พัฒนาความมั่นคงทางอารมณ์ทีละขั้นตอน เป็นการวางรากฐานชีวิตที่สำคัญยิ่ง ความเป็น คนดีมีรากฐานมาจากคุณสมบัตินี้เป็นสำคัญ^{๒๐}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คนดี หมายถึง บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติ มีและแสดงพฤติกรรม หรือปฏิกริยาโต้ตอบต่อการกระทำที่บุคคลมีต่อตนเองและบุคคลอื่น โดยพิจารณาจากบริบทด้านเวลา สถานที่ และด้านบุคคล และมีความครอบคลุมลักษณะ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ ๑) ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและบุคคลอื่น ๒) สร้างประโยชน์เพื่อให้บุคคลอื่นพึงพอใจโดยตนเองไม่เดือดร้อน ๓) สร้างประโยชน์และความพึงพอใจแก่ตนเองโดยบุคคลอื่นไม่เดือดร้อน ๔) สร้างความพึงพอใจแก่ตนเองและบุคคลอื่น

ส่วน "คนที่เก่ง" คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถทางศิลปะ มีภาวะผู้นำควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นผู้ทันสมัยทันเหตุการณ์ ทันโลกทันเทคโนโลยี สามารถใช้สติและปัญญาในการเผชิญ และพิชิตปัญหาพัฒนาตนเองได้ ตามศักยภาพและทำประโยชน์ให้เกิดแก่คนสังคมและประเทศชาติได้ และ "คนมีความสุข" คือคนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตเป็นคนร่าเริงแจ่มใสร่างกายแข็งแรงจิตใจเข้มแข็งมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่งมีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุขได้ ทำในสิ่งที่ตนสนใจ ตามความต้องการ สามารถเรียนรู้รู้ความจริงบรรลุความดีความงามมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและสามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียงร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีดุลยภาพ^{๒๑}

คนเก่ง (Talented people) เป็นคำที่มีความหมายที่ค่อนข้างกว้างและยากที่จะจำกัดคำนิยามให้เหมาะสมกับทุกบริบท จะเห็นได้จากคำนิยามที่มีความหลากหลายแล้วแต่มุมมอง นักวิชาการ นักจิตวิทยาองค์กร และนักทรัพยากรมนุษย์ เช่น Dibble (๑๙๙๙) กล่าวว่า คนเก่ง คือ ผู้ที่ทำผลงานได้ดีและแตกต่างจากพนักงานทั่วไป สร้างสรรค์และส่งมอบผลงานที่มีคุณภาพให้แก่ลูกค้า เพื่อนพนักงานและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นกลุ่มคนที่องค์กรควรธำรงรักษาให้อยู่กับองค์กรได้นาน^{๒๒}

^{๒๐} วิจารณ์ พานิช, **สอนเด็กให้เป็นคนดี**, (กรุงเทพมหานคร : มาตาการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๐ - ๑๔๓.

^{๒๑} พนม พงษ์ไพบูลย์, "การจัดการศึกษาในอนาคต", **วารสารการศึกษาแห่งชาติ**, กุมภาพันธ์-มีนาคม ปีที่ ๓, ๒๕๓๒: ๑๗-๒๓.

^{๒๒} Dibble (๑๙๙๙), อ้างถึงใน พรรรัตน์ แสดงหาญ, การธำรงรักษาคนเก่งในองค์กร, **วารสารนักบริหาร**, ฉบับ ๓๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๖), หน้า ๓๓-๓๘.

ในขณะที่ Michaels, Handfield-Jones, & Axelrod (๒๐๐๑) กล่าวถึง ความเก่งของคนในองค์กรว่าเป็นความสามารถโดยรวมของบุคคลทั้งด้านพรสวรรค์ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ประสิทธิภาพ ความเฉลียวฉลาดความสามารถในการตัดสินใจ ทักษะคิด บุคลิกภาพ และแรงขับภายใน^{๒๓}

จากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า “คนเก่ง” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative thinking) มีความสามารถและศักยภาพ มีความสามารถทางสติปัญญา (Intellectual) หรือความสามารถตามธรรมชาติ (Natural ability) รวมทั้งพรสวรรค์ (Gifts) ด้านใดด้านหนึ่งอย่างโดดเด่น โดยสะท้อนถึงการมีศักยภาพสูง จากผลการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์และยอมรับของบุคคลอื่น รวมทั้งมีความต้องการความก้าวหน้าในการทำงาน เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ “คนเก่ง” หมายถึงบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ มีผลงานที่โดดเด่นเหนือบุคคลอื่น ซึ่งอาจมีลักษณะที่ แตกต่างกันไปในแต่ละองค์กร โดยขึ้นอยู่กับลักษณะงาน ลักษณะธุรกิจ นโยบาย วัฒนธรรมองค์กร และกลยุทธ์ของ องค์กรว่าต้องการเดินไปในทิศทางใด ซึ่งการบริหารจัดการคนเก่ง

จากแนวคิดทางการศึกษา สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ คือการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ การที่จะจัดการศึกษาให้สำเร็จจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและธรรมชาติของผู้เรียน สถานที่ ความสำคัญในการจัดการศึกษา ต้องมีความถูกต้อง ทันสมัย เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และเหมาะสมกับผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ในการพัฒนาการเรียนรู้ต้องควบคุมกระบวนการคิด เข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกำหนดเป้าหมาย ร่วมกันการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลายเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกันการเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระ การเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้

^{๒๓} Michaels, Handfield-Jones, & Axelrod, ๒๐๐๑ (อ้างถึงใน พรรัตน์ แสดงหาญ, การธำรงรักษาคนเก่งในองค์กร, วารสารนักบริหาร, ฉบับ ๓๓, (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

๒.๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี ทางการศึกษาของเยาวชน

สภาพทางสังคมทางภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันโดยเฉพาะสังคมชนบท และสังคมในเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา อัตราการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนผลกระทบที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงนั้นแตกต่างกันไปน้อยบ้าง มากตามแต่พื้นที่ แต่สังคมโดยทั่วไปแล้วไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะฉะนั้นการจัดการให้มีการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ย่อมควบคู่ไปด้วยกันเสมอ ซึ่งจะอยู่ในกระบวนการที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปที่ละเล็กทีละน้อย ค่อยเป็นค่อยไป ปรากฏการณ์ทางสังคมจึงมีความซับซ้อน เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกัน แนวคิด ทฤษฎี ทางการศึกษาของเยาวชนจึงจำเป็นต้องระบบการพัฒนาบุคลากรของประเทศ ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปนี้

(๑) แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน

ความหมายตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔^{๒๔} เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ และไม่ใช่ผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว จากการจดทะเบียนสมรส ในทางกฎหมายก็ถือว่า บุคคลที่มีอายุระหว่างนี้ เป็นเยาวชนและหากต้องระวางโทษก็จะพิจารณาโทษแตกต่างจากผู้ใหญ่ ความหมายในระดับสากล โดย UNICEF ระบุว่า เยาวชน หมายถึง คนในวัยหนุ่มสาว คือ ผู้มีอายุระหว่าง ๑๕-๒๕ ปี หรือเป็นช่วงวัยหนุ่มสาวแต่ในประเทศไทยคนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันว่า เยาวชนมีช่วงอายุระหว่าง ๑๓-๒๕ ปี เพราะเริ่มต้นช่วงรอยต่อระดับชั้นเรียนจากประถมเป็นมัธยมและปลายช่วงของการจบปริญญาตรีแล้ว

เยาวชนตามความหมายของ กรมการพัฒนาชุมชนและสำนักงานคณะกรรมการเยาวชน แห่งชาติหมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๒๕ ปีซึ่งใกล้เคียงกับ UNICEF^{๒๕} ที่กำหนดในช่วงอายุประมาณ ๑๕-๒๔ ปีทั้งนี้อาจเป็นเพราะเพื่อให้เกิดความ สอดคล้องในการรวบรวม และวิเคราะห์ ข้อมูลในเชิงสถิติของหลายประเทศเช่นเดียวกับ ที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรีได้กำหนดช่วงอายุที่ ใกล้เคียงกัน คือ ๑๔-๒๕ ปีแต่กรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งใกล้ชิด โดยตรงกับเยาวชนที่ประกอบอาชีพ ด้านการเกษตร ซึ่งเงื่อนไขในการเป็นสมาชิกจะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง ๑๐-๓๕ ปีทั้งชายและหญิงซึ่ง เป็นผู้รับช่วงความรับผิดชอบจากผู้ใหญ่ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับศึกษาของเยาวชน ที่ส่งผลถึงพัฒนาการในการเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ฉะนั้นเยาวชนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาและได้รับการศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา

^{๒๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖).

^{๒๕} อ่างใน, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๔๑.

ด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันการศึกษาและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งได้แก่ ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมให้แก่เยาวชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง และพึ่งพาตนเองได้ เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่ได้เรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เพื่อที่จะได้ทบทวนตัวเอง เรียนรู้ตัวเอง เรียนรู้ชุมชนเพื่อที่จะหาแนวทางในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ดังนั้น ถ้าเยาวชนให้ความสำคัญและรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นปัญหาก็จะคลี่คลายและยั่งยืนต่อไป

(๒) แนวคิดการเรียนรู้ (Learning) ในฐานะกระบวนการที่มีขั้นตอนและแบบแผน เพื่อให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลแห่งการเรียนรู้ ด้วยการสร้างประสบการณ์เมื่อบุคคลเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อม การฝึกหัด และการทดลองถูกผิด ซึ่งแนวคิดที่งานวิจัยนี้ได้ให้ ความสำคัญคือแนวคิด ๓ ด้าน ได้แก่

(๒.๑) พุทธิปัญญานิยม (Constructivism หรือ Cognitive theory) ซึ่งเน้นที่องค์ประกอบด้านการสร้างความคิด (Conceptual aspects) มากกว่าองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral aspects) นักจิตวิทยากลุ่มนี้ อธิบายการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการทำงานของสมอง เพื่อให้เกิดความรู้ จดจำความรู้ และนำความรู้ขึ้นไปใช้แก้ปัญหา โดยมุ่งความสนใจไปที่ กระบวนการภายในสมอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้ (Perception) การจัดระเบียบความรู้ (Reorganization) การเก็บสาระความรู้ (Stored) ตลอดจน การนำสาระความรู้ที่เก็บไว้มาใช้ได้ (Retrieval)^{๒๖}

(๒.๒) สังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive learning theory) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเรา ส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational learning) หรือการ เลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) สำหรับตัวไม่จำเป็นต้องเป็นตัวที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวสัญลักษณ์ เช่น ภาพยนตร์ หรืออาจจะเป็นรูปภาพ การ์ตูนหนังสือก็ได้

(๒.๓) พฤติกรรมนิยม (Behavioral theory) เป็นเรื่องของ การวางเงื่อนไขแบบ โอเปอเรนต์ (Operant conditioning) เพื่อหล่อเลี้ยง พฤติกรรมที่คาดหวังให้คงอยู่ด้วย แรงเสริมบวก (Positive reinforcement) หมายถึง คำพูดหรือสภาพการณ์ที่จะช่วยให้พฤติกรรมโอเปอเรนต์ที่คาดหวัง เกิดขึ้นอีก หรือสิ่งที่น่าจะเพิ่มความน่าจะเป็นไปได้ของการเกิดพฤติกรรมที่คาดหวัง และ

^{๒๖} สุรางค์ ไคว่ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑๑.

แรงเสริมลบ (Negative reinforcement) หมายถึง การเปลี่ยน สภาพการณ์หรือ เปลี่ยนสิ่งแวดล้อม บางอย่างก็อาจจะทำให้แสดงพฤติกรรม โอเปอเรนต์ที่คาดหวังได้^{๒๗} รวมถึงเรื่องความสัมพันธ์ เชื่อมโยงที่การเรียนรู้ จะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์หรือสัตว์ได้เลือกเอาปฏิกิริยาตอบสนองเชื่อมต่อกับสิ่งเร้า อย่างเหมาะสมด้วยกฎแห่งการเรียนรู้ ๓ ประการคือ กฎความพอใจ (Law of effect) กฎการฝึกหัด (Law of exercise) และกฎความพร้อม (Law of readiness)^{๒๘}

(๓) **แนวคิดการทำงานเป็นทีม (Teamwork)** คือ การรวมกลุ่มคน เพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์บางอย่าง โดยการบรรลุวัตถุประสงค์นั้นจำเป็นที่ ทีมจะต้องบริหารจัดการหลายมิติทั้ง มิติความสัมพันธ์ในกลุ่ม มิติบทบาท หน้าที่ของคนในกลุ่ม มิติการยอมรับและการตัดสินใจกลุ่มด้วย เหตุผล และ มิติการคิดสร้างสรรค์เนื่องจากพลังกลุ่ม การบริหารจัดการมิติต่าง ๆ ให้เกิด ความเหมาะสม จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นทีม^{๒๙}

(๔) **แนวคิดการศึกษาเพื่อเยาวชน** การจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลในกลุ่มเยาวชน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์แนวคิดการศึกษาเพื่อเยาวชนนี้ คือการให้มีการขยายโอกาสทางการศึกษา ฝึกอบรมให้แก่ปวงชนตั้งแต่เด็กอายุ ๔ ปี เป็นต้นไป ขณะเดียวกันในวัยทำงานมุ่งขยาย โอกาส การศึกษาฝึกอบรมทักษะและอาชีพให้ความรู้ด้านครอบครัวแก่พ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว ในการ ดูแลสนับสนุนกิจกรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของตน ในการฝึกอบรมความรู้และทักษะแก่เด็ก เยาวชนมี การส่งเสริม และสนับสนุนองค์กรเอกชนสาธารณะประโยชน์ให้ช่วยด้านการศึกษา โดยเฉพาะแก่ ผู้ด้อยโอกาส ในด้านต่างๆ ขยายและกระจายการศึกษานอกโรงเรียนให้กว้างขวาง มีใช้เทคโนโลยี ด้านต่าง ๆ รวมทั้ง เทคโนโลยีสารสนเทศทันสมัยเพื่อการศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนเข้าถึง มี บทบาททางการศึกษา มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในการเสริมสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีงาม

การจัดการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดการสนับสนุนการเรียนรู้และเสริมสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน มุ่งยกระดับคุณภาพ ชีวิตส่งเสริมประชาธิปไตยพื้นฐานสนับสนุนผู้นำ ชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้านที่จัดการเรียนรู้ และถ่ายทอด เพื่อความอยู่รอดการพึ่งตนเองในการทำ ดำรงชีพ การยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวชุมชนและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนความเข้มแข็งของ ชุมชน การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำชาวบ้าน เพื่อมุ่งแก้ปัญหาร่วมกันเรียนรู้ ร่วม มุ่งสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ สื่อมวลชนเพื่อสนับสนุนการ สร้างการเรียนรู้และเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของท้องถิ่น

^{๒๗} Skinner, (๑๙๐๔-๑๙๙๐), อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว้ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙๐-๑๙๑.

^{๒๘} Thorndike, (๑๘๗๔-๑๙๔๙), อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไวยไหม เอ็ดดูเคท, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๒-๒๑๖.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๖.

ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและจัดการศึกษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมทั้งการกระจายอำนาจ พบว่าแม้จะมีกฎกระทรวงและหลักเกณฑ์และวิธีการการกระจายอำนาจแต่หน่วยปฏิบัติยังไม่มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงานและจัดการศึกษาเท่าที่ควรการจัด การศึกษาของเอกชนยังไม่การขยายตัวเท่าที่ควรสถานประกอบการและสถาบันต่าง ๆ มีส่วนร่วมจัด การศึกษาเพิ่มขึ้นแต่ยังมีสัดส่วนน้อยมาก

สรุปได้ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังค่านิยม เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม และคุณ ลักษณะอันพึงประสงค์แก่เยาวชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องซึ่ง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ที่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัด การศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^{๓๐} ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่าง ๆ ของโลกยุคปัจจุบัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและการศึกษาของ ประเทศไทย ทำให้ทุกคนกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ แสวงหาหรือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความสามารถปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญและมี บทบาทอย่างยิ่งที่จะทำให้บุคคลพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน

๒.๒.๓ หลักการจัดการศึกษา

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ได้กำหนดหลักการของแผนพัฒนาการศึกษาว่า การที่จะพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ให้เกิดขึ้นในอนาคตนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง และมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาทั้งในระยะกลางและระยะยาว โดยเฉพาะ “การพัฒนาคน” ให้มีการเตรียมความพร้อม รับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งมีสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัย แวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาประยุกต์ใช้ทั้งในเชิงระบบและโครงสร้างของสังคมไทย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการ

^{๓๐} ปิรันญา วงศ์บุญ, การศึกษาคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน ช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์, ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น^{๓๑} แต่ที่ผ่านมา ประเทศไทยไม่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของ ประเทศในระยะยาว

เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลก็ทำให้นโยบายขาดความต่อเนื่อง การพัฒนาจึงเกิด ภาวะหยุดชะงักหรือชะลอตัว ถือเป็น การสูญเสียโอกาสและสิ้นเปลืองทรัพยากรประเทศ ดังนั้น เพื่อ เป็นการปฏิรูป ระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยให้มีเป้าหมายการพัฒนาประเทศใน ระยะยาว และเพื่อเป็นการกำหนดให้ฝ่ายบริหารมีความรับผิดชอบที่จะต้องขับเคลื่อนประเทศไปสู่ เป้าหมายที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันและเป็นเอกภาพ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๙ อันเป็นกฎหมายสูงสุด ของประเทศ จึงได้ กำหนดให้รัฐต้องจัดทำ “ยุทธศาสตร์ชาติ” เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผน ต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน โดยภายใต้ยุทธศาสตร์ชาตินี้ ประเทศไทยต้องปฏิรูปและ ปรับเปลี่ยนอย่างเป็นระบบขนานใหญ่ เพื่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เหมาะสมกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ที่สำคัญในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) และต่อเนื่อง สู่แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อ ๆ ไปนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ยึดยุทธศาสตร์ชาติมาเป็นกรอบ แนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกันไปตลอด ๒๐ ปี นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดทำแผนการศึกษาระดับชาติในระยะยาว ก็ได้พิจารณากรอบ แนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี มาใช้ประกอบการพิจารณาจัดทำแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ ด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงไปในทิศทางเดียวกัน กับแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดไปจนตลอดชีวิต ดังนั้น ใน การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) นอกจากจะคำนึงถึงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย ภูมิภาค อาเซียน และสังคม โลก ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาคน รวมทั้งกฎหมายที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาของประเทศ และมี ผลให้อำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว กระทรวงศึกษาธิการ ได้ยึด กรอบหลักการที่สำคัญอัน ได้แก่

๑) ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔)

๒) แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

และ

^{๓๑} สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ, ๒๕๖๐), หน้า ๑๐.

๓) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๔ มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และ แนวทางให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรม เกิดประโยชน์กับผู้เรียนและประชาชน ผู้รับบริการ ได้สอดคล้องกับทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า ทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และมิติการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ

หลักการจัดการศึกษา

๒.๑ เอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ

๒.๒ กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๓ การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น

๒.๔ คำนึงถึงความประหยัด คุ่มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด และมีความเหมาะสมกับทรัพยากรในการลงทุน ลดความซ้ำซ้อนของหน่วยงาน มีการบริหารงานโปร่งใส และความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ โดยมุ่งให้องค์กร หน่วยงานทุกระดับและองค์กรอิสระในการกำกับ ของกระทรวงเป็น องค์กรขนาดเล็กกะทัดรัด บริหารงานด้วยความมีประสิทธิภาพและบังเกิด ประสิทธิภาพ

คัทซ์ (Katz, ๑๙๕๕, pp. ๑๗๒-๑๗๕) กล่าวไว้ว่า หลักในการจัดการศึกษา ควรยึด ขอบข่ายของการต่อคำถามที่ว่า “เด็กต้องการอะไร” พื้นฐานความต้องการของเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ ผู้ใหญ่ต้องรู้ว่ามิอะไรบ้างและจะตอบสนองอย่างไรจึงจะพัฒนาเด็กได้อย่างได้ผล โดยยึดหลัก คือ “กฎ แห่งผลที่ดีที่สุด” ซึ่งกระทำได้โดยการให้คิดว่า การให้ประสบการณ์ต่างๆ แก่เด็กในด้านต่าง ๆ เช่น การเอาใจใส่ ความรัก การกระตุ้น ความเป็นอิสระ ความแปลกใหม่และการมีสิทธิเลือกกิจกรรม สิ่ง เหล่านี้ควรให้จำนวนตอบสนองแก่เด็กที่เพียงพอ และมีความถี่ในการทำ ควรตั้งคำถามว่าสิ่งที่เด็ก ต้องการนั้นมีอะไรบ้าง และพัฒนาทุกส่วนนี้ได้หมดขอบข่าย การจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก ครอบคลุม ต่อไปนี้

(๑) เด็กต้องการความรู้สึกปลอดภัยอย่างแท้จริง ในส่วนความต้องการที่พัฒนาตัว เด็ก ใน ราคานี้ ความรู้สึกผูกพันอย่างมั่นคง ไม่ใช่เพียงผู้ใหญ่ให้ความอบอุ่นเท่านั้นแต่ต้องให้ความ ปลอดภัยหรือความมั่นคงต่อเด็กด้วย

(๒) เด็กทุกคนต้องการความเพียงพอ ไม่มากเกินไป หรือเกินควร และควรเสริมสร้างเด็ก ให้มีความคิดเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นคนดี โดยคำนึงให้อยู่ในขอบเขตที่เพียงพอ ไม่ใช่ว่า ตัวเองมีความดีเกินความเป็นจริง

(๓) เด็กทุกคนมีความรู้สึก หรือประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตของเขาในทางที่ดี ชีวิตมีคุณค่ามีความพอใจอย่างมีเหตุผล ความสนใจอย่างแท้จริง ดังนั้นควรทำในสิ่งที่เด็กรู้สึกว่าเป็นชีวิตของเขามีค่า และมีความพอใจ ไม่ว่าเด็กจะอยู่ในบ้านหรืออยู่โรงเรียน

(๔) เด็กต้องการให้ผู้ใหญ่หรือเพื่อนเด็กคนอื่น ๆ ให้เขามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านประสบการณ์ตนเอง ไม่ควบคุมเด็กทุกด้าน ปล่อยให้เรียนรู้และตัดสินใจที่จะกระทำกิจกรรม อะไรด้วยตนเอง

(๕) เด็กต้องการให้ผู้ใหญ่ยอมรับเด็กว่าตนมีอำนาจในตัวเอง ในเรื่องของการตัดสินใจ มีประสบการณ์ที่กว้างขึ้น ความรู้ และความฉลาด

(๖) เด็กต้องการปฏิภริยาที่ดีที่สุดของการตอบสนองกลับจากผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ซึ่งคุณสมบัติที่ควรให้แก่เด็กนั้นได้แก่ ความสามารถ ความซื่อสัตย์ ความใจดี ความเมตตา การยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น เด็กต้องการความสัมพันธ์ หรือประสบการณ์ของผู้ใหญ่ ผู้ซึ่งเต็มใจทำในสิ่งที่ดี มีค่าและการดูแลรักษาอย่างมีค่า

๒.๒.๔ รูปแบบและลักษณะทางการศึกษา

รูปแบบการศึกษาในปัจจุบันมีหลายรูปแบบและลักษณะการศึกษาก็ถูกจัดให้มีการศึกษาหลากหลายทำให้การศึกษาของไทยมีการเข้าถึงค่อนข้างมาก การศึกษาต่อเนื่องเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะเรียกว่า การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษามูลฐาน การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบ การศึกษาตลอดชีวิต และอื่น ๆ ที่จัดในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย มีอยู่หลายรูปแบบ มีหน่วยงานหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบ วิชาที่สอนก็มีหลากหลาย มีหลักสูตร ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว บางหลักสูตรก็นำไปสู่วุฒิที่รับรองเป็นทางการ เช่น ประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร บางหลักสูตรก็เป็นการให้ ความรู้เพิ่มพูน ซึ่งถือว่า มีความสำคัญในตัวเองอยู่แล้วสำหรับผู้เรียน

รูปแบบการศึกษาโดยทั่วไป^{๓๒} มีดังต่อไปนี้

^{๓๒} มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, รูปแบบของการศึกษาต่อเนื่อง, ออนไลน์, แหล่งที่มา <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๖).

๑. การจัดการเรียนในชั้น เรียนวิชาต่าง ๆ

ตั้งแต่วิชาทักษะทางภาษา ให้อ่านออกเขียนได้ สำหรับคนในชาติที่ไม่ได้เข้าโรงเรียนตั้งแต่เล็กๆ และคนต่างชาติ ต่างภาษา ที่ประสงค์จะแปลงสัญชาติ ไปจนถึงวิชาต่าง ๆ ในระดับต่าง ๆ สำหรับครู ช่างนา แม่บ้าน และผู้ที่มีงานทำอยู่แล้ว แต่อยากรู้วิชาเพิ่มเติม หรือรู้วิชาที่สนใจ เป็นการพัฒนาความรู้ ความคิดให้กว้างขวาง หลักสูตรมีทั้งระยะสั้น เพียงหนึ่งสัปดาห์ ไปจนถึง ๑ ปี หรือ ๒ ปี เพื่อนำไปสู่ประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร ชั้นเรียนจะจัดในเวลาค่ำ หรือวันสุดสัปดาห์ เพราะผู้เรียนจะมีเวลาว่างในช่วงนี้ หน่วยงานที่จัดส่วนมาก เป็นสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรืออาชีวศึกษา ใช้สถานที่ ของสถานศึกษานั้น ๆ ในระหว่างเวลาที่ไม่มีการสอนตามปกติ นอกจากนี้ผู้จัดสอน หลักสูตรระยะสั้นจะเป็นองค์กรเอกชน สมาคม บริษัท หรือสหพันธ์แรงงาน ผู้บรรยาย หรือฝึกสอนจะเป็นอาจารย์จากสถานอุดมศึกษา ผู้ประกอบการ หรือผู้เชี่ยวชาญในทางวิชานั้น ๆ

๒. จัดสอนทางไปรษณีย์

หรือที่เรียกกันในสมัยปัจจุบันว่า การสอนทางไกล ซึ่งเป็นวิวัฒนาการจากการสอนทางไปรษณีย์ เพิ่มการใช้สื่อสอนทางไกล เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ประกอบกับการจัดหนังสือเรียนให้อ่านเอง การสอนทางไปรษณีย์ในสมัยแรกเริ่ม มีการจัดทำหนังสือเรียน และแบบฝึกหัดแจกแก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะส่งแบบฝึกหัดไปให้ตรวจตามกำหนด ถ้าจะมีการสอบไล่ ก็อาจกำหนดสถานที่อันเป็นศูนย์กลางให้เป็นสนามสอบ ผู้เรียนที่ประสงค์จะเข้าสอบก็ไปสอบในสนามสอบ การสอนทางไกลที่พัฒนาขึ้นมาภายหลังนั้น ใช้วิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์ ตลอดจนวีดิโอเทกซ์ (videotext) และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ประกอบด้วย หลักสูตรมีหลายอย่างเช่นเดียวกับการสอนในชั้นเรียน ผู้จัดสอนมีทั้งสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา และโรงเรียนวิชาชีพของเอกชน ซึ่งมักสอนทางไปรษณีย์เท่านั้น เพราะลงทุนน้อยกว่า สถานอุดมศึกษาของรัฐที่จัดสอนทางไกลในประเทศไทย มีตัวอย่างคือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งสอนทางไกลอย่างเดียว มหาวิทยาลัยรามคำแหงสอนทางไกลด้วย สอนในชั้นเรียนด้วย

๓. จัดฝึกอบรมทักษะในทางอาชีพ

เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่มีอาชีพอยู่แล้ว ประสงค์จะพัฒนาทักษะ หรือสงเคราะห์ผู้ที่ยังไม่มีอาชีพให้รู้จักวิธีประกอบอาชีพ ที่ไม่ต้องการความรู้ และการฝึกฝนอย่างลึกซึ้ง เช่น การซ่อมเครื่องยนต์ การตัดผม การประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นหลักสูตรระยะสั้น ไม่เกินหกเดือน จัดในสถานที่ที่กำหนดไว้ หรือจัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่ไปตามชุมชนที่ต้องการ ผู้จัดมีทั้งองค์กรของรัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการทางการศึกษา สังคมสงเคราะห์ หรือบริการแรงงาน จะมีวิทยากรจากหน่วยงานสถานศึกษา และผู้ประกอบการที่ชำนาญงาน จัดให้แก่คนทั่วไป หรือสำหรับบุคลากรขององค์กรโดยเฉพาะเป็นเรื่องๆ ไปตามความต้องการ ขององค์กรก็ได้ องค์กรของรัฐมักจัดให้เปล่า

องค์กรเอกชนจะเก็บค่าลงทะเบียน หรือค่าเล่าเรียนบ้าง หรือได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ ให้จัดให้เปล่าแก่คนทั่วไป

๔. จัดการบรรยาย อภิปราย สาธิตวิธีการ และทัศนศึกษาเป็นครั้งคราว

เพื่อเพิ่มพูนความรู้ บางครั้งก็จะจัดหนังสือในเรื่องที่บรรยายนั้นไว้ให้อ่าน ทำบรรณานุกรมหนังสือ และบทความในวารสาร เกี่ยวกับเรื่องนั้น ให้ทราบว่ามีอะไรบ้าง ยืมอ่านได้ที่ไหน ผู้จัดอาจเป็นสมาคม สโมสร ชุมชน จัดในสถานที่ของสมาคม หรือขอใช้สถานศึกษา หรือจัดในโรงแรม โดยผู้เข้าฟังเสียเงินค่าใช้จ่ายบ้าง วิทยากรจะมาจากมหาวิทยาลัย หรือหน่วยราชการ หรือสถานประกอบการ เช่น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดบรรยายเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งนำมาใช้ในกิจการห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพ สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย ร่วมกับวารสารเกี่ยวกับแม่และเด็ก จัดบรรยาย และอภิปรายเกี่ยวกับการสร้างนิสัยรักการอ่านแก่เด็ก สยามสมาคมจัดทัศนศึกษาโบราณสถาน และวัดที่น่าสนใจ เป็นต้น

๕. จัดพิมพ์วารสาร อนุสาร ข่าวสาร เกี่ยวกับเรื่องที่ควรรู้ และจำเป็นต้องรู้

เพื่อแจกจ่ายแก่คนทั่วไป หรือสมาชิกขององค์กร หรือกลุ่มเป้าหมาย วารสารนั้น อาจจะทำในราคาที่ไม่เอากำไร พอให้ได้ทุนมาหมุนเวียนจัดทำต่อไป หน่วยราชการ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง จะเป็นผู้จัดทำ เช่น วารสารการประมง ของกรมประมง ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการอาชีพประมง อนุสารเกี่ยวกับสุขวิทยาอนามัยของกระทรวงสาธารณสุข ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ และอนามัยแก่ประชาชน เป็นต้น

การศึกษาวิชาชีพ ผู้เรียนจำเป็นต้องลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตจริง การศึกษาวิชาชีพ ผู้เรียนจำเป็นต้องลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะ ในการนำไปใช้ในชีวิตจริง

๖. จัดการบรรยาย อภิปราย และสาธิตทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์สำหรับผู้ฟังทั่วไป

จัดการบรรยาย อภิปราย และสาธิตทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์เป็นการบรรยาย หรืออภิปรายเป็นประจำต่อเนื่องกัน แต่ครั้งมีระยะเวลาระหว่าง ๓-๓๐ นาที ผู้จัดรายการอาจจะเป็นมหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชน เช่น รายการภาษาไทยวันละคำ ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายการของโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ทางสถานีโทรทัศน์ เป็นต้น การบรรยายทางวิทยุกระจายเสียง เป็นรูปแบบของการศึกษาต่อเนื่องรูปแบบหนึ่ง

๗. จัดให้มีหนังสืออ่านตามความสนใจ และความต้องการในการศึกษาของประชาชน

จัดให้มีหนังสืออ่านตามความสนใจ และความต้องการในการศึกษาของประชาชน ได้แก่ จัดห้องสมุดประชาชนในเมือง จัดที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ไปตามชนบท ท่างไกล ห้องสมุดประชาชนเป็นบริการของรัฐ เพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ให้โอกาสแก่ผู้ต้องการหาความรู้ได้มีหนังสืออ่านตามความสามารถของตน ห้องสมุดจะช่วยเหลือในการค้นหาหนังสือ ช่วยแนะนำการใช้คู่มือค้นหาหนังสือ และเรื่องราวที่ต้องการ ตอบคำถาม และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ให้ความรู้ ข้อมูล และข่าวสารทางวิชาการ

ในประเทศไทยได้มีการศึกษาต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยโบราณมา ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาให้เป็นระบบในโรงเรียน คนไทยที่ประสงค์จะหาความรู้พื้นฐาน หรือหาความรู้เพิ่มเติมจะเรียนจากผู้ใหญ่ในบ้าน ของตน และจากผู้รู้ในชุมชนของตน แหล่งความรู้ที่สำคัญ คือ วัด ซึ่งนอกจากจะสั่งสอนความรู้ทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังสอนวิชาอื่น ๆ เช่น การช่าง การรักษาโรค โหราศาสตร์ ผู้ประกอบการ เช่น หมอ ช่างฝีมือ นักดนตรี จะรับเด็กหรือผู้ใหญ่ ที่ประสงค์จะเรียนรู้ เข้าไว้เป็นศิษย์ โดยไม่คิดค่าตอบแทน แต่ศิษย์จะบูชาครู หรือ สอนองพระคุณของครูด้วยการรับใช้ช่วยครูทำงาน ในบ้าน หรือ งานอาชีพของครู

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาต่อเนื่องของประชาชนทั่วไป และเห็นความสำคัญ ที่จะต้องให้ผู้ใหญ่ ที่ขาดโอกาสเล่าเรียนได้เล่าเรียนตามสมควร คือ ให้สามารถช่วยตนเอง และสามารถทำหน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจึงได้จัดตั้ง กองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น ในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เน้นเรื่องการเรียนรู้หนังสือ โดยมีประกาศพระราชบัญญัติให้ผู้ใหญ่เรียนรู้หนังสือ ในการรณรงค์เพื่อให้รู้หนังสือขึ้น ขณะนั้น ได้นำ เอาวิธีสอนแบบสอนคนหนึ่งให้อ่านออก แล้วให้ไปสอนอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นวิธีการที่นักการศึกษาผู้ใหญ่ ที่รู้จักกันทั่วโลก คือ ดร.แฟรงค์ ซี เลาบัค (Dr. Frank C. Laubach) คิดขึ้นใช้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้จัดทำหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับผู้ใหญ่ขึ้น เป็นครั้งแรก ร่วมมือกับโรงเรียนบางแห่งขอใช้ห้องเรียนในตอนเย็น ให้ครูของโรงเรียนนั้น ๆ เป็นครูสอนผู้ใหญ่ด้วย นอกจาก สอนการเรียนรู้หนังสือแล้วยังมีการสอนวิชาชีพระยะสั้น ๆ ในเวลา ต่อมา และได้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕

การจัดการศึกษาต่อเนื่องในปัจจุบัน มี หน่วยงานของรัฐและเอกชนเป็นจำนวนมาก ช่วย บริหารและดำเนินการ ในกระทรวงศึกษาธิการ มีกรมที่รับผิดชอบคือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ มีกรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ ในกระทรวงมหาดไทย มีกรมแรงงาน กรมประชาสัมพันธ์ ในกระทรวงอุตสาหกรรม มีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ในกระทรวง

สาธารณสุข มีกรมอนามัย นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยหลายแห่งมีบริการการศึกษาแก่ประชาชน โดยจัดสอนพิเศษในระยะสั้น ในบางวิชา เช่น โครงการการศึกษาต่อเนื่องของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นต้น ทางด้านองค์กรเอกชน มีสมาคมต่าง ๆ ที่จัดการศึกษา ต่อเนื่องให้แก่สมาชิก ที่จัดให้แก่ประชาชนทั่วไป ก็มี

นอกจากนี้รูปแบบของการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังพบได้ใน ๓ รูปแบบใหญ่ๆ คือ มีการจัดการศึกษาของไทยก็ตามหลักสากลที่ยึดถือกันมานาน และประเทศไทยเองก็มีการกำหนดรูปแบบของการศึกษาไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตามมาตราที่ ๑๕ ด้วย ซึ่งรายละเอียดของรูปแบบการศึกษาตามกฎหมายไทยนั้นมีดังนี้

๑. การศึกษาในระบบ (Formal Education) หมายถึงการศึกษาที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย สร้างหลักสูตรชัดเจน มีวิธีการศึกษาที่เป็นบรรทัดฐาน มีกรอบระยะเวลาของการศึกษา ตลอดจนมีการประเมินผลการศึกษาด้วย ซึ่งนั่นเป็นเงื่อนไขในการสำเร็จการศึกษาที่มีมาตรฐานแน่นอน การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, การศึกษาภาคบังคับ, การศึกษาในสถานศึกษาสังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นต้น

๒. การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) หมายถึงการศึกษาที่มีการยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ตลอดจนระยะเวลาของการศึกษา ไปจนถึงการวัดและประเมินผล ซึ่งนั่นเป็นเงื่อนไขในการสำเร็จการศึกษาที่มีมาตรฐานแน่นอน สำหรับเนื้อหาและหลักสูตรนั้นจะต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม หรือให้ผู้เรียนสามารถบริหารจัดการการศึกษาตลอดจนเวลาเรียนเองได้ แต่ก็มีกรอบมาตรฐานเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ กรจัดการศึกษาในลักษณะนี้ได้แก่ การศึกษานอกระบบ โรงเรียน, การศึกษาผู้ใหญ่, การศึกษาทางไกล, มหาวิทยาลัยเปิด, การศึกษาแบบโฮมสคูล, ศูนย์การศึกษาท้องถิ่นที่มีการจัดมาตรฐานการศึกษาของตนเอง เป็นต้น

๓. การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) หมายถึงการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามความสนใจของตัวเอง เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพเรียนตามความพร้อมและโอกาส ไม่มีการกำหนดเวลา ไม่มีข้อจำกัดเรื่องใดๆ มีหรือไม่มีกรอบมาตรฐานการศึกษาก็ได้ เรียนรู้ได้ตลอดเวลา ศึกษาเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง การศึกษาตามอัธยาศัยนี้ยังรวมถึงประสบการณ์การทำงานที่สั่งสมจนเกิดเป็นความรู้, การแลกเปลี่ยนประสบการณ์, การพูดคุย, การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ, การศึกษาตลอดชีวิต, การเรียนพิเศษ, การเรียนคอร์สออนไลน์ตามความสนใจ, การเข้าเวิร์คชอปต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การศึกษาทั้ง ๓ ระบบ เป็นวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสามารถนำไปพัฒนาชีวิตและสังคมจึงต้องมีการผสมผสานการศึกษาทั้ง ๓ ระบบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ บุคคลเรียนรู้การศึกษาตามอัธยาศัยตั้งแต่เกิดโดยการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และการเรียนรู้ อยู่ร่วมในชุมชน รวมถึง

การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ จึงสรุปได้ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

การจัดการศึกษาของไทยหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก คือ กระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education–Thailand) ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒^{๓๓} มาตรา ๑๕ ประกอบด้วย ๓ รูปแบบ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น นอกจากนั้นสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ เพราะฉะนั้นสถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง ๓ รูปแบบตามกรอบระเบียบกฎหมาย และให้ มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง ๓ รูปแบบระบบการศึกษาของของไทยเป็นระบบ ๖+๓+๓ ตาม Table ๙: Overview of the Public School System in Thailand โดยมีระบบการศึกษาภาค บังคับ ๙ ปี จากอายุ ๖-๑๔ ปี แบ่งเป็น ๔ ระดับ^{๓๔} ได้แก่

๑. ระดับปฐมวัย (Primary) ระดับประถมศึกษาใช้เวลาเรียน ๖ ปีเด็กจะเริ่มเข้าเรียนเมื่อ อายุ ๖ ปีการศึกษาในระดับนี้คือการศึกษภาคบังคับ ในเกรด ๑ ซึ่งเป็นการศึกษาระดับขั้นต้น ของนักเรียนที่สามารถเข้า สู่ระบบการศึกษา เมื่อต้องการจะเลื่อนเกรดเพื่อศึกษาต่อในระดับถัดไป ในระดับปฐมวัย ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นและตอนปลาย จะต้องได้รับการทดสอบ Ordinary National Education Test (O-NET)

๒. ระดับ มัธยมศึกษา (Secondary)

๒.๑) ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น (Lower Secondary) เป็นช่วงการศึกษาที่สูงขึ้นมาจากการศึกษาปฐมวัยระยะเวลาเรียน ๓ ปีช่วงอายุ นักเรียนอยู่ระหว่าง ๑๒-๑๔ ปี

๒.๒) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Upper-Secondary) เป็นช่วง การศึกษาที่สูงขึ้นมา จากมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ ในระดับอุดมศึกษา ระยะเวลา เรียน ๓ ปีช่วงอายุนักเรียนจะอยู่ระหว่าง ๑๕-๑๗ ปีโดยหากนักเรียนต้องการจะเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย จำเป็นต้องได้รับการทดสอบ General Aptitude Test (GAT) and Professional Aptitude Test (PAT)

๓. ระดับอาชีวศึกษา (Vocational Education) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะ ในการประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป

^{๓๓} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), (เอกสารเผยแพร่).

^{๓๔} งานวิเทศสัมพันธ์ กองนโยบายและแผน, ระบบการศึกษาในประเทศอาเซียน, (มหาวิทยาลัย : เทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๕๘)

๔. ระดับอุดมศึกษา (Higher Education) ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาใช้เวลา ๔-๖ ปีระดับต่ำกว่าปริญญาและ ระดับปริญญา การใช้คำว่า "อุดมศึกษา" แทนคำว่า "การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย" ก็เพื่อจะให้ ครอบคลุมการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา ที่เรียนภายหลังที่จบการศึกษาขั้น พื้นฐานแล้ว การใช้ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นยังมิตีการสร้างกรอบที่ยังมี ความหลากหลายน้อยเกินไป อีกทั้งการระบุหลักการในรัฐธรรมนูญในปัจจุบันยังไม่สามารถดำเนิน ตามภารกิจที่กำหนดไว้ได้ เช่น รัฐต้องดำเนินการจัดการศึกษาฟรี ซึ่งหากมองตามความจริงแล้ว ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือระบบการศึกษาอาจจะคิดค้นระบบต่าง ๆ เพื่อจำแนกนักเรียนนักศึกษา มากเท่าไรจะยิ่งสร้างความเหลื่อมล้ำมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของสังคมไทยซึ่ง อาจจะมองประเด็นต่อที่จะวิเคราะห์ให้เห็นว่าอาจจะมีโอกาสได้หรือไม่อย่างไร

ลักษณะหรือระบบการศึกษาในประเทศไทยปัจจุบัน

ประเทศไทยในอดีตมีการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยการปรับโมเดลเศรษฐกิจอยู่หลายครั้ง เริ่มจากโมเดลประเทศไทย ๑.๐ ที่เน้นภาคการเกษตรไปสู่โมเดลประเทศไทย ๒.๐ เน้นอุตสาหกรรมเบาและก้าวสู่โมเดลประเทศไทย ๓.๐ เน้นอุตสาหกรรมหนัก อย่างไรก็ตาม ภายใต้อำนาจ “โมเดลประเทศไทย ๓.๐” นอกจากต้องเผชิญกับกับดักประเทศรายได้ปานกลางยังต้องเผชิญกับ “กับดักความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่ง” และ “กับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา” กับดักเหล่านี้เป็นประเด็นที่ท้าทายในการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจและการศึกษา เพื่อก้าวข้ามประเทศไทย ๓.๐ ไปสู่ประเทศไทย ๔.๐^{๓๕}

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕๘ จ. โดยสรุปได้บัญญัติให้มีการดำเนินการปฏิรูปประเทศด้วยการศึกษา ครอบคลุมให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัย โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายให้ดำเนินการตามกฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้มีกลไกและระบบการผลิต คัดกรอง และพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูและอาจารย์ให้ ได้ผู้มีจิตวิญญาณของ ความเป็นครู มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม กับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอน รวมทั้งมีกลไกสร้างระบบคุณธรรมในการบริหารงาน บุคคลของผู้ประกอบวิชาชีพครู ให้มีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัดและปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว

^{๓๕} พรชัย เจดามาน และคณะ, การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย ๔.๐ สู่ศตวรรษที่ ๒๑. ออนไลน์, แหล่งที่มา, https://www.kroobannok.com/news_file/p๘๑๗๗๐๒๘๐๗๔๖.pdf f (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖).

โดยภาพรวมมีประเด็นการปฏิรูปการศึกษา^{๓๖} ได้แก่ การปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้โดยรวมของประเทศ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่และกฎหมายลำดับรอง การปฏิรูปการพัฒนาเด็กเล็กและเด็กก่อนวัยเรียน การปฏิรูปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การปฏิรูปกลไกและระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูและอาจารย์ การปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนอง การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ การปรับโครงสร้างของหน่วยงานในระบบการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน และการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้โดยการพลิกโฉมด้วยระบบดิจิทัล

นอกจากนี้ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และตัวชี้วัด แผนการศึกษาแห่งชาติได้ กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ ๖ ยุทธศาสตร์หลักที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (๒๕๖๐-๒๕๗๙)^{๓๗} ประกอบด้วย

- ๑) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ
- ๒) ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
- ๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
- ๔) ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา
- ๕) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ๖) ยุทธศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา^{๓๘}

สรุปความได้ว่า ระบบการศึกษา มาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทด้านการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทยได้กำหนดให้การจัดการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย และมีระดับการศึกษาหลักอยู่ ๒ ระดับ ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ระดับปฐมวัยหรือระดับอนุบาล ๓ ปี ระดับประถมศึกษา ๖ ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปีและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ๓ ปีทั้งในสายสามัญและสายอาชีวศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่สามารถแบ่งออกได้เป็นระดับต่ำกว่าปริญญาหรืออนุปริญญาและระดับปริญญา ในส่วนของมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

^{๓๖} คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๑).

^{๓๗} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐).

^{๓๘} ลักขณา ไชยฤทธิ์, การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์, วารสารการบริหารนิตบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๕ : ๔๒๖ - ๔๒๘.

ในบทนี้ ได้กล่าวถึงมาตรฐานการศึกษาของชาติการประกันคุณภาพการศึกษาภายในการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก และมาตรฐานคุณวุฒิทางการศึกษา

๒.๓ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๒.๓.๑ ความเหลื่อมล้ำ

การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำให้มีความสำคัญกับการจัดบริการของรัฐที่มีคุณภาพทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ให้กับผู้ที่ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากไร้ในพื้นที่ห่างไกล การจัดสรรที่ดินทำกิน สนับสนุนในเรื่องการสร้างอาชีพ รายได้ และสนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ รวมทั้งกระจายการจัดบริการภาครัฐให้มีความครอบคลุม และทั่วถึงทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ ตลอดจนสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคม เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา

ความหมายความเหลื่อมล้ำ

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำไว้ว่า หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างประเทศ ความเหลื่อมล้ำอาจมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมือง^{๓๙}

ความเหลื่อมล้ำ (inequality) หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างประเทศ ความเหลื่อมล้ำอาจมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไปวัดจากรายได้ หรือรายจ่าย มักใช้ค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini coefficient) และสัดส่วนของรายได้เป็นตัวชี้วัด เช่น ใน พ.ศ. ๒๕๕๘ ข้อมูลที่ประมวลโดยสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระบุว่า ประชากรกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ ๒๐ มีรายได้คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗๖ ของรายได้รวมทั้งประเทศ ในขณะที่ประชากรกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ ๒๐ มีรายได้เพียงร้อยละ ๔.๙๒ ของรายได้รวมทั้งประเทศ

นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำยังวัดได้จากสัดส่วนการถือครองทรัพย์สิน สัดส่วนการเข้าถึงบริการของรัฐ เช่น ด้านบริการสาธารณสุข มีตัวชี้ที่แสดงระดับความเหลื่อมล้ำเป็นสัดส่วนของบุคลากรที่ให้บริการ หรือสัดส่วนของจำนวนครุภัณฑ์หรือเครื่องมือ เทียบกับจำนวนประชากร ดังที่

^{๓๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด, ๒๕๕๖).

กระทรวงสาธารณสุขใน พ.ศ. ๒๕๕๘ แสดงข้อมูลระบุว่า สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ ๑ คนทั้งประเทศ ที่จังหวัดบึงกาฬและที่กรุงเทพมหานคร เท่ากับ ๒๐๓๕ : ๕๙๐๖ และ ๗๑๔ ตามลำดับ^{๔๐}

ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้น มีการถกเถียงถึงเรื่องราวที่หลากหลายและความแตกต่างกัน จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำไว้ดังนี้

อรอนงค์ ทวีปรีดา ได้อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมกันของ การกระจายทรัพยากรและฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศ หรือสถานการณ์ที่ บุคคลหนึ่ง ได้รับบางอย่างที่คนอื่นไม่ได้รับ โดยไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะความแตกต่างด้านรายได้ หรือความมั่งคั่ง แต่ยังรวมถึงความไม่เท่าเทียมกันของโอกาส การเข้าถึงทรัพยากรและบริการ พื้นฐานทางสังคม^{๔๑}

พระเชมทัต สีสสาโร ให้ความหมายความเหลื่อมล้ำ ว่า หมายถึง ความแตกต่างความ ไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เสมอภาค (Inequality, Disparity) หรือสถานการณ์ที่กลุ่มบุคคลใน สังคมมี บางอย่างไม่เท่ากัน เช่น สถานภาพทางสังคม พื้นที่ของความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม สิทธิใน ทรัพย์สิน สิทธิการออกเสียง และการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเสรีภาพในการพูดและการ ชุมชน อำนาจการต่อรองระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง การเข้าถึงบริการทางสังคม กระบวนการ ยุติธรรม การศึกษา การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ตลอดจนบริการสาธารณะอื่น ๆ^{๔๒}

ภรณ์ยู มายูร และ อลงกรณ์ อรรถแสง ให้ความหมายความเหลื่อมล้ำว่า หมายถึง ความ ไม่เท่าเทียมกัน เช่น ฐานะ เพศ การศึกษา รายได้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัญหาใหญ่ในสังคม ประการหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณาว่าเป็นสาเหตุที่นำมาสู่ความขัดแย้งกันเองระหว่างคนในสังคม เดียวกัน ทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีความรู้สึก ว่า ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกดู ถูกเหยียดหยาม มีความไม่เสมอภาค ไร้อำนาจหรือไม่ชอบธรรม ซึ่งอาจนำมาสู่ความขัดแย้งให้ เกิดขึ้นในสังคมได้ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงงานบริการของภาครัฐ การเข้าถึงเทคโนโลยี หรือไอที หรือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม^{๔๓}

^{๔๐} คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์, พจนานุกรมศัพท์ที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ การ ปฏิรูปประเทศยุทธศาสตร์ชาติ ประชากรรัฐ และประเทศไทย ๔. ชุดที่ ๓, สำนักราชบัณฑิตยสภา, **ออนไลน์**, แหล่งที่มา, https://www.orst.go.th/iwfm_book.asp?/สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖).

^{๔๑} อรอนงค์ ทวีปรีดา, การกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษาและบทบาทการใช้ ง่ายของภาครัฐ, **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙).

^{๔๒} พระเชมทัต สีสสาโร, การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำใน สังคมไทยอย่างยั่งยืน, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๔๓} ภรณ์ยู มายูร และ อลงกรณ์ อรรถแสง, บทบาทของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอในการแก้ไขปัญหา ความเหลื่อมล้ำในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, **วารสารการเมืองการปกครอง**, ๘(๑), ๒๕๖๑ : ๘๑-๙๔

อำนาจ มงคลสืบสกุล ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมกัน (inequality) ซึ่งเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ พื้นที่ ทุก ๆ ภาค ส่วน และทุก ๆ เวลา จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะขจัดให้หมดสิ้นไปได้ ความเหลื่อมล้ำทาง สังคมเป็น สิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นจากหลาย ปัจจัยร่วมกัน โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มคนเปราะบาง คนชายขอบ ที่ยังคงเป็น ตัวแสดงหลักที่รับ บทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตีตราอยู่เสมอไป ไม่ว่าจะใน สถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม^{๔๔}

ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดีและ ภิญญา อนุพันธ์ ได้อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความ ต่างกัน ความไม่เสมอภาค หรือความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะพบว่ามีปรากฏอยู่ในสถานภาพ ทางการเงิน สังคม สิทธิในทรัพย์สิน การเมือง และการศึกษา ทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน ทุกเวลา^{๔๕}

วินิจ ผาเจริญ และคณะ อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียม กัน ซึ่งจะ พบว่ามีปรากฏอยู่ในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน และทุกเวลา จึงเป็นปรากฏการณ์ ที่ไม่อาจขจัด หรือจัดการให้หมดสิ้นไปได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่สิ่งที่พอจะสามารถทำได้ คือ การลดความ เข้มข้นของความเหลื่อมล้ำให้ลดน้อยลงตามสมควร ซึ่งก็จะต้องวิเคราะห์แยกแยะ ถึงปัญหาสาเหตุ ของความเหลื่อมล้ำนั้นให้ชัดเจนก่อน เพื่อจะนำไปสู่การปฏิรูปหรือแก้ไขปัญหา ต่อไปจากนักวิชาการ หลายท่านได้ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำ ผู้เขียนจึงสามารถสรุป ได้ว่า “ความเหลื่อมล้ำ” คือ ความไม่เท่าเทียมกัน ความต่างกัน ความไม่เสมอภาคในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน และทุกเวลา เช่น รายได้การศึกษา กระบวนการยุติธรรม การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการพื้นฐานทางสังคม^{๔๖}

จากการให้ความหมายในแง่มุมที่ต่าง ๆ กันจะเห็นได้ว่าความเหลื่อมล้ำในสังคม พบว่า ประเด็นความเหลื่อมล้ำหรือความไม่ เท่าเทียมกันในสังคมมากที่สุด คือ ด้านรายได้และทรัพย์สิน ยิ่ง สังคมมีความแตกต่างด้าน รายได้และทรัพย์สินมากเท่าใด ยิ่งทำให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น เท่านั้น ซึ่งสอดคล้อง กับผลการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย หนึ่งใน หลายๆ ปัจจัย คือ ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สินทำให้มีความแตกต่างทางรายได้ของ

^{๔๔} อำนาจ มงคลสืบสกุล, ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคม ใน สถานการณ์ ปัจจุบัน, ๒๕๖๓, **ออนไลน์**, แหล่งที่มา, <http://ucl.or.th/?p=๓๔๗๒>.(สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕).

^{๔๕} ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และ ภิญญา อนุพันธ์, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์ การแพร่ ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙, **วารสารวิชาการรัตนบุศย์ (RATANABUTH JOURNAL)**, ๓(๒), ๒๕๖๔ : ๖๓-๖๘.

^{๔๖} วินิจ ผาเจริญและคณะ, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับ สถานการณ์การ เรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-๑๙, **วารสารปัญญาปณิธาน**, ปีที่ ๖(๑), ๒๕๖๔ : ๑-๑๔.

แต่ละ คน นอกจากนี้ การเลือกปฏิบัติก็นับว่าเป็นอีกปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยจากการศึกษานี้พบว่าประชาชนไทยถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความทุพพลภาพ มากที่สุด รองลงมา คือ ถูกเลือกปฏิบัติเพราะระดับการศึกษา

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ความเหลื่อมล้ำในสังคมถือว่าเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมานานและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจและที่สำคัญทำให้คุณภาพชีวิตถดถอยลงไปด้วยบทความนี้ได้มุ่งเน้นที่ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเนื่องจากเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนแต่โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมยังพบว่าเป็นปัญหาสำคัญ

ความเหลื่อมล้ำเป็นคำที่จะได้ยินมากในกระแสสังคมปัจจุบันนี้ ซึ่งแต่เดิมก็ได้มีการกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในรูปแบบของความแตกต่างหรือความไม่เท่ากัน แต่อีกสิ่งที่สำคัญที่เป็นปัญหาเรื้อรังมาอย่างยาวนาน คือ “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ซึ่งมีสาเหตุหลักจากปัญหา ความยากจน ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา นอกจากนี้ก็ยังเกี่ยวกับปัจจัยเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคนไปจนถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาและนโยบายด้านการศึกษาระดับประเทศด้วย

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาส สิทธิในการเข้ารับการศึกษา โดยหากพิจารณาถึงพื้นฐานที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัวหรือความแตกต่างของแต่ละโรงเรียน ที่นักเรียนแต่ละคนเข้าเรียนอยู่จะพบว่า ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ เป็นปัญหาที่เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ความแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณ ความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษาต่างก็มีส่วน ทำให้เด็กแต่ละคนได้รับความรู้ความเข้าใจที่ไม่เท่ากัน จึงสะท้อนออกมาเป็นผลคะแนนสอบที่แตกต่างกัน

วินิจ ภาเจริญและคณะ ได้ทำการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือ ความไม่เท่าเทียมกันของคุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษาที่ นักเรียนนักศึกษาได้รับช่วงสถานการณ์ไวรัสโควิด-๑๙ อันมีสาเหตุมาจากสภาพเศรษฐกิจ ปัจจัย ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน รวมถึงคุณภาพและมาตรฐานที่แตกต่างกันของ สถานศึกษาต่าง ๆ และระดับการศึกษาของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น ดังนั้น ในช่วงของการปรับวิถี ชีวิตใหม่ที่มีการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็น ผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยและไม่ มีโอกาสในการเข้าถึง เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ยิ่งทำให้โอกาสในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของ เด็กและเยาวชนในสังคมและภูมิภาคลดน้อยลงไปด้วย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะต่อการลดปัญหา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนไทยไว้ ๓ ประการ คือ

๑) มุ่งเน้นการเพิ่มความเท่าเทียมของโอกาสในการเลื่อนฐานะทาง สังคมโดยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างใน ๕ ประเด็น คือ การปฏิรูประบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบสวัสดิการ การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูประบบการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

๒) ยกระดับคุณภาพการศึกษา ให้สอดคล้อง กับภูมิภาคสังคม โดยมุ่งเน้นให้สถาบันการศึกษาปรับหลักสูตรการศึกษาให้เข้ากับท้องถิ่น

๓) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่น อย่างจริงจัง^{๔๗}

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้แก่

๑) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากภูมิลำเนาหรือพื้นที่ สภาพแวดล้อมและภูมิลำเนาของผู้เรียน ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งประชากรวัยเด็กในเขตเมืองจะมีโอกาสจะเข้าถึง การศึกษาได้ง่ายกว่าทั้งด้านระยะทางและคุณภาพของโรงเรียน

๒) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีนั้น จะสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ดีได้มากกว่า ก็เป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วนั้น ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนขัดสนทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองก็จะมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าเช่นกัน และยังมีคุณภาพชีวิตที่ด้อยกว่าด้วย จากสภาพปัญหาทางการเงินในครัวเรือน จึงทำให้เด็กมักจะต้องออกจาก การศึกษากลางคันหรืออาจต้องเสียสละให้พี่น้องคนใดคนหนึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนแทน และทำให้บางครอบครัวไม่สามารถสนับสนุนให้บุตรหลานเรียนจนจบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ด้วย

๓) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากสถานะและวัฒนธรรมในครอบครัว วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของครอบครัวเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีผลต่อการศึกษาของเด็ก จากการศึกษาพบว่าเด็กในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่ จะมีโอกาสได้เรียนตามเกณฑ์มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว นอกจากนั้นความเชื่อวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของพ่อและแม่จะมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษา มักจะส่งเสริมและลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรมากกว่าครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาน้อย นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มว่าพ่อแม่ที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาเช่นใด มักส่งเสริมลูกให้ไปในทิศทางเดียวกันด้วย

การศึกษาถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวต่อไปได้ แต่การจะทำให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีความเท่าเทียมกัน ทัวถึงกันนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แม้จะมีนโยบายมากมายที่จะส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนามากขึ้น หากแต่เป็นนโยบายที่ ขนชั้นกลางและชน

^{๔๗} วินิจ ภาเจริญและคณะ, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับ สถานการณ์การ เรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-๑๙. วารสารปัญญาปณิธาน, ปีที่ ๖(๑), ๒๕๖๔ : ๑-๑๔.

ชั้นสูงเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์^{๔๘} แต่อย่างไรก็ตาม Hill and King (๑๙๙๓) กล่าวว่า การพัฒนาด้าน การศึกษามี ความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม^{๔๙}

อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียม ทางด้านการศึกษา: เมืองและชนบท พบว่า ความแตกต่างระหว่างความเป็นเมืองและชนบท มีผลต่อ การได้รับ โอกาสทางการศึกษา โดยคนเมืองมีโอกาสมากกว่าคนชนบท รวมถึง ทรัพยากรครัวเรือน อันได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมก็มีผลเช่นกัน โดยครอบครัวที่ยากจนมีแนวโน้มจะ ได้รับ โอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าครอบครัวที่ร่ำรวย ซึ่งไม่เพียงแต่การมีสภาพเศรษฐกิจ และสังคม แตกต่างกันเท่านั้น แต่ก็ยังมีผลต่อคุณภาพของการศึกษาด้วย^{๕๐}

ัญญลักษณ์ สัมพันธ์ ได้กล่าวว่า สาเหตุความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาโดยเฉพาะ ผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกันมากนั้น น่าจะมาจากความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรการเรียน และ ความเหลื่อมล้ำในการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของภาครัฐ ซึ่งงบประมาณของ กระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับการ จัดสรรนั้นมีมากกว่าส่วนงานราชการอื่น ๆ^{๕๑} อย่างต่อเนื่อง โดยในรอบ ๔ ปีที่ผ่านมา (งบประมาณปี ๒๕๕๖-๒๕๕๙) กระทรวงศึกษาได้รับงบประมาณคิด เป็นร้อยละ ๑๙ จากงบประมาณทั้งหมด และ เมื่อพิจารณาถึงการกระจายของงบประมาณ ไปยังสถานศึกษาทั่วประเทศ กลับพบว่ายังคงกระจุกตัว อยู่ที่โรงเรียนขนาดใหญ่ มีชื่อเสียง และตั้งอยู่ในจังหวัดใหญ่ๆ มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กหรือ โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้ การศึกษาในระดับอุดมศึกษายังได้รับการอุดหนุนงบประมาณ มากกว่าการศึกษา ระดับอื่นมากอีกด้วย^{๕๒}

^{๔๘} Machin & Vignoles, (๒๐๐๔), อ้างใน รัชวดี แสงมหะหมัด, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๓๓-๖๖.

^{๔๙} Hill, M.A. and King, E.M. Women's education in developing countries: an overview. In E.M.Kinig and M.A. Hill. (eds), Women's education in developing countries: Barriers, Benefits, and Politics, Baltimore, MD.: John Hopkins University Press, ๑๙๙๓).

^{๕๐} อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์, ความไม่เท่าเทียมด้าน การศึกษา: เมืองและ ชนบท, ใน วรชัย ทองไทย และสุรียพร พันพิ่ง (บก.), ประชากรและสังคม, (นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและ สังคม, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘-๖๑.

^{๕๑} ัญญลักษณ์ สัมพันธ์, ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส, สิทธิและโอกาสในการรับบริการ สาธารณะ: การศึกษา, ออนไลน์, แหล่งที่มา, <http://sdgroup๑.blogspot.com/๒๐๑๓/๐๑/๕๓๒๔๒๐๒๕.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๖๐).

^{๕๒} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (สผ.), คู่มือแนวทางการติดตามประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙).

สรุปความได้ว่า ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ยังเป็นปัญหาหนึ่งที่ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญลำดับต้นของประเทศ เพราะการมีการศึกษาคือการนำพาประเทศไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากปัญหาความยากจน ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา นอกจากนี้ก็ยังเกี่ยวกับปัจจัยเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน ได้แก่ ภูมิฐานะสภาพแวดล้อมของเด็ก ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว สภาวะและวัฒนธรรมในครอบครัว เป็นต้น

นักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอแนวทางลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไว้ดังนี้

- ๑) การจัดการศึกษาบนหลักแห่งการกระทำที่ทัดเทียมกัน หรือเสมอภาคกัน
- ๒) การศึกษาฟรี มีคุณภาพถ้วนหน้าสำหรับเด็กทุกคน
- ๓) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง
- ๔) การจัดการศึกษาควรคำนึงถึงการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
- ๕) การปฏิรูปครูและ
- ๖) การพัฒนาการเรียนการสอนเสริมด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ของ

ผู้เรียน^{๕๓}

เพราะหลายปีผ่านมาตั้งแต่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้น การศึกษาของประเทศไทยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นความเหลื่อมล้ำบนฐานของคุณภาพการศึกษาของกลุ่มคนที่มีฐานะทางสังคมที่ดี และทอดทิ้งกลุ่มเด็กและเยาวชนไว้อ้างหลังมากมายกลายเป็นความเหลื่อมล้ำในศตวรรษใหม่ของสังคมโดยเฉพาะเด็กที่มีครอบครัวฐานะยากจนไม่สามารถเข้าโรงเรียนที่มีคุณภาพอย่างภาคเอกชนได้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางบรรทัดฐานทางสังคมในระดับการแบ่งชนชั้นที่รุนแรงอย่างมาก เพราะฉะนั้น การปฏิรูปการศึกษาครั้งใหม่ที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้จริงจะต้องให้เด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือคนจนสามารถนั่งเรียนร่วมกันได้ กินข้าวร่วมกันได้ วิ่งเล่นกันได้ ได้รับการพัฒนาทุกด้านไปพร้อมๆ กัน ที่สามารถช่วยเหลือกันในอนาคต เป็นต้น จึงนำเสนอว่า หากจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้จริงต้องมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงประถมศึกษาผ่านการจัดการของรัฐเอง

อาจสรุปได้ว่า การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การวิเคราะห์ถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในมุมมองของประชาชนนั้นยังไม่ค่อยพบเห็นผลการศึกษาเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมุมมองของประชาชนทั่วประเทศซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างตามหลักสถิติ (ศึกษาได้ในหัวข้อ ระเบียบวิธีวิจัย) อีกทั้ง จากการศึกษาในช่วงต้นพบว่า นักวิชาการหลายท่านมีการวิเคราะห์ ว่าคุณภาพการศึกษาของเด็กทั่วประเทศมีความแตกต่างกันโดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการ

^{๕๓} ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, การศึกษากับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า ๕๕.

ด้อยคุณภาพการศึกษา คือ สถานะเศรษฐกิจที่ต่างกัน คนรวยมักมีโอกาสได้รับการศึกษาที่มี คุณภาพที่ดีกว่าคนจน ด้วยเหตุนี้เอง บทความนี้จึงต้องการศึกษาว่าในมุมมองของประชาชน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษานั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจหรือไม่ และยังมีปัจจัยอื่นหรือไม่ที่ทำให้ประชาชนได้รับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๒.๓.๒ การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ

กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการดูแลและบริหารจัดการศึกษาของประเทศ โดยผ่านทางหน่วยงานส่วนกลางของกระทรวงสำนักงานศึกษาธิการภาค และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด รวมทั้งสถาบันการศึกษาในระดับและประเภทต่าง ๆ การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐในบทนี้จะหมายถึงการบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งเป็นการบริหารและการจัดการศึกษาในส่วนกลาง การบริหารและการจัดการศึกษาในส่วนภูมิภาค และการบริหารและการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษา

๒.๓.๒.๑ การบริหารและการจัดการศึกษาในส่วนกลาง

ในการบริหารและการจัดการศึกษาในส่วนกลางกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริม และกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬาเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล การจัดการศึกษาและรับผิดชอบงานราชการอื่นตามที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงระบบการบริหารและการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลางนั้น ประกอบไปด้วยองค์กรหลัก ๕ หน่วยงาน^{๕๔} ได้แก่

- ๑) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
- ๒) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- ๓) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ๔) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และ
- ๕) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

โดยแต่ละหน่วยงานมีหน้าที่หลักดังต่อไปนี้^{๕๕}

(๑) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สป. ศธ.) มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับราชการประจำทั่วไปของกระทรวงศึกษาธิการ ประสานงานต่าง ๆ ในกระทรวง

^{๕๔} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ : บริษัท พรินทวามกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๑), หน้า ๖๙.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙.

ดำเนินงานต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นงานที่ต้องปฏิบัติตามสายงานการบังคับบัญชาซึ่งมีการกำหนดไว้ในกฎหมายต่าง ๆ จัดทำงบประมาณและแผนปฏิบัติราชการของกระทรวง เร่งรัด ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการในกระทรวงให้เป็นไปตามนโยบาย แนวทาง และแผนปฏิบัติราชการของกระทรวง และดำเนินการอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงว่า ด้วยการแบ่งส่วนราชการสำนักงาน

(๒) เลขานุการสภาการศึกษา (สกศ.) เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการ

๑) จัดทำและขับเคลื่อนนโยบาย แผน และมาตรฐานด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๒) ดำเนินงานวิจัย เพื่อจัดทำและพัฒนานโยบาย แผน และมาตรฐานด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ

๓) ติดตามประเมินผลและพัฒนาระบบประเมินผลด้านการจัดการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๔) ดำเนินงานเกี่ยวกับกฎหมายด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๕) สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำและขับเคลื่อนด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

(๓) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดและการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑) จัดทำข้อเสนอนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษา มาตรฐานการจัดการศึกษา และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒) กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง และดำเนินการเกี่ยวกับการสนับสนุนทรัพยากรการจัดตั้งจัดสรรทรัพยากร และบริหารงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๓) พัฒนาระบบการบริหาร และส่งเสริม ประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งส่งเสริมการนิเทศการบริหารและการจัดการศึกษา

๔) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษา

๕) พัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ และประสาน ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นของเขตพื้นที่การศึกษา

๖) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๗) ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

(๔) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) เป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจหน้าที่ในการ

๑) จัดและส่งเสริมและพัฒนาการอาชีวศึกษาและการอบรมวิชาชีพให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

๒) ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานกำลังคนสายอาชีพสู่สากล

๓) ขยายโอกาสทางการศึกษาสายอาชีพ

๔) เป็นแกนกลางในการจัดอาชีวศึกษาและอบรมวิชาชีพ

๕) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ

๖) วิจัย สร้างนวัตกรรม จัดการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน และ

๗) ส่งเสริม/พัฒนา ครูและบุคลากรอาชีวศึกษา

(๕) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) รับผิดชอบในการ

๑) จัดทำข้อเสนอนโยบายและมาตรฐานการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาการอุดมศึกษา รวมทั้งดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระดับอุดมศึกษากับต่างประเทศ

๒) จัดทำหลักเกณฑ์และแนวทางการสนับสนุนทรัพยากรการจัดตั้งและจัดสรรงบประมาณอุดหนุนสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน

๓) ประสานและส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพนักศึกษา และประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย

๔) เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้ง ยุบ รวม ปรับปรุงและยกเลิกสถาบันอุดมศึกษาและวิทยาลัยชุมชน

๕) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอุดมศึกษา และ

๖) รวบรวมข้อมูลและจัดทำสารสนเทศด้านการอุดมศึกษา

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานอิสระอีก ๗ หน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งออกเป็นองค์กรในกำกับ ๔ หน่วยงาน ได้แก่ คุรุสภา สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา และสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ และองค์การมหาชน ๓ หน่วยงาน ได้แก่

สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ และ
โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ โดยมีรายละเอียดของแต่ละหน่วยงาน ดังนี้

(๑) **คุรุสภา** เป็นสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา^{๕๖} มีภารกิจที่สำคัญดังนี้

- ๑) กำหนดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ
- ๒) ควบคุมความประพฤติและการดำเนินงานของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ
- ๓) ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอประกอบวิชาชีพ
- ๔) พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาต
- ๕) สนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ
- ๖) ส่งเสริม สนับสนุน ยกย่อง และผดุงเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
- ๗) รับรองปริญญา ประกาศนียบัตร หรือวุฒิบัตรของสถาบันต่าง ๆ ตามมาตรฐานวิชาชีพ
- ๘) รับรองความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพ รวมทั้งความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ
- ๙) ส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ
- (๑๐) เป็นตัวแทนผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของประเทศไทย
- (๑๑) ออกข้อบังคับของคุรุสภาว่าด้วย
 - (ก) การกำหนดลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๓
 - (ข) การออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต การพักใช้ใบอนุญาต การเพิกถอนใบอนุญาตและการรับรองความรู้ ประสบการณ์ทางวิชาชีพ ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ
 - (ค) หลักเกณฑ์และวิธีการในการขอรับใบอนุญาต
 - (ง) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอรับใบอนุญาต
 - (จ) จรรยาบรรณของวิชาชีพ และการประพฤติผิดจรรยาบรรณอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- (ฉ) มาตรฐานวิชาชีพ
- (ช) วิธีการสรรหา การเลือก การเลือกตั้ง และการแต่งตั้งคณะกรรมการคุรุสภาและคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ

^{๕๖} พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.๒๕๕๖, หมวด ๑ สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา, มาตรา ๙. หน้า ๔-๕.

(ซ) องค์ประกอบ หลักเกณฑ์ วิธีการคัดเลือกคณะกรรมการสรรหา
 (ฌ) หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาเลขาธิการคุรุสภา
 (ญ) การใด ๆ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้
 (๑๒) ให้คำปรึกษาหรือเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายหรือปัญหา
 การพัฒนาวิชาชีพ

(๑๓) ให้คำแนะนำหรือเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับการประกอบ
 วิชาชีพหรือการออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศต่างๆ

(๑ ๔) กำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่
 ของคุรุสภา

(๑๕) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคุรุสภา

(๒) สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) เป็น
 องค์กรหลักในการพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และ
 เทคโนโลยี มีภารกิจความรับผิดชอบดังนี้

๑) ริเริ่ม ดำเนินการ ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัย
 และพัฒนาหลักสูตร วิธีการเรียนรู้ วิธีสอนและการประเมินผลการเรียนการสอน เกี่ยวกับ
 วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีทุกระดับการศึกษา

๒) ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรการฝึกอบรมครู
 อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์
 คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี

๓) ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการค้นคว้า วิจัย ปรับปรุง และจัดทำ
 แบบเรียน แบบฝึกหัด เอกสารทางวิชาการและสื่อการเรียนการสอนทุกประเภท ตลอดทั้งประดิษฐ์
 อุปกรณ์เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี

๔) ส่งเสริมการพัฒนาระบบประกันคุณภาพและการประเมินมาตรฐาน
 การศึกษา ทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีในสถานศึกษา

๕) พัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์
 คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี และส่งเสริมการผลิตครู อาจารย์ที่มีความสามารถพิเศษทางด้าน
 วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีและ

๖) ให้คำปรึกษาแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานของเอกชนที่มี
 หน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา หรือสถานศึกษาเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้อง^{๕๗}

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

(๓) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกสค.) มีหน้าที่และดำเนินการในต่อไปนี้

๑) ส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพ สิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่น และความมั่นคงของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

๒) ส่งเสริมความสามัคคี ผดุงเกียรติของครูและบุคลากรทางการศึกษา

๓) ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย เพื่อพัฒนาการดำเนินงานตามภารกิจ และ

๔) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาในเรื่องสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์การศึกษา ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความมั่นคงในการประกอบวิชาชีพจนสามารถอุทิศตนปฏิบัติงานในหน้าที่จนส่งผลที่ดีต่อคุณภาพการศึกษา

(๔) สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ (สลช.) ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรมให้เป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบ และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ

สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายของ สภาลูกเสือไทย และตาม วัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑) ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติและตามนโยบายของสภาลูกเสือไทย

๒) ถูกรวมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สินของคณะลูกเสือแห่งชาติ หรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สิน

๓. ทำนิติกรรมสัญญาหรือข้อตกลงอื่น

๔. รับผิดชอบการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ

๕. ควบคุมดูแลกิจการลูกเสือไทยให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบของทางราชการ และ คณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งถูกต้องตามแบบธรรมเนียมของลูกเสือ

๖. จัดให้มีการฝึกอบรมหรือการประชุมลูกเสือ ผู้บังคับบัญชาลูกเสือและเจ้าหน้าที่ลูกเสือ

๗. จัดทำรายงานประจำปีพร้อมงบดุลเสนอคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ

๘. จัดให้มีทะเบียนและสถิติต่าง ๆ เกี่ยวกับลูกเสือ

๙. ประสานและส่งเสริมสำนักงานลูกเสือจังหวัดและสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา

๑๐. ปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับและตามมติของคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ การลูกเสือเป็นกระบวนการหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่า“ขบวนการลูกเสือ” (Scout Movement) ที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกยอมรับเป็นเอกฉันท์ว่า เป็นขบวนการที่สามารถพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวมและชาติบ้านเมืองเป็นอย่างดี

(๕) สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน) (สคพ.) เป็นองค์กรชั้นนำในการพัฒนาศักยภาพด้านการค้าและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในภูมิภาคและอนุภูมิภาค โดยทำหน้าที่

๑) เป็นศูนย์กลางเพื่อให้บริการด้านการฝึกอบรม สนับสนุนงานวิจัยและงานวิชาการด้านการค้าระหว่างประเทศ การเงิน การคลัง การลงทุน การพัฒนา และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

๒) สร้างศักยภาพและความสามารถในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจและมาตรการทางกฎหมาย ให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคและอนุภูมิภาค

๓) สนับสนุนความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจร่วมกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคและอนุภูมิภาค และ

๔) สนับสนุนความร่วมมือกับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) และองค์การที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคและอนุภูมิภาค

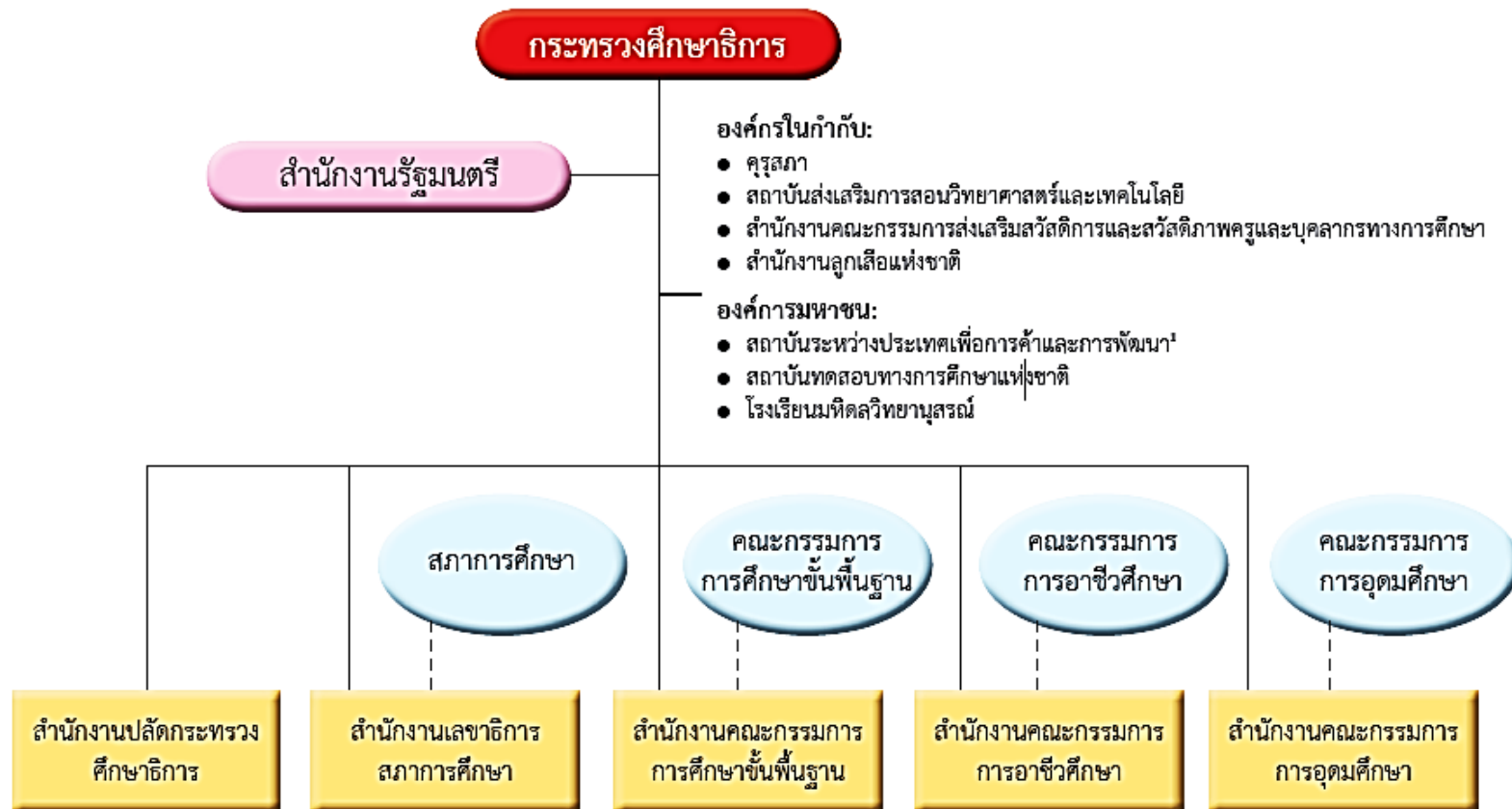
(๖) สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)(สทศ.) จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารจัดการและดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา วิจัยพัฒนา และให้บริการด้านการประเมินผลทางการศึกษาและทดสอบทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นศูนย์กลางความร่วมมือด้านการทดสอบทางการศึกษาในระดับชาติและระดับนานาชาติ

(๗) โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ (องค์การมหาชน) เป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นนำระดับนานาชาติ ที่จัดการศึกษาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์โรงเรียนก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ภายใต้การกำกับของกรมสามัญศึกษา ซึ่งในปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีพ.ศ. ๒๕๔๓ โรงเรียนได้ปรับสถานะเป็นองค์การมหาชน ทำให้โรงเรียนมีอำนาจอิสระในการบริหารงานด้านต่าง ๆ^{๕๘}

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

โครงสร้างการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการ

ในส่วนกลางในปัจจุบัน ปรากฏตามแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้



แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลาง

หน่วยงานด้านการศึกษาที่สำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งของประเทศที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกที่สามารถสะท้อนคุณภาพการศึกษา และให้ข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ คือ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับการก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนาระบบประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก ๒) พัฒนามาตรฐานและเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอก ๓) พัฒนา ฝึกอบรม และให้การรับรองผู้ประเมินภายนอก กำกับดูแลและกำหนดมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอก และ ๔) ประเมินผลการจัดการศึกษาและให้ข้อเสนอแนะกับสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด^{๕๙}

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาจะทำการประเมินคุณภาพภายนอกทุก ๆ ๕ ปี และจะรายงานผลการประเมินไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การประเมินภายนอกนี้จะเป็นแรงผลักดันให้หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษาและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ประเมินตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๒.๒ การบริหารและการจัดการศึกษาในส่วนภูมิภาค

โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนภูมิภาค ก่อนที่จะมีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนภูมิภาคในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการแบ่งเขตการพื้นที่การศึกษาแต่ละเขตนั้นจะคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่น ๆ ยกเว้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา แต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะมีคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้งยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชนผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพ ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการและครูและผู้บริหารคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้มีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคให้มีประสิทธิภาพและเกิด

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

ประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ โดยให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานกรรมการ มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการในระดับภูมิภาคหรือจังหวัด วางแผนงานเกี่ยวกับการบริหารงานบุคลากร พิจารณาจัดสรรงบประมาณแต่งตั้ง โอน โยกย้าย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาและผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งต่าง ๆ

ในหน่วยงานระดับภูมิภาคหรือระดับจังหวัด รวมทั้งการสั่งให้หยุดปฏิบัติหน้าที่หรือให้พ้นจากตำแหน่ง และมีหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา มีการจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการภาคจำนวน ๑๘ ภาคให้อยู่ในการควบคุมดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการเพื่อปฏิบัติภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการศึกษาในระดับภาคและระดับจังหวัด กำหนดยุทธศาสตร์และบทบาทการพัฒนาภาคต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ นโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ และยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการพัฒนาจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ การวิจัย และการพัฒนา และกำกับดูแล ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยทำงานร่วมมือและบูรณาการกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และมีศึกษาธิการภาคเป็นผู้บริหารสูงสุดในสำนักงานศึกษาธิการภาค

นอกจากนี้ ในแต่ละจังหวัด กำหนดให้มีคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ ศึกษาธิการภาคในพื้นที่ที่รับผิดชอบเป็นรองประธานกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งคือ ดำเนินงานในส่วนที่เคยเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา (อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา) และยังมีหน้าที่สำคัญอื่น ๆ เช่น กำหนดยุทธศาสตร์ แนวทางการจัดการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ประสานและส่งเสริมการบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนการจัดการศึกษารูปแบบที่หลากหลาย พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาการศึกษาเป็นต้น และกำหนดให้มีสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปฏิบัติภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการตามที่กฎหมายกำหนด และมีศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้บริหารระดับสูงสุดซึ่งมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดรวมทั้งรับผิดชอบงานที่เกี่ยวกับคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา (อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา) ซึ่งศึกษาธิการจังหวัดนี้จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของศึกษาธิการภาค

การปรับโครงสร้างองค์กรในระดับภูมิภาคและระดับจังหวัดทำให้มีการยุบเลิก คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา ดังนั้น ภารกิจหน้าที่ต่าง ๆ ของ คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาจึงได้ถูกโอนไปให้คณะกรรมการ ศึกษาธิการจังหวัด ซึ่งต้องมีหน้าที่รับผิดชอบดังที่ได้กล่าวไปในตอนต้นแล้วอย่างไรก็ตาม แม้ว่า ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาของผู้อำนวยการสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะถูกโอนย้ายไปแล้ว แต่หน้าที่อื่น ๆ ยังอยู่ในความ รับผิดชอบของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่อไป

๒.๓.๓ การบริหารและการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษา

การบริหารและการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๑) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปไปยังสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละ สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสายสามัญและสายอาชีพ จะมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนกิจการงานด้านต่าง ๆ ของ สถานศึกษา ควบคุมดูแลการบริหารงานบุคคลตามที่กฎหมายว่าด้วย

ระเบียบข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษากำหนด ทั้งนี้ สถานศึกษาที่มีนักเรียนไม่ เกิน ๓๐๐ คน ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน ๙ คน และสถานศึกษาที่มีนักเรียน เกินกว่า ๓๐๐ คน ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๑๕ คน คณะกรรมการจะ ประกอบด้วยผู้แทนจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนพระภิกษุและหรือผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการเนื่องจากสถานศึกษาขั้น พื้นฐานมีฐานะเป็นนิติบุคคลจึงทำให้สถานศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างยืดหยุ่น เป็นอิสระ และ เข้มแข็ง ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการสถานศึกษา

ดังนั้นโครงสร้างองค์กรหลักในสถานศึกษาประกอบด้วย ฝ่ายวิชาการฝ่ายงบประมาณ ฝ่ายบุคลากร และฝ่ายบริหารงานทั่วไป

๒) ระดับอุดมศึกษา

ในระยะเริ่มแรก มหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นจะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐบาล มี สถานะเป็นกรม และได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินงานในแต่ละปี การบริหารงานด้าน

บุคลากรการคลัง และการบริหารงานทั่วไปของมหาวิทยาลัยยังยึดระบบราชการเต็มรูปแบบตาม มาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดว่า “ให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจ จัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษา

เฉพาะทางตามมาตราที่ ๒๑ ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระ สามารถ พัฒนาระบบบริหาร และการจัดการที่เป็นของตนเองมีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ ภายใต้การกำกับดูแลของสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ” เมื่อเป็นดังนั้น มหาวิทยาลัยของรัฐหลายๆ แห่ง

ได้เปลี่ยนสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งจะมีโครงสร้างการบริหารเป็นของ ตนเอง และมีระบบการจัดทำงบประมาณที่เป็นอิสระอย่างเต็มรูปแบบ มีอำนาจการตัดสินใจในเรื่อง การบริหารจัดการได้เอง แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังเป็นผู้จัดสรรงบประมาณมาให้มหาวิทยาลัย เหล่านี้ มหาวิทยาลัยรัฐและมหาวิทยาลัยในกำกับจะมีกฎหมาย ด้านการบริหารจัดการเป็นของ ตนเอง ซึ่งจะเพิ่มความเป็นอิสระและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ ทำให้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ สามารถบริหารจัดการกันเองได้มากขึ้น ภายใต้การกำกับดูแลของสภามหาวิทยาลัยตามกรอบของ กฎหมาย สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งสามารถตั้งหน่วยงานภายในของตนเองได้เท่าที่จำเป็น นอกจากนี้ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐยังได้รับ การปรับแก้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานบุคคล จากสถิติของสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มีมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน ๒๔ แห่ง ที่ได้ปรับเปลี่ยน สถานภาพไปเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และมีแนวโน้มที่มหาวิทยาลัยของรัฐอื่น ๆ จะออกจาก ระบบราชการไปเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเพิ่มมากขึ้น

๒.๓.๔ การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในประเทศไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่ องค์กร บริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดไว้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับ ตามความพร้อมความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา ประเมินความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัด การศึกษาขึ้นพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และช่วยพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการ สอนที่สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานที่กำหนด

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้ให้คำชี้แนะในเรื่องการจัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการ

ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน
องค์การบริหารส่วนจังหวัด (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา)	๗๖
เทศบาล	๒,๔๔๑
องค์การบริหารส่วนตำบล	๕,๓๓๓
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา)	๒
รวม	๗,๘๕๒

ตารางที่ ๒.๑ ประเภทและจำนวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ที่มา: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ข้อมูล ณ วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งให้การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ในการถ่ายโอนภารกิจจัดการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จะมีการกำหนดขอบเขตการถ่ายโอนการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัย การถ่ายโอนการศึกษาในระบบ ประกอบไปด้วย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับปฐมวัย จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ยกเว้นการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ เช่น สถานศึกษาที่เน้นการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศเฉพาะด้าน สถานศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อผู้พิการและด้อยโอกาส สถานศึกษาในโครงการพระราชดำริ เป็นต้น

โครงการถ่ายโอนศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนระดับประถมศึกษา และโครงการถ่ายโอนกิจกรรมอาหารเสริม (นม) การจัดการอาชีวศึกษา ส่วนภารกิจการถ่ายโอนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประกอบด้วย งานห้องสมุดประจำอำเภอ/จังหวัด งานส่งเสริมการศึกษานอกระบบที่เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานส่งเสริมการศึกษานอกระบบที่จัดเป็นหลักสูตรเฉพาะหรือหลักสูตรอบรมของกลุ่มเป้าหมายเป็นที่น่าสนใจว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาภาคบังคับ ส่วนโรงเรียนที่จัดการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษายังมีจำนวนไม่มากนัก ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๐ จำนวนนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น นอกเหนือจากการจัดการศึกษาในระบบแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ในรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรมอาชีพ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลาย ๆ แห่ง สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่สมาชิกในชุมชนเนื่องจากมีทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและมีจำนวนโรงเรียนที่เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ ทำให้สามารถบริหารจัดการและกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังสามารถจัดการดูแลหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนอีกด้วย

๒.๓.๕ การบริหารและการจัดการศึกษาโดยหน่วยงานอื่นนอกเหนือจากกระทรวงศึกษาธิการ

หน่วยงานของรัฐในระดับต่าง ๆ ที่สังกัดกระทรวงอื่นนอกเหนือจากกระทรวงศึกษาธิการ ยังได้ทำการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเช่นเดียวกับกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและในระดับอุดมศึกษา และทั้งในสายสามัญและสายอาชีวศึกษา อันได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและกระทรวงมหาดไทยโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากข้อมูลสถิติการศึกษาที่ปรับปรุงล่าสุด ณ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๑ โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ จำนวนสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬามีจำนวน ๒๘ แห่ง สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ๑๖ แห่ง สังกัดกรุงเทพมหานคร ๔๔๐ แห่ง สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ๒ แห่ง และสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ๔๐๗ แห่ง

นอกจากนี้ หน่วยงานบางแห่งยังได้ทำการจัดการศึกษาเฉพาะทาง (Specialized Education) เพื่อผลิตบุคลากรให้มีความรู้และทักษะวิชาชีพเฉพาะทางสอดคล้องกับความต้องการและภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ หน่วยงานเหล่านี้มี

สถาบันการศึกษาเฉพาะทางในสังกัดและได้จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับผู้ศึกษาจบระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษา จากข้อมูลในสภาพการจัดการศึกษาเฉพาะทางในประเทศไทย ปี ๒๕๕๗-๒๕๕๙: การผลิตบุคลากร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สามารถแบ่งตามลักษณะเฉพาะกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้

(๑) กลุ่มสายวิชาการทหาร ตำรวจ

กระทรวงกลาโหมได้ดำเนินการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยระดับปริญญาและระดับสูงกว่าปริญญาจะผลิตกำลังพลระดับนายทหารสัญญาบัตร เช่น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายร้อยตำรวจ สำหรับระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะผลิตกำลังพลระดับนายทหารชั้นประทวน เช่น โรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนชุมพลทหารเรือ นอกจากกระทรวงกลาโหมแล้ว ยังมีสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ดำเนินการจัดการศึกษา โดยกองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

(๒) กลุ่มสายแพทย์และพยาบาล

กลุ่มนี้ประกอบด้วย วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้าวิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก วิทยาลัยพยาบาลกองทัพอากาศ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ โรงเรียนนาวิกเวชกิจ สำนักบริหารโครงการความร่วมมือผลิตแพทย์เพื่อชาชนบท คณะแพทยศาสตร์ วชิรพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ สถาบันพระบรมราชชนกและวิทยาลัยสภากาชาดไทย

(๓) กลุ่มสายวิชาการ/วิชาชีพเฉพาะทางอื่น ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน/องค์กร

กลุ่มนี้ประกอบด้วย สถาบันการบินพลเรือน ศูนย์ฝึกพาณิชย์นาวี โรงเรียนวิศวกรรมรถไฟ โรงเรียนช่างไฟฟ้าส่วนภูมิภาค โรงเรียนอตุณิยมหาวิทยาลัย โรงเรียนการไปรษณีย์ และเนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์

(๔) การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของภาคเอกชน

ภาคเอกชนเปรียบเสมือนกลไกสำคัญส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ภาคเอกชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาประกอบด้วยองค์กรนอกภาครัฐ สถานศึกษาเอกชนสถานประกอบการเอกชน ครอบครัว และสถาบันทางศาสนา

(๔.๑.๑) การจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาเอกชน

รัฐมีหน้าที่ในการกำกับติดตามการบริหารจัดการศึกษารวมทั้งคุณภาพและมาตรฐานของสถาบันการศึกษาเอกชนทุกแห่งทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ตามมาตราที่ ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ระบุไว้ว่า “การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระโดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ” ในปัจจุบัน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชนได้รับการจัดตั้งและบริหารจัดการภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าวและพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ และภายใต้กฎระเบียบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

ในส่วนของการบริหารจัดการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเอกชนหรือโรงเรียนเอกชน พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนได้กำหนดให้โรงเรียนในระบบมีคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาตผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิเป็นกรรมการ คณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้

- ๑) ออกระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียนในระบบ
- ๒) ให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในระบบ
- ๓) ให้คำแนะนำการบริหารและการจัดการโรงเรียนในระบบด้านบุคลากร แผนงาน งบประมาณ วิชาการ กิจกรรมนักเรียน อาคารสถานที่ และความสัมพันธ์กับชุมชน

๔) กำกับดูแลให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนในระบบ เป็นต้น

ตามสถิติการศึกษาเอกชนที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ จำนวน ๑๒,๗๔๓ โรงเรียน และจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๙ มีสถานศึกษา อาชีวศึกษาภาคเอกชนในระบบ จำนวนทั้งสิ้น ๔๘๔ แห่ง

ในส่วนของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้น นับได้ว่า มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้แก่เยาวชนไทย เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการจัดการศึกษาได้อย่างมาก การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเริ่มต้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ. ๒๕๑๒ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ได้รับการจัดตั้งในช่วงนั้นมีสถานะเป็นวิทยาลัย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๒๒ และได้จัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ มหาวิทยาลัย สถาบัน และวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนสามารถเปลี่ยนประเภทเป็นมหาวิทยาลัยได้ และขยายขอบเขตภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนให้ครอบคลุมทั้ง ๔ ด้าน คือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น ในปีพ.ศ. ๒๕๒๗ วิทยาลัยบางแห่งที่มีความพร้อมในภารกิจการงานดังกล่าวสามารถเปลี่ยนสถานะเป็นมหาวิทยาลัยได้ การส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีการขยายจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของผู้เรียน และเพื่อผลักดันการพัฒนาทางการศึกษาของประเทศ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันอย่างใกล้ชิดตามมาตราที่ ๔๕ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดไว้ว่า “...ให้สถานศึกษาของเอกชนที่จัดการศึกษาระดับปริญญาดำเนินการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเองมีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน”^{๖๐}

ดังนั้น จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งได้กำหนดกรอบการบริหารจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระภายใต้การกำกับติดตามประเมินคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาจากรัฐการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นต้องเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีสิทธิและอำนาจในการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจึงสามารถดำเนินการและพัฒนาระบบบริหารจัดการได้อย่างยืดหยุ่นและเป็นอิสระ มีเสรีภาพในการจัดการเรียนการสอนภายใต้การกำกับดูแลของสภามหาวิทยาลัยแหล่งเงินทุนในการบริหารจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนส่วนใหญ่มาจากค่าธรรมเนียมการศึกษาที่เรียกเก็บจากนักศึกษา และจากเจ้าของสถาบันหรือผู้ได้รับใบอนุญาตในการจัดตั้ง นอกจากนี้ รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถาบันกู้ยืมเงินเป็นส่วนสมทบ ในการจัดหาอุปกรณ์ทางการศึกษาและการก่อสร้างอาคารเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพได้มาตรฐานและสามารถขยายการเปิดการสอนในสาขาวิชาที่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนกู้ยืมเพื่อพัฒนาคุณภาพอาจารย์

ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ผู้เรียนรวมทุกระดับการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น ๑๑,๒๕๖,๔๕๖ คน ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของรัฐ ส่วนในสถานศึกษาเอกชนมีผู้เรียนจำนวนทั้งสิ้น ๒,๗๖๙,๗๓๗ คน ส่วนในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีผู้เรียนในสถาบันการศึกษาของรัฐจำนวนทั้งสิ้น ๑๑,๑๐๓,๙๔๕ คน ในสถานศึกษาเอกชนมีจำนวนทั้งสิ้น ๒,๗๖๗,๓๐๒ คน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๗ ถึง ๒๕๖๐ นักเรียนและนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาเอกชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องถึงแม้จะเป็นจำนวนเล็กน้อยก็ตาม และเมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปลายสายอาชีพศึกษาของสถานศึกษาเอกชนมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับนักเรียนและนักศึกษาในระดับการศึกษา อื่น ๆ ของสถานศึกษาเอกชน

^{๖๐} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

(๔.๑.๒) การจัดการศึกษาโดยสถานประกอบการเอกชน

ตามมาตราที่ ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดให้ “...บุคคล ครอบครัวยุ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน...” ดังนั้น สถานประกอบการหรือบริษัทเอกชนหลาย ๆ แห่งมีสถาบันการศึกษาเพื่อให้บริการศึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียนนักศึกษา นอกจากนี้ สถานประกอบการบางแห่งยังได้จัดการศึกษาให้แก่ลูกจ้างของตนด้วย

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๕ และ พ.ศ. ๒๕๕๗ (ฉบับที่ ๒) ได้ส่งเสริมให้สถานประกอบการภาคเอกชนได้มีส่วนในการพัฒนาฝีมือแรงงานตนเองให้มากยิ่งขึ้น โดยมีมาตรการจูงใจต่าง ๆ เช่น การยกเว้นและการลดหย่อนภาษีอากรให้แก่สถานประกอบการที่ทำการจัดฝึกอบรมให้แก่ลูกจ้างของตน สารสำคัญของพระราชบัญญัตินี้แบ่งออกเป็น การฝึกยกระดับฝีมือแรงงาน การฝึกเตรียมเข้าทำงานและการฝึกเปลี่ยนสาขาวิชาชีพ โดยในพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน ได้กำหนดให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาฝีมือแรงงานโดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาฝีมือแรงงาน ทั้งนี้ ผู้ประกอบกิจการหรือนายจ้างต้องส่งเงินสมทบเข้ากองทุนตามอัตราที่กำหนด

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียน พ.ศ. ๒๕๔๗ ให้สถานประกอบการมีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนให้แก่ลูกจ้างและบุคคลที่เกี่ยวข้องตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของสถานประกอบการนั้นศูนย์การเรียนจะได้รับการผ่อนผันเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดการศึกษาที่ใช้กับสถานศึกษาทั่วไปของรัฐและเอกชน^{๖๑} เช่น จำนวนครูต่อนักเรียน จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน และจำนวนอาคารสถานที่ เป็นต้น

ศูนย์การเรียนอาจจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ เพื่อให้มีความยืดหยุ่นคล่องตัว สนองตอบวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนประเทศไทยมีสถานประกอบการจำนวนมากที่จัดการศึกษาให้แก่ลูกจ้างของตน บางแห่งได้จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและบางแห่งยังได้จัดการศึกษาสายอาชีพเทียบเท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโดยเน้นการจัดการหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำอยู่ เช่น การซ่อมบำรุงเครื่องจักรอุตสาหกรรม งานเชื่อม ธุรกิจค้าปลีก การจัดการโรงแรม และอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน บางหน่วยงานได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาขึ้นเป็นของตนเองอาทิเช่น สถาบันวิทยสิริเมธี ที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์วิศวกรรม และ

^{๖๑} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑, หน้า ๙๔.

เทคโนโลยีให้มีมาตรฐานทัดเทียมระดับนานาชาติ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางที่เน้นการศึกษาและวิจัยทางด้านธุรกิจค้าปลีก เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพในเชิงวิชาการและสามารถปฏิบัติงานได้จริง สถาบันจึงจัดการเรียนการสอนในลักษณะการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และวิทยาลัยเทคโนโลยีบูรณาการ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และทักษะวิชาชีพในด้านต่าง ๆ โดยให้ผู้เรียนได้ผ่านการปฏิบัติงานจริง เพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพและการเป็นเจ้าของกิจการ เป็นต้น

(๔.๑.๓) การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคคลและองค์กรต่าง ๆ นอกเหนือจากภาครัฐ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงได้กำหนดให้ “การจัดการศึกษายืดหยุ่นให้สังคมมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา” ซึ่งหมายรวมถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือเรียกกันทั่วไปว่า โฮมสคูล (Home School) ซึ่งเป็นสิทธิสำหรับครอบครัวในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตราที่ ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กำหนดให้ “...บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน...”^{๖๒} นอกจากนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว รัฐยังจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคลและครอบครัว ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ตามที่ระบุไว้ในมาตราที่ ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ได้มีจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนเองก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยบางครอบครัวบ้างแล้ว และเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่บุตรหลานได้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยครอบครัวที่ประสงค์จะจัดการศึกษาต้องยื่นคำขออนุญาตการจัดการศึกษา และจะต้องดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรณีที่ผู้เรียนผ่านการวัดและประเมินผลจะมีหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาให้แก่ผู้เรียนแต่กรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่าน จะให้ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมและวัดผลใหม่ภายในระยะเวลาที่กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยจะเป็นการจัดการศึกษาที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาเองทั้งหมด หรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน อาจเป็นผู้สอนด้วยตนเอง หรืออำนวยการให้เกิดการเรียนการสอนขึ้น หรืออาจอยู่ในรูปแบบการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนครอบครัวเดี่ยวหรือศูนย์การเรียนกลุ่มครอบครัว (บางครอบครัว

^{๖๒} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

อาจเลือกที่จะไม่เป็นศูนย์การเรียนรู้ได้) จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มีผู้เรียนจำนวนทั้งสิ้น ๕๙๕ คน และมีครอบครัวที่จัดการศึกษา ๔๗๔ ครอบครัว^{๖๓}

(๔.๑.๔) การจัดการศึกษาโดยสถาบันศาสนา

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สถิติของผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย จำแนกได้ดังนี้ ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธมีจำนวนร้อยละ ๙๔.๖ ของประชากรทั้งประเทศ รองลงมาได้แก่ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ ๔.๒ ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ ๑.๑ ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ หรือไม่นับถือศาสนาใด ๆ เลย ร้อยละ ๐.๑ ประเทศไทยให้อิสระเสรีภาพแก่ประชาชนทุกคนในการนับถือศาสนา และสถาบันศาสนาของแต่ละศาสนาต่างมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ

๑) การจัดการศึกษาโดยสถาบันพุทธศาสนา

จากสถิติข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประเทศไทยมีวัดในพุทธศาสนาประมาณ ๓๙,๔๘๑ วัด บางวัดได้จัดการศึกษาสายศาสนาหรือพระปริยัติธรรมและบางวัดได้จัดการศึกษาสามัญเพิ่มขึ้นด้วย สำหรับพระภิกษุ สามเณร รวมทั้งฆราวาส

๑.๑) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี

การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นการศึกษา ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และแผนกบาลี ในส่วนของแผนกธรรมได้แบ่งออกเป็นแผนกธรรมสำหรับภิกษุสามเณรโดยเฉพาะ และแผนกธรรมศึกษาสำหรับฆราวาสชายหญิงแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นตรีชั้นโท และชั้นเอก แต่ไม่สามารถเทียบวุฒิได้

๑.๒) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีขึ้นในวัดหลาย ๆ วัด โดยวัดเหล่านี้จะจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ผู้เรียน อันได้แก่ ภิกษุสามเณรหรือผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ ในวิชาหลักและสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และภาษาบาลี

จากข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑ พบว่า มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน ๔๐๙ โรง มีนักเรียนที่เป็นพระสงฆ์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน ๒๗,๔๒๑ รูป และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน ๑๒,๒๕๘ รูป มีครูประจำจำนวน ๒,๒๑๔ รูป/คน และครูพิเศษจำนวน ๒,๐๓๒ รูป/คน

๑.๓) การจัดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์

^{๖๓} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑, หน้า ๙๖.

ในปัจจุบันประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง ที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาส ดังนี้

๑.๓.๑) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดำเนินการเปิดการเรียนการสอน ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก คณะวิชาภายในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย คณะศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมีโครงการฝึกอบรมทางวิชาการต่าง ๆ ให้แก่ นักศึกษา ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยรวมทั้งบุคคลภายนอกอีกด้วย เช่น โครงการฝึกอบรมวิชาชีพรู โครงการอบรมศีลธรรม โครงการสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน เป็นต้น^{๖๔}

๑.๓.๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการเปิดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตร ปริญญาตรี ประกาศนียบัตรบัณฑิต ปริญญาโท และปริญญาเอก มีคณะที่เปิดสอน ๔ คณะ ได้แก่ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ และยังมีวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติเปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาโทและปริญญาเอกสำหรับพระภิกษุสงฆ์ บุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

๑.๔) การศึกษาตามอัธยาศัยด้านพุทธศาสนา

โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้จัดการศึกษาหลักสูตรทางพุทธศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปและยังเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่ศาสนาพุทธอีกทางหนึ่งด้วย โดยจะสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับเตรียมความพร้อม ระดับพื้นฐานและระดับสูง ให้แก่ผู้เรียน

๒) การจัดการศึกษาโดยสถาบันศาสนาอิสลาม

สถาบันการศึกษาอิสลามมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับเด็กและเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลามในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และสงขลา ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย มีโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแบบอยู่ประจำ หรือปอเนาะ ที่ขึ้นทะเบียนเป็น “สถาบันปอเนาะ” ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน ๔๘๙ แห่ง โดยมีนักเรียนจำนวน ๔๓,๗๖๗ คน และครูผู้สอน ๑,๘๐๒ คน โรงเรียนเหล่านี้ จัดการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียน ประเภทการกุศลสอนศาสนาอิสลามของมูลนิธิที่จัดการเรียนการสอนสายสามัญ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา จำนวน ๑๕๖ โรงเรียน และมีโรงเรียนตาดีกาหรือศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดสอนจริยธรรม จำนวน ๒,๑๑๗ โรงเรียน

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

บางโรงเรียน ยังได้จัดการศึกษานอกระบบที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนสายอาชีพและด้านศาสนาอิสลาม ผู้นับถือศาสนาอิสลามหรือชาวมุสลิมทุกเพศทุกวัย จำเป็นต้องนำคำสอนศาสนาอิสลามมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันทุก ๆ ด้าน ดังนั้น จึงจำเป็นที่มุสลิมทุกคนต้องได้รับการศึกษาด้านศาสนาตั้งแต่วัยเด็ก แม้ว่าจะเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยก็ตามซึ่งอาจจะทำการสอนโดยพ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัวหรืออาจจะไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามใกล้ ๆ บ้าน^{๖๔}

๓) การจัดการศึกษาโดยสถาบันคริสต์ศาสนา

สถาบันคริสต์ศาสนามีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ชุมชนชาวคริสต์ในประเทศไทย สำหรับการศึกษาในระบบนั้น ศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโรมันแคธอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ได้จัดตั้งโรงเรียนที่เปิดรับทั้งผู้เรียนที่นับถือศาสนาคริสต์และผู้ที่ไม่นับถือศาสนาอื่น ๆ ด้วย สำหรับศึกษานอกระบบได้จัดให้สำหรับบุคคลที่ต้องการจะบวชเป็นสมณเพศในศาสนาคริสต์ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยได้ถูกจัดขึ้นในสถาบันศาสนาสำหรับชาวคริสต์ที่ต้องการศึกษาหลักธรรมคำสอนของคริสต์ศาสนา

๔) การจัดการศึกษาโดยสถาบันศาสนาซิกข์

ในปัจจุบันมีศาสนสถานของศาสนาซิกข์ในประเทศไทย ๒๔ แห่ง และมีผู้นับถือศาสนาซิกข์ในประเทศไทยประมาณ ๗๐,๐๐๐ คน และมีสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาในระบบโดยชาวซิกข์จำนวน ๓ แห่ง การเรียนการสอนด้านศาสนาซิกข์ใช้ภาษา Punjabi เป็นสื่อในการสอน โดยเป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบสำหรับผู้ที่มีสนใจจะบวชเป็นนักบวชในศาสนาซิกข์ และสำหรับบุคคลที่นับถือศาสนาซิกข์ทั่วไปที่สนใจเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของศาสนา

๕) การจัดการศึกษาโดยสถาบันศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในประเทศไทยมีผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน และมีโรงเรียนที่ดำเนินการโดยโบสถ์พราหมณ์-ฮินดูจำนวน ๑ โรงเรียน ส่วนการศึกษาด้านศาสนาโดยเฉพาะจะอยู่ในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับประเทศไทย พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักและความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ของคนไทยในสังคม จะมีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอยู่ไม่น้อย

๒.๔ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๔.๑ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยร่วมกัน โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มคนเปราะบาง คนชายขอบ ที่ยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่รับบทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตี

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

ตราอยู่เสมอไป ไม่ว่าจะในสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม^{๖๖} “ความเหลื่อมล้ำ” (Inequality) ปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย เนื่องจากเป็นสาเหตุ หรือต้นตอของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในหลากหลายมิติ ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ พื้นที่ ทุก ๆ ภาคส่วนและทุก ๆ เวลา ดังนั้นจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะขจัดให้หมดสิ้นไปได้

เมื่อกล่าวถึงการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพหรือความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพ การศึกษาพบว่า ประเทศไทยยังมีความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงการศึกษาด้านคุณภาพอยู่ค่อนข้างสูง ถึงแม้ในประเทศไทยจะมีนโยบายสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี โดยการศึกษาระดับพื้นฐานในประเทศไทยครอบคลุมในระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ และสายอาชีวศึกษา แต่ก็มีเด็กอายุ ระหว่าง ๓-๑๗ ปี จำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ หรืออาจหลุดออกจากระบบการศึกษาในระหว่างการขึ้นพื้นฐานด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน

ตารางที่ ๒.๒ จำแนกจำนวนนักเรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับเปรียบเทียบกับประชากรช่วงอายุ ๓ - ๑๗ ปี ระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖ - ๒๕๖๐

ปีการศึกษา	ประชากร ช่วงอายุ ๓-๑๗ ปี	จำนวนนักเรียน	ร้อยละของจำนวน นักเรียนต่อจำนวนประชากรช่วงอายุ ๓-๑๗ ปี
๒๕๕๖	๑๒,๖๐๗,๕๗๗	๑๒,๑๕๑,๔๖๗	๙๖.๔
๒๕๕๗	๑๒,๔๓๖,๘๔๘	๑๑,๙๒๕,๐๗๐	๙๕.๙
๒๕๕๘	๑๒,๔๖๙,๗๖๖	๑๑,๘๗๔,๒๐๕	๙๕.๒
๒๕๕๙	๑๒,๓๕๗,๗๗๙	๑๑,๘๗๔,๒๐๕	๙๕.๘
๒๕๖๐	๑๒,๑๓๐,๒๒๖	๑๑,๗๖๕,๒๗๓	๙๖.๙

ที่มา: สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ข้อมูลปีการศึกษา ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ ปรับปรุง ณ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๑

จากตารางดังกล่าวในระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖ ถึง ๒๕๖๐ แสดงให้เห็นนักเรียนที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยในปี ๒๕๕๖ มีนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษากว่า

^{๖๖} คันธรส แสนวงศ์ และคณะ, การพัฒนา และแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาชุมชนคลองบางซื่อ-รัชดาภิเษก, วารสารวิชาการศิลปะ ศาสตร์ ประยุกต์, ๕(๑), ๒๕๕๕ : ๔๖-๕๓.

๔๕๖,๑๑๐ คน ปี ๒๕๕๗ จำนวน ๕๑๑,๗๗๘ คน ปี ๒๕๕๘ จำนวน ๕๙๕,๕๖๑ คน ปี ๒๕๕๙ จำนวน ๖๔๖,๙๓๓ คน และในปี ๒๕๖๐ จำนวน ๓๖๔,๙๕๓ คน หากนำจำนวนนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖ - ๒๕๖๐ มาเฉลี่ยกันจะได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕๑๕,๐๖๗ กล่าวได้ว่า ในระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖ - ๒๕๖๐ มีนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประมาณ ๕๑๕,๐๖๗ คนหรือประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งตัวเลขดังกล่าวเป็นเพียงจำนวนของนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖ - ๒๕๖๐ โดยไม่ได้ระบุสาเหตุของการไม่อยู่ในระบบการศึกษา^{๖๗}

นอกจากนี้ จากข้อมูลของกรมสุขภาพจิต พบว่า มีข้อมูลหลายส่วนที่มีความน่าสนใจในประเด็นเด็กด้อยโอกาสในสังคมไทย เช่น จากจำนวนประชากรเด็ก (อายุต่ำกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์) ในประเทศไทยจำนวน ๑๓,๘๒๕,๑๙๔ คน เป็นเด็กที่เผชิญกับปัญหาความยากจนถึง ๘๐% มีกลุ่มเด็กที่มีความพิการทางสติปัญญาและออทิสติกจำนวน ๒๒๐,๘๔๒ คน หรือจำนวนเด็กเข้าถึงระบบการศึกษาเพียง ๒๕.๓๓% ซึ่งจากข้อมูลสถานการณ์ที่ได้ยกตัวอย่างข้างต้นทำให้พบว่าในปัจจุบัน เด็กนักเรียน นักศึกษาของประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นปัญหาทั้งในระดับปัจเจก จนถึงปัญหาในระดับโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็ก^{๖๘}

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากสถานะและวัฒนธรรมในครอบครัว วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ ครอบครัวเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีผลต่อการศึกษาของเด็ก จากการศึกษาพบว่า เด็กในครอบครัวที่มีทั้งพ่อ และแม่ จะมีโอกาสได้เรียนตามเกณฑ์มากกว่า เด็กจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว นอกจากนั้น ความเชื่อ วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของพ่อและแม่ จะมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษา มักจะส่งเสริมและลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรมากกว่าครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาน้อย

นอกจากนั้น ยังมีแนวโน้มว่า พ่อแม่ที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาเช่นใด มักส่งเสริมลูกให้ไปในทิศทางเดียวกันด้วย จากการสัมภาษณ์กฤษตรี แก้วสม กล่าวว่า “ไม่ใช่เด็กทุกคนจะมีโอกาสเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ เมื่อเด็กเข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ต ระบบการเรียนการสอนจึงไม่เกิดขึ้น เด็กก็จะสูญเสียโอกาสไป และเมื่อบังคับ ให้มีการเรียนการสอนออนไลน์หรือเรียนผ่านโทรทัศน์ ซึ่งบาง

^{๖๗} อานนท์ ชุนฐิติสกุล, ความเหลื่อมล้ำ (สูง) ทางการศึกษาไทย, ออนไลน์, แหล่งที่มา, <https://www.thesis.com/post/inequality-education>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๖).

^{๖๘} กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, รายงานวิจัยการพัฒนาแบบประเมินความฉลาด ทางอารมณ์สำหรับประชาชนไทยอายุ ๑๒ - ๖๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, ๒๕๖๑).

ครอบครัวยังไม่มีโทรทัศน์หรือไม่มีสัญญาณทั้ง โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ดังนั้น การเรียนการสอนออนไลน์จึงยังไม่พร้อมสำหรับเรา”^{๖๙}

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ได้สำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๖๑ (ไตรมาส ๑) พบว่า กลุ่มอายุ ๑๕-๒๔ ปี มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงสุด ร้อยละ ๙๑.๔ รองลงมา คือ กลุ่มอายุ ๒๕-๓๔ ปี ร้อยละ ๘๔.๔ กลุ่มอายุ ๖-๑๔ ปี ร้อยละ ๖๙.๖ นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการใช้อินเทอร์เน็ตของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ร้อยละ ๓๒.๒ เสียค่าใช้จ่ายจำนวน ๒๐๐-๓๙๙ บาท รองลงมาจำนวน ๔๐๐-๕๙๙ บาท ร้อยละ ๑๙.๐ เสียค่าใช้จ่าย ๖๐๐-๗๙๙ บาท ร้อยละ ๑๗.๙ และมากกว่า ๘๐๐ บาทขึ้นไปร้อยละ ๑๖.๔ ส่วนอุปกรณ์ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต พบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตใช้โทรศัพท์มือถือแบบ Smart Phone ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตค่อนสูงถึงร้อยละ ๙๔.๗ ใช้ PC ร้อยละ ๓๘.๘ ใช้ Notebook ร้อยละ ๑๖.๖ และ Tablet ร้อยละ ๖.๙ ส่วนกิจกรรมที่ใช้ส่วนใหญ่ใช้ Social Network ร้อยละ ๙๔.๑ รองลงมา คือใช้ในการดาวน์โหลดกิจกรรมเพื่อความบันเทิง ร้อยละ ๘๙.๓ ใช้ในการอัปโหลดข้อมูลเพื่อการแบ่งปัน (share) บนเว็บไซต์ร้อยละ ๕๗.๐ และค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการ ร้อยละ ๔๕.๒^{๗๐}

จากสถิติจะเห็นว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในครัวเรือนนั้น ไม่ได้มีความพร้อมหรือตอบสนองความต้องการ ที่จะรองรับการเรียนการสอนในระบบด้านการศึกษาไว้ หลังจากรัฐบาลประกาศปิดสถานศึกษาชั่วคราว เพื่อควบคุมการระบาดของไวรัสโควิด-๑๙ ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจึงเปลี่ยนมาเรียนออนไลน์ ภายใต้ข้อจำกัดมากมาย ทั้งความพร้อมของอุปกรณ์ โปรแกรมสัญญาณอินเทอร์เน็ต ไปจนถึงความเชี่ยวชาญของผู้ใช้งาน ซึ่งผู้เขียนได้ลงพื้นที่ในชนบทเพื่อสัมภาษณ์ผู้ปกครองและนักเรียนถึงสถานการณ์การเรียนการสอนออนไลน์ ทำให้ตอกย้ำถึงความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงการเรียนการสอนออนไลน์ของนักเรียนที่ชัดเจนมากขึ้น และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน พบว่า ผลสำรวจปัญหาอุปสรรคที่นักเรียนและผู้ปกครองได้รับจากการเรียนการสอนออนไลน์

สรุปได้ดังนี้คือ ๑) มีนักเรียนบางส่วน ขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนออนไลน์ คือ โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต โทรทัศน์ ๒) ในพื้นที่ชนบทไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ไม่สามารถเรียนทาง

^{๖๙} กุลสตรี แก้วสม, การเรียนออนไลน์, ๒๕๖๓, (อังกา วิจิตร ฝาเจริญ, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์ การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-๑๙, วารสารปัญญาปณิธาน, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๐.

^{๗๐} สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปผลที่สำคัญการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๖๑ (ไตรมาส ๑), ออนไลน์, แหล่งที่มา, <http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔/DocLib๑๓/> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖).

ออนไลน์ได้ และไม่มีงานดาวเทียม หรืองาน ดาวเทียมรับสัญญาณไม่ได้ ๓) ในพื้นที่ที่มีสัญญาณ อินเทอร์เน็ต ก็เกิดปัญหาสัญญาณอินเทอร์เน็ตล่มและ สัญญาณไม่เสถียร บางครอบครัวต้องว่าจ้าง ช่างมาปรับจูนสัญญาณใหม่ ๔) เด็กนักเรียนไม่มีสมาธิในการ เรียน ไม่สามารถเรียนด้วยตนเองได้ ขาดแรงจูงใจ เพราะไม่มีครูคอยกระตุ้นเตือนเหมือนในห้องเรียน และ ๕) ภายในครอบครัวมีพี่น้องอยู่ ในวัยกำลังเรียนหนังสือหลายคน และต่างระดับชั้น แต่มีโทรทัศน์เพียง เครื่องเดียว ทำให้ไม่สามารถ เรียนได้ตามข้อกำหนด นอกจากนี้ ในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีปริมาณเด็กต่อห้องมากกว่าเกินเกณฑ์ที่ กำหนดหรือตามมาตรฐาน ปัญหาครูผู้สอนไม่สามารถดูแลเอาใจใส่นักเรียนได้ อย่างทั่วถึงในการเรียน ปกตินั้นมีแต่เดิมอยู่แล้ว และเมื่อเข้าสู่ห้องเรียนออนไลน์จึงคาดว่าปัญหาก็จะทวี ความรุนแรงและเกิด ช่องว่างจากความสัมพันธ์มากขึ้น ซึ่งเมื่อรวมกับปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียน ออนไลน์ เด็ก กลุ่มหนึ่งอาจถูกทิ้งเอาไว้โดยที่ไม่มีใครเหลียวแล และอาจถูกกดดันจนต้องออกจากระบบ การศึกษา ไปในที่สุดก็ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามาจากสภาพทางสังคมไทย โดยมี ๓ ประเด็น คือ ๑) ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวดี ส่วนใหญ่ไม่มีผลต่อการออกจากการศึกษาภาคกลางคืน และยังได้รับการศึกษาตามที่ต้องการและมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ๒) ภูมิฐานะ สภาพแวดล้อมของเด็ก โดยประชากรวัยเด็กในเขตเมืองมีโอกาสจะเข้าถึงการศึกษาได้ง่ายกว่า ทั้ง ด้านระยะทางและคุณภาพของ โรงเรียน และ ๓) สภาวะและวัฒนธรรมในครอบครัว เด็กใน ครอบครัวที่มีความพร้อมและอบอุ่น จะได้รับ ความใส่ใจในสนใจจากผู้ปกครอง ทั้งพ่อและแม่ จะมี โอกาสได้เรียนตามเกณฑ์มากกว่าเด็กจากครอบครัว ที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว ประเด็นดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นปัญหาการเรียนออนไลน์ ที่ส่งผลให้นักเรียนจากครอบครัวที่มี รายได้ต่ำถูกละเลยไว้เบื้องหลัง

๒.๔.๒ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาปฐมวัยของกลุ่มชาติพันธุ์ของไทยถูกกำหนดอยู่ในนโยบายด้านเด็กกลุ่มด้อยโอกาส โดยมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคก่อน ทศวรรษ ๒๕๐๐ เมื่อรัฐบาลมีนโยบาย ขยายโอกาสทางการศึกษาสู่พื้นที่ห่างไกลความเจริญ และการ ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๗๘ ทำให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าพื้นเมืองได้รับโอกาสทาง การศึกษาเป็นครั้งแรก จากการจัดตั้งโรงเรียน หมู่บ้านชาวเขา โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนศาสนา และโรงเรียนเอกชน อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในยุคนี้ ไม่ได้เน้นหรือมีนโยบายการศึกษา ปฐมวัยเป็นการเฉพาะ จนกระทั่งทศวรรษ ๒๕๓๐ เมื่อไทยเข้าร่วมลงนามในกติกาสากลสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๘๙ (พ.ศ. ๒๕๓๒) และการประชุมโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓)

ถือเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการพัฒนานโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยขึ้น รวมถึงเริ่มมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในนโยบายที่ครอบคลุมถึงเด็กปฐมวัยกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มเด็กด้อยโอกาส

การศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และให้สิทธิแก่ ครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ ชนเผ่าพื้นเมืองและชุมชน สามารถร่วมกันกับรัฐในการให้การเลี้ยงดู อบรม การศึกษา และความเป็นอยู่ที่ดีของลูกหลาน ปฏิญญานี้ถือเป็นปฏิญญารับรองสิทธิองค์รวม (collective rights) ของชนเผ่าพื้นเมือง โดยมีสาระบัญญัติที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดให้ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิจัดตั้งและควบคุมระบบการศึกษาและสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาด้วยภาษาของตนเองในลักษณะที่มีความเหมาะสมกับวิธีการสอนและการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมของตนเอง เด็กชนเผ่าพื้นเมือง มีสิทธิในการศึกษาของรัฐทุกรูปแบบและทุกระดับ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ รัฐต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิผลด้วยความร่วมมือกับชนเผ่าพื้นเมือง เพื่อให้บุคคลที่เป็นชนเผ่าพื้นเมือง โดยเฉพาะเด็กได้ เข้าถึงการศึกษาที่เป็นวัฒนธรรมและจัดโดยใช้ภาษาของตนเองเมื่อมีโอกาส ชนเผ่าพื้นเมืองต้องมีสิทธิในการกำหนดและพัฒนายุทธศาสตร์ มีส่วนร่วมในการพัฒนาและกำหนดแผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่อพวกเขา โดยแนวทางปฏิบัติตามปฏิญญาจะต้องยึดหลักความยุติธรรม ความเป็นประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติและการบริหารที่เป็นธรรม และด้วยจิตศรัทธา

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย

(๑) นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย (๐-๕ ปี) ระยะยาว พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙ นโยบายฉบับนี้มีวิสัยทัศน์ให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับและมีพัฒนาการที่ดีและเหมาะสมอย่างรอบด้าน สมดุล เต็มศักยภาพ เรียนรู้ด้วยความสุข เติบโตอย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการ พัฒนาเด็กในระยะต่อไป โดยให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษายึดถือนโยบายนี้เป็น แนวทางปฏิบัติร่วมกันทั้งประเทศ ทั้งนี้ กลุ่มเด็กด้อยโอกาสมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือ เป็นพิเศษ และรัฐต้องจัดบริการเพื่อการพัฒนาและบริการทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการตาม ความจำเป็นของเด็กทุกคนอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ^{๗๑}

(๒) แผนยุทธศาสตร์ชาติด้านเด็กปฐมวัย (แรกเกิด-ก่อนเข้าประถมศึกษา ปีที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙ แผนนี้กำหนดนิยามเด็กปฐมวัยกลุ่มด้อยโอกาส หมายถึง เด็กที่เกิดในครอบครัวยากจน ยากจนที่สุด เด็กในพื้นที่ห่างไกล ชายแดน เด็กชนเผ่า เด็กต่างด้าว เด็กที่ไม่ได้จดทะเบียนเกิดตาม กฎหมายกำหนด และเด็กที่ไม่ได้มาจากครอบครัวไทย รวมทั้งการพิจารณาการให้สัญชาติเด็กจาก ครอบครัวชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งเป็นเด็กไทยที่ยังไม่ได้สัญชาติ และเด็กต่างด้าวที่เกิดใน

^{๗๑} สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย (๐-๕ ปี) ระยะยาว พ.ศ.๒๕๕๐ - ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐),

ประเทศไทย เด็กด้อยโอกาสเหล่านี้มีสิทธิเข้ารับบริการการศึกษาในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการศึกษาปฐมวัยที่จัดโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๓) แผนแม่บทการพัฒนาเด็กปฐมวัยในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐ ให้ความสำคัญกลุ่มชาติพันธุ์ว่าหมายถึงกลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างด้านต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง แผนฉบับนี้มีแนวทางพัฒนาคนกลุ่ม ชาติพันธุ์ในประเทศไทยให้ได้รับสิทธิตามกฎหมาย มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิทธิดังเช่นคนไทยทั่วไป โดยเน้นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมในประเทศไทย สำหรับยุทธศาสตร์การ พัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะและคุณภาพชีวิตของคน โดยจัดและ กระจายการบริการการศึกษาตามสิทธิพึงมีพึงได้ของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ พัฒนาช่องทางและโอกาส การเข้าถึงบริการอย่างทั่วถึง จัดการศึกษาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ ทั้งนี้ การนานโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติเพื่อจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยกลุ่ม ชาติพันธุ์ นั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะใช้ควบคู่กับมาตรการ ระเบียบ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับกลุ่ม ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับนักเรียน นักศึกษา เข้าเรียนใน สถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘ คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐาน ทะเบียนราษฎรหรือไม่มี สัญชาติไทย กระทรวงศึกษาธิการ และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วย การจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อ ชาติทุกรูปแบบ

สถานการณ์ปัญหาของการดำเนินนโยบาย

เด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยกระจายอยู่ทั่ว ทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ ภาคเหนือและภาคตะวันตก ทั้งยังมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นในพื้นที่บริเวณจังหวัดชายแดน เด็ก เหล่านี้มีสิทธิรับบริการการศึกษาจากรัฐ ภายใต้สิทธิสากลและแนวนโยบายแห่งรัฐไทย แต่ผลในทาง ปฏิบัติกลับพบว่า เด็กปฐมวัยกลุ่มชาติพันธุ์ยังประสบปัญหาทั้งด้านการเข้าถึงโอกาสและคุณภาพ การศึกษาระดับปฐมวัย^{๗๒} ปัญหาความเหลื่อมล้ำของมาตรฐานสถาน พัฒนาเด็กปฐมวัย มีผลให้เด็ก ได้รับการพัฒนาตามวัยอย่างไม่เท่าเทียมกัน และไม่ได้รับความยุติธรรมใน สิทธิพื้นฐานด้าน การศึกษา^{๗๓} ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าว อาจเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

^{๗๒} Ministry of Social Development and Human Security, **Master Plan of Ethnic Groups Development in Thailand**, Ministry of Social Development and Social Security, Bangkok, ๒๐๑๕ : ๕๑ pages.

^{๗๓} Office of the Education Council ; The Life Skills Development Foundation (Rak Dek), ๒๐๑๖.

(๑) การขาดสิทธิในสถานะบุคคล ทางกฎหมาย แม็กติกาสากลและนโยบายให้แนวทางการจัดการศึกษาโดยไม่เลือกปฏิบัติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ในแง่การปฏิบัติส่วนใหญ่ยังคงยึดถือการให้สิทธิการศึกษาแก่ผู้มีสัญชาติไทยและทะเบียนราษฎร ขณะที่การสำรวจและกำหนดสถานะบุคคลทางกฎหมายของหน่วยงานภาครัฐเป็นไปอย่างล่าช้า จึงทำให้ เด็กจากครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ขาดโอกาสรับบริการการศึกษา

(๒) การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชนเผ่าพื้นเมือง ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ เกาะแก่ง พื้นที่ชายแดน ประกอบกับสภาพความยากจน ขาดการรับรู้สิทธิการศึกษา ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงทำให้ขาดโอกาสหรือเข้าไม่ถึงโอกาสรับบริการทางการศึกษาสำหรับบุตรหลาน

(๓) หน่วยงานภาครัฐขาดระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เช่น ขาดการวางแผนและการจัดเก็บข้อมูล ทะเบียนราษฎรที่ดี ขาดระบบข้อมูลที่สมบูรณ์ ถูกต้อง และทันสมัย และขาดการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ ชัดเจน เป็นต้น

(๔) เจ้าหน้าที่รัฐขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็กสากล สิทธิกลุ่มชาติพันธุ์ นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีทัศนคติมองว่า เด็กกลุ่มชาติพันธุ์มาจากครอบครัวที่เป็นภัยต่อความมั่นคง ของประเทศ ทั้งด้านปัญหาเสพติด ตัดไม้ทำลายป่า และแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย

(๕) กฎหมายที่เกี่ยวข้องมีจำนวนมากแต่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของยุคโลกาภิวัตน์และ ประชาคมอาเซียน

(๖) นโยบายรัฐบาลขาดความต่อเนื่องและขาดความเอาใจใส่อย่างจริงจังต่อการ จัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ สาเหตุปัญหาเหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ทำให้การจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มีความซับซ้อน และส่งผลกระทบต่อสิทธิ ขั้นพื้นฐานด้านการศึกษา^{๗๔}

๒.๓.๓ สรุป

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญและมีผลต่อความเหลื่อมล้ำในสังคม เพราะการศึกษาเป็นดั่งรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน และพัฒนาคุณภาพสังคมต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพที่ดีและทั่วถึง เท่าเทียมกันนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับสังคมไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า หากประชาชนมีรายได้และทรัพย์สินที่แตกต่างกันแล้ว ยิ่งทำให้เกิดความเหลื่อม

^{๗๔} Ministry of Education, ๒๐๐๙; Office of the Education Council, ๒๐๑๓ a; (อ้างใน บุชิตา สังข์แก้ว และ พันธรัักษ์ ผูกพันธุ์, สถานภาพและแนวทางการพัฒนานโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์กรณีศึกษา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก, วารสารพัฒนาสังคม, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ / ๒๕๖๑: หน้า ๓๙.

ล้าทางการศึกษามากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการทำให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยด้านเงินเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อนำมาซึ่งโอกาสทางการศึกษาที่ดี ซึ่งผลการศึกษานี้ยัง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้และสอดคล้องกับการศึกษาของ Devid & King^{๗๕} ที่ว่าการพัฒนา การศึกษาให้ดีขึ้นมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเกิดขึ้นจากสภาวะที่เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว การอาศัยในกรุงเทพมหานครหรือ ต่างจังหวัด การมีนิยมของตัว เด็กนักเรียน หรือ ผู้ปกครองเองที่เน้นการแข่งขัน อีกทั้งระบบการศึกษาที่มีการออกแบบการเรียน การสอนที่ไม่เป็นระบบ ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้นักเรียนที่ต้องการมีการศึกษาที่ดี ๆ ต้องลงทุนกับ การศึกษาที่สูงมากขึ้น ในขณะที่อีกกลุ่มคนหนึ่งที่ไม่มียาได้เพียงพอ หาเข้ากินค้ำจึงได้แต่ เพียงส่ง ลูกหลานให้เข้าเรียนขนาดเล็ก หรือตามพื้นที่ห่างไกล และคุณภาพการศึกษาก็ด้อยลงไปด้วย นั่นจึง เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ช่องว่างทางการศึกษาของคนในสังคมต่างกันมากขึ้น

นอกจากนั้นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังมีตัวแปรที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการ ศึกษาในสังคม คือ ลักษณะของสังคมที่เปิดกว้าง โดยพบว่ายิ่งคนที่เห็นว่าสังคมไม่มีความเปิดกว้าง หรือเรียกอีกอย่างว่าสังคมมีการเลือกปฏิบัติ นั้น คนเหล่านั้นมักเห็นว่าสังคมมีความเหลื่อมล้ำทางการ ศึกษาในขณะที่หากประชาชนมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านรายได้และทรัพย์สิน ก็จะนำมาซึ่งความ เหลื่อม ล้าทางการศึกษา นอกจากนี้ ประชาชนที่ไม่พอใจในการศึกษาของตน นั้นเป็นเพราะ การศึกษานั้นมีความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้น สำหรับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ชายและคนที่อายุ มากกว่า มักคิดว่ามีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากกว่าผู้หญิงและคนที่อายุน้อยกว่า และ ปัจจัยสุดท้ายคือ ที่อยู่อาศัยระหว่างคนกรุงเทพมหานคร และคนต่างจังหวัด พบว่า คนกรุงเทพมหานครที่เห็นว่าสังคม มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามากกว่าคนที่อยู่ในต่างจังหวัด

๒.๕ การจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”

๒.๕.๑ ความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ในขณะนั้น ได้จัดตั้งศูนย์การศึกษา เพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศคช.) ขึ้นโดยส่งครูอาสา หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "ครูดอย" ๑-๒ คนเข้าไป พักอยู่กับประชาชนในชุมชนและมีการสร้างอาคารขนาดเล็ก ด้วยวัสดุท้องถิ่น เพื่อให้บริการ การศึกษาและพัฒนาชุมชนแก่ผู้ใหญ่ในเวลากลางวันและสอนเด็ก ตั้งแต่อนุบาล-ป.๖ ในตอนกลางวัน

^{๗๕} Cleland, David I. and King, William R. 1983. *System Analysis and Project Management*. Tokyo: Kosaido Printing.

เรียกว่า อาศรม มุ่งให้เยาวชนและชุมชนในเขตภูเขาสามารถช่วยเหลือตนเอง และเป็นพลเมืองดีของชาติ ซึ่งโครงการ ศศช. นี้ได้รับรางวัลจากองค์การยูเนสโก เมื่อปีพ.ศ. ๒๓๓๗ ในฐานะที่เป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน ซึ่งมีการขยายเปิดตามชุมชนทุรกันดารถึง ๗๗๓ แห่ง เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี ได้ทรงอ่านหนังสือพิมพ์ และทรงพบจดหมายของครูอาสาสมัคร คนหนึ่งที่ ศศช. บ้านใหม่ห้วยหวาย จ.แม่ฮ่องสอน บรรยายความยากลำบากในการเป็นครูคอยในถิ่นกันดารและขอรับการสนับสนุนสื่อการเรียนการสอน และสิ่งของเครื่องใช้ในอาศรม ศศช. จึงโปรดให้มีการสำรวจหาข้อมูลเพื่อให้ความช่วยเหลือ จากนั้นได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ ๘๐,๐๐๐ บาทให้สร้างอาคารขึ้นใหม่ และต่อมาได้พระราชทานความช่วยเหลือ และทรงรับ ศศช.ทุกแห่งไว้ในพระอุปถัมภ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน จึงได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานชื่อของศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานชื่อให้ใหม่ว่า ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" แต่ชื่อย่อยังใช้ติดของเก่าว่า "ศศช." เหมือนเดิม

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภออมก๋อย เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ ฯ ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" หรือ ศศช. ทำหน้าที่จัดการศึกษาในทุก ๆ หย่อมบ้านที่ห่างไกล การเดินทางยากลำบาก การศึกษาภาคบังคับไม่สามารถเข้าถึงได้ ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" เป็นหน่วยงานในสังกัดของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภออมก๋อย มีจำนวนทั้งหมด ๑๐๒ แห่งทั่วอำเภออมก๋อย แต่ละแห่ง ห่างไกล และ การศึกษาในระบบไม่สามารถเข้าถึงได้^{๗๖}

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความห่วงใยราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งมีเด็กและเยาวชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้มากที่สุด ดังนั้น จึงทรงโปรดเกล้า ฯ ให้ดำเนินการพัฒนาการศึกษาของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร พื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้และมีลักษณะนิสัย และ พฤติกรรมที่เหมาะสม ทั้งด้านการเกษตร โภชนาการ สุขภาพ การศึกษาค้นคว้าหาความรู้การฝึกทักษะพื้นฐานค่านิยมอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่น จากนั้นจึงทรงขยายงานพัฒนาเข้าสู่ชุมชน เพื่อช่วยให้ราษฎรแก้ไขปัญหาความขาดแคลนพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอันเป็นปัจจัยทำให้ชุมชนสามารถสนับสนุนและดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อไป

^{๗๖} สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเชียงใหม่, แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”, ลำปาง: บริษัท แมค มีเดียแอนด์เอเจนซี จำกัด, ๒๕๕๘.

กรอบความคิดของการจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เป็นการจัดการศึกษา ชุมชนที่ยึดชุมชนเป็นหลัก กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชน ทั้งชุมชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความรู้พื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต พื้นฐานความรู้ และเพื่อแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้อื่น และการศึกษาต่อ มีอาชีพและพัฒนาอาชีพของตนเอง โดยยึดหลัก การพึ่งตนเอง และดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถดำรงชีวิต ด้วยความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเคารพในองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาเป็นส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน^{๗๗}

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” หมายถึง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศศช.) จำนวน ๒๘๒ แห่ง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๙) ใน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน จังหวัดพิจิตรและจังหวัดตาก

๒.๕.๒ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

๒.๕.๒.๑ ประวัติความเป็นมาโครงการ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ทรงเริ่มงานพัฒนา เด็กและเยาวชนตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๓ และได้ทรงงานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะให้เด็กและเยาวชนของชาติที่ยังขาดโอกาส อาจเนื่องด้วยความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ ๑๖ สังคม และวัฒนธรรม ได้มีโอกาสเข้าถึงความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ มีสุขภาพแข็งแรง ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีพึ่งตนเองและช่วยเหลือพัฒนา ชุมชน ให้ทุกคนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในครั้งนั้นทรงเริ่มด้วยการทดลองในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ๓ โรงเรียน เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ เรียกกันว่า โครงการอาหารกลางวันฝักสวนครัว เมื่อประสบผลดีพอควร ใน พ.ศ. ๒๕๒๔ จึงทรงขยายงานไปในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทั่วประเทศ และใช้ชื่อว่าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

^{๗๗} สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเชียงใหม่, แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาต่อเนื่อง (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑), กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ๒๕๖๑.

จากที่ทรงพยายามแก้ไขปัญหานักเรียน ขาดอาหารในวันนั้น จนถึงวันนี้นงานพัฒนาของพระองค์ได้กลายเป็นรูปแบบของการพัฒนาเด็กและ เยาวชนแบบองค์รวม นั่นคือเด็กและ เยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสมดุลทั้ง ด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา โดยการทำงานนั้นต้องอาศัยศาสตร์หลากหลายสาขามาร่วมกัน ทั้งในด้านอาหาร โภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา การงานอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มบุคคลเป้าหมายจากเดิมที่มีเพียงเด็กวัยเรียนก็ได้ ขยายให้ครอบคลุมทั้งเด็กเล็กจนถึงทารกในครรภ์มารดา และเด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาด้วย^{๗๘}

๒.๕.๒.๒ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ และจัดทำเป็นแผนพัฒนาที่มีกรอบระยะเวลา ๕ ปี สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ต่อมาพบว่ายังมีหลายอย่างที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนฯ อีกทั้งบางตัวชี้วัด เช่น การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของเด็กก็ยังไม่สามารถเห็นผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก ได้ชัดเจน ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ดังนั้นการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ ตั้งแต่ฉบับที่ ๔ เป็นต้นไป จึงจัดทำเป็นแผนระยะยาว ๑๐ ปีปัจจุบันอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๙^{๗๙}

๒.๕.๒.๓ เป้าหมายหลักการพัฒนาตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

เป้าหมายหลักการพัฒนาตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๙ ประกอบด้วย ๘ เป้าหมายหลัก ๑๘ เป้าหมายย่อย ของการพัฒนา ดังนี้

เป้าหมายหลักที่ ๑ เสริมสร้างสุขภาพของเด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดา ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย มุ่งเน้นพัฒนาปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กในพื้นที่เฉพาะที่ยังมีอัตราการตายของทารกและทารกแรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า ๒๕๐๐ กรัมสูงอยู่ ให้มีการดูแลเด็กปฐมวัยทุกช่วงอายุครอบคลุม ทุกพื้นที่ เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีการเจริญเติบโตและการพัฒนาการที่ สมวัย โดยแบ่งความ

^{๗๘} โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร, ๒๕๖๕, ออนไลน์, แหล่งที่มา, http://www.psproject.org/?page_id=๑๐๗๒๑๙๔๒๕๖๕, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖).

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, ออนไลน์, แหล่งที่มา, http://www.psproject.org/?page_id=๑๐๗๒๑๙๔๒๕๖๕, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖).

รับผิดชอบของแต่ละ หน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้มีการเชื่อมต่อของแต่ละ ช่วงอายุ ระหว่างบ้าน ศูนย์ เด็กเล็ก ชั้นอนุบาล ๑๗ จนถึงชั้นประถมศึกษา และยังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีความสุข ภาวะที่ดี มีพฤติกรรม สุขภาพที่เหมาะสม ลดความเสี่ยงต่อ การเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ซึ่งปัจจุบัน เป็นปัญหาสำคัญของ ประเทศ

เป้าหมายหลักที่ ๒ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย มุ่งเน้น การทำงาน เชิงรุก สํารวจและจัดตั้งสถานศึกษาในพื้นที่ที่ขาดโอกาส จัดกลุ่มโรงเรียน (Cluster) เพื่อ การใช้ ทรัพยากรร่วมกัน พัฒนาขีดความสามารถของครูและโรงเรียนให้จัดการศึกษาในรูปแบบที่ เหมาะสม สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย สติปัญญาและ อารมณ์ ในส่วน ของนักเรียน ในพระราชานุเคราะห์นอกจากการเสริมทางวิชาการแล้ว ยังเน้น ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เข้าสู่การศึกษาประเภทอาชีวศึกษา เพิ่มขึ้นตามความต้องการ ของประเทศ

เป้าหมายหลักที่ ๓ เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางวิชาการและทาง จริยธรรม ประกอบด้วย ๔ เป้าหมาย มุ่งเน้นการแก้ปัญหาวิกฤตเรื่องภาษาไทย พัฒนาครูผู้สอนให้ สามารถใช้ รูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นฐานของ เด็กนักเรียนด้าน ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา รวมทั้งทักษะด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ อื่น ๆ ควบคู่กับ การปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรม การเตรียม ความพร้อมสำหรับประชาคมอาเซียน และ สนับสนุนผลักดันให้ครูมีการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายหลักที่ ๔ เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการงานอาชีพ ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย ที่มุ่งเน้นจัดกระบวนการเรียนรู้อาชีพการเกษตรอย่างครบวงจร และเป็น ระบบ ตั้งแต่ การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จนถึงการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์และการจัดทำ บัญชี พัฒนา หลักสูตรงานอาชีพที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับ แต่ละช่วงวัย พัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรสหกรณ์เพื่อให้การปลุกฝังลักษณะนิสัยและคุณธรรม จริยธรรมด้วยหลักการและ อุดมการณ์ สหกรณ์สัมฤทธิ์ผล

เป้าหมายหลักที่ ๕ ปลุกฝังจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนใน การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ๑ เป้าหมาย ที่มุ่งเน้นจัดกระบวนการ เรียนรู้ที่ให้ เด็กลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความงดงาม เกิดเป็นความปิติที่จะศึกษา เป็นความรัก ความผูกพัน ห่วงแหนในทรัพยากรของตน ร่วมในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยใช้ธรรมชาติเป็นอุปกรณ์การสอน

เป้าหมายหลักที่ ๖ เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอด วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติไทย ประกอบด้วย ๑ เป้าหมาย ที่มุ่งให้เด็กและ เยาวชนมีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น ๑๘ และวัฒนธรรมไทย โดยทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง ส่งเสริมการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้องทั้งการพูดและการเขียน

เป้าหมายหลักที่ ๗ ขยายการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย มุ่งเน้น ให้ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการขยายงานพัฒนาจากโรงเรียนเข้าไปในชุมชนผ่านทางเด็กนักเรียน ทั้งกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมสุขภาพและ การพัฒนาสภาพแวดล้อมของบ้านและชุมชนให้ถูก สุขลักษณะ การนำความรู้และทักษะทางวิชาชีพ การทำบัญชี การสหกรณ์มาใช้ในครอบครัว และชุมชน

เป้าหมายหลักที่ ๘ พัฒนาสถานศึกษาเป็นศูนย์บริการความรู้ ประกอบด้วย ๓ เป้าหมาย ที่มุ่งหวังให้โรงเรียนสามารถพัฒนากิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็น นิทรรศการที่มีชีวิต เป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชน ครู นักเรียน หรือผู้สนใจมาศึกษาทดลอง ครูและเด็กนักเรียนสามารถ ถ่ายทอดความรู้โดยการเป็นวิทยากร มีการจัดการความรู้และ เผยแพร่ต่อไป

๒.๕.๒.๔ เป้าหมายการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

เป้าหมายของการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร รวมทั้งสิ้น ๘๙๐ แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๒๒๒ แห่ง โรงเรียนและห้องเรียนสาขา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๒๒๘ แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทย มอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน ๒๘๒ แห่ง

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษา เอกชน จำนวน ๒๐ แห่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในสังกัดสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติจำนวน ๗๐ แห่ง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๙ แห่ง และโรงเรียนและศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะในสังกัดกรมส่งเสริม การปกครองท้องถิ่น จำนวน ๓๙ แห่ง^{๘๐}

^{๘๐} โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร, ๒๕๖๕. [ออนไลน์], แหล่งที่มา, http://www.psproject.org/?page_id=๑๐๗๒๑๙๔๒๕๖๕, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖).

๒.๕.๓ สรุป

การจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เป็นการจัดการศึกษาชุมชนที่ยึดชุมชนเป็นหลัก กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้กับประชาชนทั้งชุมชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความรู้พื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต พื้นฐานความรู้ และเพื่อแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้อื่น และการศึกษาต่อ มีอาชีพและพัฒนาอาชีพของตนเอง โดยยึดหลักการการพึ่งตนเอง และดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถดำรงชีวิตด้วยความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเคารพในองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำมาเป็นส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภูมิของการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”^{๘๑} ได้ดังนี้



ภาพที่ ๒.๒ การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"

จากแผนภูมิ การจัดการศึกษาชุมชนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" จึงเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ตามบริบทและสภาพของแต่ละชุมชน เรียนรู้ตามความสนใจ ความต้องการ และปัญหาของตนเอง โดยมีกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้ง ๓ กลุ่มกิจกรรม คือ

^{๘๑} สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”, เอกสารวิชาการ ลำดับที่ ๐๖ /๒๕๖๑, (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย : ศิลปะการพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๕.

๑) การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชน ตั้งแต่ระดับการสื่อสารภาษาไทย การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษา ตอนปลาย

๒) การศึกษาต่อเนื่องเพื่อการดำรงชีวิต เช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนา และ

๓) การเรียนรู้ตามอัธยาศัย เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ ตามศักยภาพ และความสนใจและวิถีของตนเอง โดยใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดห้องสมุด การใช้โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ การจัดที่อ่านหนังสือเสียงตามสาย โทรทัศน์ คุุหนัง ฟังเพลงและการละเล่น เป็นต้น

๒.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๑ หนังสือ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือ ตำรา วรรณกรรม เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนผู้นำชุมชน ดังต่อไปนี้

สถณี อาชวานันทกุล ได้อธิบายถึงความเหลื่อมล้ำไว้ในหนังสือ “ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา” ว่า นอกจากจะมองว่าสังคมที่ความเหลื่อมล้ำกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ คือสังคมที่ไม่ยุติธรรมแล้ว นักคิดสำนักนี้ยังมองว่า ความมั่งคั่งและความก้าวหน้าทั้งหลายในสังคมไม่ได้เกิดจากความสามารถของคนที่มีฐานะดีเพียงอย่างเดียว แต่ทุกคนในสังคมล้วนมีส่วนสร้างทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมองเห็นหรือไม่ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐีชายหุนทำกำไรในตลาดหุ้นได้ก็เพราะระบบสารสนเทศของตลาดหุ้นมีไฟฟ้าใช้ ถ้าหากไฟฟ้านั้นถูกส่งมาจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และถ้าหากการก่อสร้างเขื่อนส่งผลให้ครอบครัวชาวประมงนับหมื่นครัวเรือนต้องสูญเสียช่องทางทำมาหากินเพราะหาปลาไม่ได้อีกต่อไป ก็

กล่าวได้ว่าเศรษฐีเป็น “หนี้บุญคุณ” ชาวประมง ด้วยเหตุนี้ นักคิดอย่างไคมอนด์และกิตเดนส์จึงมองว่า สังคมต้องพยายามสร้างความยุติธรรมหรือบรรเทาความ อยุติธรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ด้วยการกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้ตกถึงมือประชาชนในวงกว้างที่สุด เพื่อ “ตอบแทนคนทุกภาคส่วนในสังคมที่มีส่วนสร้างความมั่งคั่ง” และ ดังนั้นพวกเขาจึงมักจะสนับสนุนแนวคิด “รัฐสวัสดิการ” อย่างเต็มรูปแบบที่จัดสวัสดิการถ้วนหน้าให้กับประชาชนทุกคน ในฐานะ “สิทธิพลเมือง” ที่พึงได้รับอย่างสมภาค และไม่สนับสนุน “ระบบสวัสดิการ” ที่เอกชนมีบทบาทนำและรัฐช่วยเหลือ

แต่เพียงผู้ช่วยตัวเองไม่ได้จริง ๆ (ต้องผ่านการทดสอบความจำเป็น Means-test ก่อน) ในกรอบคิดของสำนัก เสรีนิยม^{๘๒}

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของความเหลื่อมล้ำว่า เป็นความแตกต่าง ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายทรัพยากร และฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศ หรือสถานการณ์ที่บุคคลหนึ่งได้รับบางอย่างที่คนอื่นไม่ได้รับ โดยไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะความแตกต่างด้านรายได้หรือความมั่งคั่ง แต่ยังรวมถึงความไม่เท่าเทียมกันของโอกาส การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคม ความแตกต่างของสภาพทางสังคม ความยุติธรรม และอำนาจทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำมักเป็นผลจากความไม่เป็นธรรม ซึ่งหมายถึงความไม่เสมอภาค ความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค การละเมิด การละเลยการกระทำที่ไม่สมควรหรือผิดกฎหมายทำให้ประชาชนที่มีสิทธิเท่าเทียมกันมีความสามารถในการเข้าถึงสิทธิที่ไม่เท่ากัน หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่ากัน^{๘๓}

มากรณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยว่า มีหลายงานศึกษาด้วยกัน ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการได้รับโอกาสทางการศึกษา ใช้ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เช่น ข้อมูลสำมะโนประชากร ข้อมูลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร เพื่อนำมา วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่เป็นปัจจัยแวดล้อมของ แต่ละบุคคล (เช่น เพศ รายได้ การศึกษา) นอกจากนี้ยังพบว่า ความแตกต่างของพื้นที่มีผลต่อโอกาสทางการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ^{๘๔} งานศึกษาของอุมารณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์ และเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ให้ผลการศึกษาสอดคล้องกันว่า นอกจากปัจจัยสภาพแวดล้อมใน ครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยระดับรายได้ของหัวหน้าครอบครัว การศึกษาของหัวหน้าครอบครัว อาชีพ ของหัวหน้าครอบครัว และจำนวนบุตรในครอบครัว ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างของพื้นที่ เช่น ความเป็นเมือง/ชนบท

^{๘๒} สฤณี อาชวานันทกุล, ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา, (นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔), หน้า ๒๔ - ๒๙.

^{๘๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี ๒๕๕๖, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

^{๘๔} อุมารณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุรณ์, ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบท, สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐, หน้า ๒๐.

พื้นที่ชายขอบในจังหวัดชายแดน และพื้นที่ที่เสี่ยงภัยต่อการก่อการร้าย ก็มีผล ต่อโอกาสทางการศึกษาเช่นกัน^{๘๕}

นณริฎ พิศลยบุตร ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่ ภาครัฐควรใส่ใจ” ว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย เป็นที่ทราบกันดีว่าระบบการศึกษาของไทยมีปัญหาในหลายด้าน แต่ปัญหาที่มักจะถูกหยิบยกมาพูดถึงก็คือปัญหาด้านปริมาณ ซึ่งหมายถึงปัญหาที่เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษามากเพียงพอที่จะสนับสนุนการทำงานในอนาคต เช่น มีเด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกจากการเรียนกลางคันหรือครอบครัวไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ อีกปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันและได้รับความสนใจ คือ ปัญหาด้านคุณภาพ ซึ่งผลการสำรวจความพึงพอใจของภาคธุรกิจและผลการสอบวัดทักษะพื้นฐานในระดับนานาชาติ เช่น การประเมินความรู้ของนักเรียนในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ภายใต้โครงการ TIMSS (The Trends in International Mathematics and Science Study) บ่งชี้ถึงปัญหาว่าความสามารถของเด็กนักเรียนไทยยังอยู่ในระดับแย่ (Poor) และมีทักษะไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน^{๘๖}

ธีระ รุญเจริญ ได้กล่าวถึงผลการประเมินสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมระดับประเทศ ในด้านผู้เรียนว่า ยังไม่ได้มาตรฐานในเรื่องของความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้ทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ๆ ได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ในด้านผู้บริหารยังไม่ได้มาตรฐานในเรื่องการบริหารวิชาการ โดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน และท้องถิ่น มีสื่อการเรียน การสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนในด้านครู พบว่า ยังไม่ได้มาตรฐานในเรื่องของจำนวนครูที่ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน และความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจากการประเมินผล โดยรวมของสถานศึกษา พบว่า ร้อยละ ตรงเรียนเป็นสถานศึกษาของรัฐขนาดเล็กในชนบท จากผลการประเมินดังกล่าว ในด้านผู้เรียนสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านมายังขาดการเชื่อมโยงความรู้ที่เป็นสากลกับความรู้ที่เป็นท้องถิ่นเข้าด้วยกัน โดยให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นสากลมากกว่าเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแข่งขันกับผู้เรียน

^{๘๕} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, สภาพการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบ ในจังหวัดชายแดนของประเทศไทยที่ติดกับประเทศกัมพูชา, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๒.

^{๘๖} นณริฎ พิศลยบุตร, ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่ ภาครัฐควรใส่ใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ มิ.ย.๒๕๖๖).

อื่น ๆ ได้ทั้ง ๆ ที่ผู้เรียนอาจจะยังไม่มีฐานความรู้ของชุมชนและท้องถิ่นของตนเองอย่างดีพอ ทำให้ การเรียนรู้ของผู้เรียนกลายเป็นสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจและอยู่ไกลตัวเกินไป และ ไม่สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้ จึงส่งผลทำให้ผู้เรียนไม่ได้มาตรฐานในเรื่องทักษะการ แสวงหาความรู้ของตนเอง การรักการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง^{๘๗}

สุมาลี สังข์ศรี ได้กล่าวถึงการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิตว่า หมายถึงการศึกษาทุก ประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิต และต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอด ชีวิตรวมถึงการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนทั้งการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาจาก ทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้น^{๘๘}

๑.๔.๒ งานวิจัย/บทความ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีผู้วิจัยได้ศึกษาและ จัดทำรายงานการวิจัยไว้มาก ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

พระเชมทัต สีสสาโร (เรีนสำราญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์นโยบายและ ยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน” โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์นโยบายและ ยุทธศาสตร์ในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของรัฐบาลที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ ๑๒ พบว่า การพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำลดลง มากกว่าปัจจุบันนี้ สังคมไทยยังคงต้องการมาตรการ ช่วยเหลือในการป้องกันหรือลดความเหลื่อมล้ำ สำหรับผู้ด้อยโอกาสมากกว่าในปัจจุบัน ซึ่งมีโครงการประชานิยม แต่ควรมีการบริหารจัดการที่มุ่งสู่ กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะที่เป็นผู้ด้อยโอกาสอัน เป็นผลจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างแท้จริง กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษน่าจะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เป็นหญิง ความเหลื่อมล้ำก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมอาจนำมาซึ่งผลกระทบรอบด้าน^{๘๙}

^{๘๗} อีระ รุญเจริญ, *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา* (ฉบับปรับปรุง) เพื่อปฏิรูปสองและประเมินภายนอกรอบสาม, กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง, ๒๕๕๖, หน้า ๑๔.

^{๘๘} สุมาลี สังข์ศรี, *การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนวพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒*, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๕.

^{๘๙} พระเชมทัต สีสสาโร, *การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำใน สังคมไทยอย่างยั่งยืน*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ (สาขาการพัฒนาสังคม), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, หน้า ข.

อรอนงค์ ทวีปรีดา ได้สรุปไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษา และบทบาทการใช้จ่ายของภาครัฐ” พบว่า นโยบายดังกล่าวมีส่วนช่วยให้เด็กสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ในโรงเรียนของรัฐได้มากขึ้น โดยค่าดัชนีโอกาสของมนุษย์ (Human Opportunity Index: HOI) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๕.๐๘ แสดงให้เห็นว่าเด็กได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้นในโรงเรียน ของรัฐ และในทุกระดับชั้นเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และผล การศึกษาในระดับจังหวัดพบว่า โอกาสทางการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะ จังหวัดที่มีการกระจุกตัวของประชากรและโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากนี้ยังพบว่า การสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของภาครัฐภายใต้ นโยบายเรียนฟรี ๑๕ ปี ค่อนข้างมีการกระจายอย่างทั่วถึง ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำในค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือนยังคงมีอยู่ เนื่องจากปัจจัยใน ด้านรายได้ยังคงมีบทบาทในการกำหนดโอกาสในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา^{๙๐}

เป็รื่อง กิจรัตน์ภร ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาว่า เป็นปัญหาของประเทศ ไทยมาอย่างยาวนาน สาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทยเกิดจากความเหลื่อมล้ำจากสภาพทางสังคมไทย ซึ่งเกิดจากสถานะในสังคม ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมของครอบครัว ภูมิลำเนาของผู้เรียนใน เขตเมืองและชนบท สภาพทางวัฒนธรรม การศึกษาของพ่อแม่ และเกิดจากความเหลื่อมล้ำจากการ จัดการศึกษาชาติ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณและกำลังคน ทางการศึกษาที่ไม่เป็นธรรมระหว่างสถานศึกษาขนาดใหญ่ สถานศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษาใน ชนบท และสถานศึกษาในเมือง การจัดสรรอัตราครูและทรัพยากรทางการศึกษาไม่ตรงตามความ เป็นจริง^{๙๑}

เอกรัฐ พิมไทย ได้ให้ความหมายของความไม่เสมอภาคทางการศึกษาว่า เป็นสภาวะการณ์ที่เด็กทุกคนไม่ได้รับการถ่ายทอดและพัฒนา ทักษะความรู้ขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกันในสังคม จนกระทั่งความรู้ทักษะ พื้นฐานดังกล่าวนี้เกิดความแตกต่างกันในตัวเด็ก^{๙๒}

^{๙๐} อรอนงค์ ทวีปรีดา, การกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษา และบทบาทการใช้จ่ายของภาครัฐ, วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์), คณะเศรษฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙, หน้า บทคัดย่อ.

^{๙๑} เป็รื่อง กิจรัตน์ภร, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทยที่มาและทางออก, วารสารวิชาการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ปีที่ ๓(๒), ๒๕๕๕, หน้า ๒๑๓-๒๑๖.

^{๙๒} เอกรัฐ พิมไทย (๒๕๔๘), อ้างถึงใน อีชา หอมหวาน, ความไม่เสมอภาคในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ: การวิเคราะห์แยกระดับความไม่เสมอภาคและแนวโน้ม, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖, บทคัดย่อ.

ไข่มุก อุทยานลี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕” สรุปผลการศึกษาว่า มณฑลพายัพได้เข้าสู่การปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล อย่างเต็มรูปแบบ ในปีพ.ศ.๒๔๕๘ ความพยายามในการสร้างเอกภาพทางการเมืองทั่วราชอาณาจักร ทำให้เกิดการจัดการศึกษา เพื่อสร้างสำนึกในความเป็นไทย ทั้งในชุมชนเมืองและท้องถิ่นชนบท การศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญของรัฐบาล ในการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้าสู่ระบบราชการ และการวางพื้นฐานการศึกษา ตามหลักสูตรของรัฐที่จัดให้มีแบบแผนเดียวกัน เข้าสู่การศึกษาในท้องถิ่น โดยอาศัยคณะสงฆ์และวัด เพื่อประโยชน์ในการจัดระบบการศึกษาและการจัดระบบ เพื่อปลูกฝังความคิดแบบชาตินิยมในช่วงเวลา ต่อมาได้ทำให้เกิดระบบการศึกษาที่คอยิ่งพียงคณะสงฆ์และวัดหมดไป^{๙๓}

ในรายงานการวิจัยของสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย พบว่า ปัจจัยสำคัญเกิดจากการดำเนินการที่ขาดความชัดเจน และต่อเนื่องโดยเฉพาะการพิจารณากฎหมายที่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งนับว่าเป็นสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในกลุ่มผู้ที่มีปัญหาสถานะ และกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งช่องว่างของการดำเนินนโยบายที่สำคัญ คือ การสร้างความเท่าเทียมด้านสิทธิมนุษยชน การดำเนินการเชิงรุกในการพัฒนาศักยภาพ และการขยายโอกาสทางการศึกษา โอกาส ความเสมอภาคในการเข้าถึงหลักประกันด้านสิทธิมนุษยชน การเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ยังไม่ตรงกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์^{๙๔}

ในบทความของ กมลพร กัลยาณมิตร ได้ศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลดความเหลื่อมล้ำในสังคม พบว่า ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่มีมานานและเป็นปัญหาเรื้อรังที่สะท้อนถึงความแตกต่างในการเข้าถึงชีวิตที่มีคุณภาพ รวมถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงที่รัฐจัดให้ด้วย ความเหลื่อมล้ำนั้นมีมาอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย โดยช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนนั้นก็เป็นอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคม ความเหลื่อมล้ำอาจเกิดจากการขาดโอกาส ขาดสิทธิ ขาดทรัพยากร เนื่องจากความเหลื่อมล้ำนั้นเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เหนือกว่า และด้อยกว่า ยิ่งความแตกต่างทางวัตถุยิ่งมากเท่าใด ความเหลื่อมล้ำทางสังคมก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น เพราะสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำมาก ความสัมพันธ์ทางสังคมก็จะเสื่อมสลายลง สังคมจะอ่อนแอ ผู้คนไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน คุณภาพชีวิตของคนจะดีขึ้นและมีความรู้สึกปลอดภัยภายใต้สังคมที่มีความ

^{๙๓} ไข่มุก อุทยานลี, “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒๖.

^{๙๔} สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย, โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลกระทบการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้โครงการบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ สู่การปฏิบัติ, รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖.

เหลื่อมล้ำน้อยกว่า ความเหลื่อมล้ำจึงนำมาซึ่งความแตกแยกและฝุ่กร่อนของสังคม ความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยที่กำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ คือความเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมในทางมิติต่าง ๆ เช่น ความตื่นตัวในด้านอัตลักษณ์ ความมีศักดิ์ศรี ความต้องการการยอมรับนับถือ ความต้องการความเสมอภาค การไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เมื่อความคาดหวังเหล่านี้มักต้องพบกับความผิดหวังอยู่เสมอ จึงทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรม จึงเป็นสาเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมและความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ในวันยิ่งก่อตัวจนกลายเป็นรอยเลื่อนในสังคมไทยที่รอวันจะปะทุระเบิดขึ้นมาอันจะก่อให้เกิดความเสียหายมากในสังคมไทย^{๙๕}

สมยศ ปัญญา มาก ได้ศึกษาเรื่อง “การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ มีสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ลดลง เนื่องจากในปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ หลายภาคส่วนเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาจึงบูรณาการความร่วมมือเพื่อจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นการช่วยเหลือ และส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ๒) มูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเกิดจากมูลเหตุ ๘ ด้าน ได้แก่ รายได้ การถือครองทรัพย์สิน การเข้าถึงบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐานการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ การแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต เพศ และการแสดงความคิดเห็น และ ๓) แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ควรสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ สร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่และมีความชัดเจนในเรื่องสิทธิในที่ดินเพื่ออยู่อาศัยทำกิน ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับขีดความสามารถและศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง^{๙๖}

ความไม่เท่าเทียมประเด็นสำคัญมากที่สุดในสังคม คือ ฐานะและรายได้ทรัพย์สิน และสิ่งที่ประชาชนเห็นว่าถูกเลือก ปฏิบัติมากที่สุด คือ ความทุกข์พลภาพ รongลงมาคือ ถูก เลือกปฏิบัติ เพราะระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือ การที่สังคมมีการเลือก

^{๙๕} กมลพร กัลยาณมิตร, การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลดความเหลื่อมล้ำในสังคม, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ๕(๑), ๒๕๕๙ : ๒๑๗-๒๓๐.

^{๙๖} สมยศ ปัญญา มาก, การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ , ๒๕๖๖) : ๙๑.

ปฏิบัติ มีความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน ความไม่พึงพอใจในการศึกษา เพศ กลุ่มอายุ และถิ่นที่อาศัย ดังนั้น การเสริมสร้างความ เท่าเทียมทางรวมไป ถึงเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง และนโยบายการศึกษา มักเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐบาล ทำให้การศึกษาขาด ความต่อเนื่อง และยั่งยืน อีกทั้งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติยังขาดประสิทธิภาพ^{๕๗}

อุทัยวรรณ ภูเทศ ได้ศึกษา "กระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้โดยการบูรณาการการเรียนการสอนกับการพัฒนา กรณีศึกษา ตำบลหนองตาว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์" ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลหนองตาวเป็นชุมชนเก่าแก่ ประกอบด้วย ๑๓ หมู่บ้าน คนจนส่วนใหญ่มีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในสภาพทรุดโทรม ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ มักจะมาจากระบบการซื้อขายแบบเงินผ่อน ส่วนใหญ่มักเป็นการประกอบอาชีพรับจ้างแรงงานในภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับฤดูกาลและดินฟ้าอากาศ สภาพการเป็นหนี้ของคนในชุมชน ตำบลหนองตาวมักกู้ยืมเงินจากนายทุน นายจ้าง เพื่อใช้จ่ายในครอบครัว สำหรับการแก้ปัญหาหนี้สินของตัวชาวบ้านพบว่า มีลักษณะของการกู้เงินมาใช้หมุนเวียน โดยมาใช้หนี้เจ้าหนี้รายต่าง ๆ แล้วทำการกู้ใหม่ จนกลายเป็นวัฏจักรของหนี้ในกลุ่มคนจน

จากการศึกษาสภาพบริบทในแต่ละด้านของชุมชนตำบลหนองตาว ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนตำบลหนองตาว โดยคณะผู้วิจัยและนักศึกษาโปรแกรมวิชาพัฒนาชุมชน ได้ร่วมกับองค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองตาว จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยได้บูรณาการการเรียนการสอนกับการพัฒนาชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในลักษณะของการเรียนแบบใฝ่รู้ หรือ Active Learning ซึ่งนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงในพื้นที่ภาคสนาม ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมดียิ่งขึ้น กระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ของประชาชนนั้น เป้าหมายมาได้อยู่ที่การแก้ไขปัญหาความยากจนเพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ การเกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนจนอันเป็นกลไกในการขับเคลื่อน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และพัฒนารายได้อย่างยั่งยืน และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง สำหรับผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน มีดังนี้ ๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ๒) เกิดการพึ่งพาตนเอง และ ๓) เกิดเครือข่ายคนจน^{๕๘}

^{๕๗} อาทิตยา ศาลางาม, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายการบริหาร การศึกษาระหว่างประเทศไทยและประเทศเวียดนาม, สารนิพนธ์ (สาขาวิชาเอเชียศึกษา), คณะอักษรศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๔, บทคัดย่อ.

^{๕๘} อุทัยวรรณ ภูเทศ, กระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้โดยการบูรณา การการเรียนการสอนกับการพัฒนา กรณีศึกษา ตำบลหนองตาว อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์, รายงานการวิจัย, ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๙. หน้า ๖๕.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่ต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ซึ่งกำหนดขอบเขตการวิจัยโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เริ่มทำการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญและมีความครอบคลุม ในเนื้อหาสาระสำคัญที่ศึกษาอย่างครบถ้วน โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาทั้งหมด โดยองค์ความรู้ที่สำคัญ ได้แก่

- (๑) แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษา การให้การศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่ราบสูง
- (๒) แนวคิด ทฤษฎี ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
- (๓) การจัดการศึกษาบนพื้นที่ราบสูง
- (๔) การศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
- (๕) บริบทในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ราบสูง
- (๖) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ในการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และทำการรวบรวมแนวคิดดังกล่าว แล้วสรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด รูปแบบ การจัดการ แนวทาง การพัฒนา การประยุกต์องค์ความรู้ ออกมาเป็นรูปแบบการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูง ที่เป็นรูปธรรมในเชิงปฏิบัติต่อไป

๓.๑.๒ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study)
เพื่อให้ทราบทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงแล้วนำมาวิเคราะห์ จากพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาและคัดเลือกกลุ่มประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรภาครัฐที่กำกับดูแลการศึกษา ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ผู้ช่วยครู บุคลากรเกี่ยวข้องกับการสอน ผู้นำชุมชน ผู้มีบทบาทในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน (ศศข.) ตลอดจนพระสงฆ์ พระธรรมจาริก ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คัดเลือกพื้นที่การวิจัยในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ชุมชนชาวเขาบนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ตามคุณสมบัติประชากร ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก (In-Depth) มีรายละเอียดพอที่จะนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction) เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม

๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้อง การสังเกตสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำและการจัดการศึกษาในโรงเรียนบนพื้นที่สูง เพื่อได้แนวคิดการจัดการศึกษาแก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และทราบสภาพปัญหาอันจะเป็นการกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

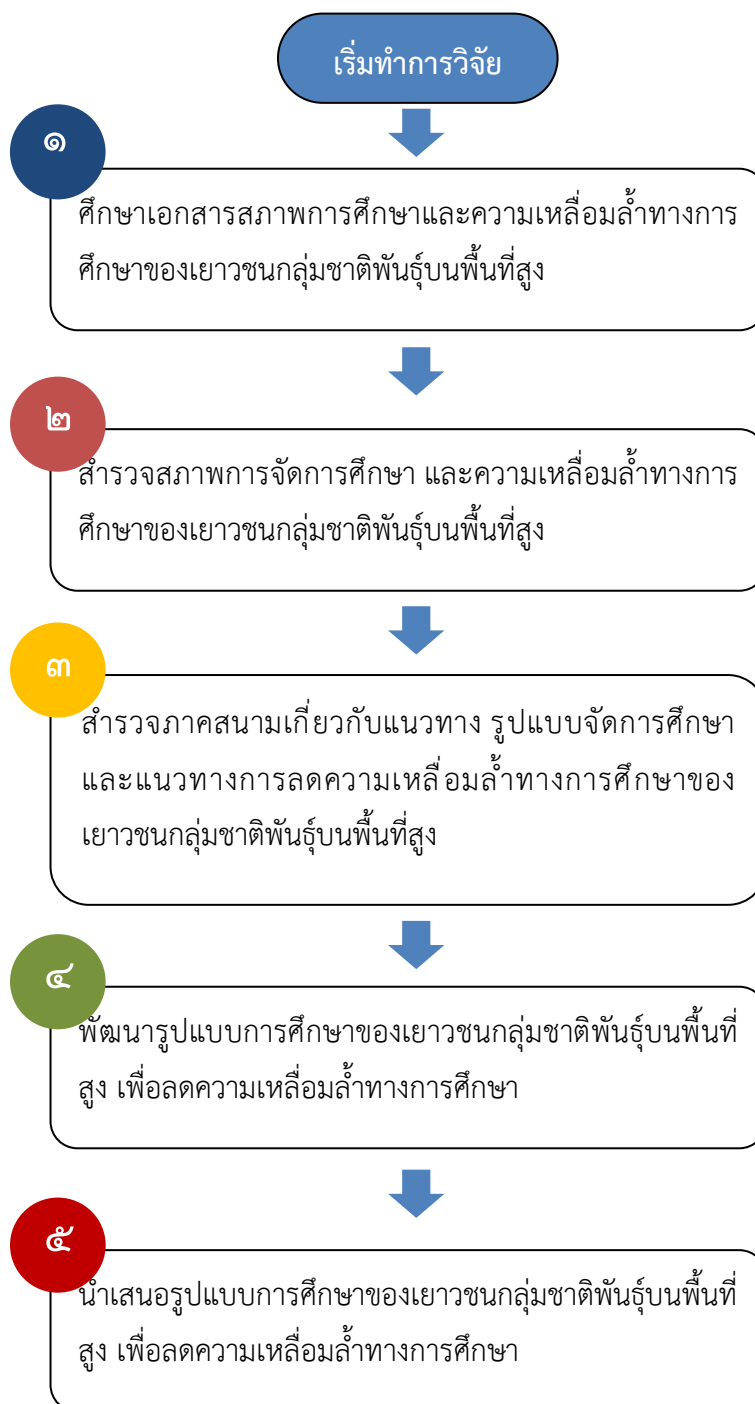
๓) ดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สังเคราะห์ผลการรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปแนวคิด รูปแบบ การจัดการศึกษาที่เหมาะสม แนวทางการพัฒนา การประยุกต์องค์ความรู้ พัฒนาออกมาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทบนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด รูปแบบ การจัดการศึกษาที่เหมาะสม แนวทางการพัฒนา การประยุกต์องค์ความรู้ ออกมาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในมิติต่าง ๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผล การศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้รัฐบาล คณะสงฆ์ ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับประเทศได้รับทราบ

๕) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการแนวคิด รูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยเน้นให้สามารถใช้เป็นเกณฑ์ที่สามารถนำไปสู่การศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

๖) สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนการทำวิจัย



ภาพที่ ๓.๑ ภาพขั้นตอนการทำวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบที่ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ชุมชนชาวเขานบนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ศึกษา คือ บุคลากรภาครัฐที่กำกับดูแลการศึกษา ผู้บริหารศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) และผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักเรียน (ศศช.) บุคลากรเกี่ยวข้องกับการสอน ผู้นำชุมชน ผู้มีบทบาทในชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนพระสงฆ์ พระธรรมจาริก ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ ร่วมกับหน่วยงานของรัฐ บุคลากรภาครัฐที่กำกับดูแลการศึกษา ผู้บริหารศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) และ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักเรียน บุคลากรเกี่ยวข้องกับการสอน ผู้นำชุมชน ผู้มีบทบาทในชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนพระสงฆ์ พระธรรมจาริก ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นแนวคิด รูปแบบ การจัดการ แนวทางการพัฒนาการประยุกต์องค์ความรู้ ออกมาเป็นสร้างเสริมเครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่นกับการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน ในจังหวัดมหาสารคามในมิติต่าง ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Selection) คือ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักเรียน บุคลากรเกี่ยวข้องกับการสอน ผู้นำชุมชน ผู้มีบทบาทในชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนพระสงฆ์ พระธรรมจาริก ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงานการวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interviews) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้น เน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นในการวิจัย โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interviews) สำหรับหน่วยงานของรัฐ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักเรียน บุคลากรเกี่ยวข้องกับการสอน ผู้นำชุมชน

ผู้มีบทบาทในชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนพระสงฆ์ พระธรรมจาริก ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนามาจากเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด รูปแบบ การบริหารและจัดการ แนวทางการพัฒนา การประยุกต์องค์ความรู้ ออกมาเป็นรูปแบบการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูง

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อทราบสภาพแวดล้อม วิธีการ บริบท ปัญหาต่าง เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง เนื่องจากช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างลึกซึ้ง

๓) ศึกษาและวิเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูง ในมิติต่าง ๆ เพื่อนำประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย (๑) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์หรือแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) (๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อทราบสภาพแวดล้อมวิธีการ บริบท ปัญหาต่าง เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง เนื่องจากช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างลึกซึ้ง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๖ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม การสร้างเวทีชุมชน และการจัดสัมมนากลุ่มย่อย ตลอดจนการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือ

ระยะที่ ๒ การศึกษาภาคสนาม (Field Study) และการลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้พื้นที่ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ระดมความเห็นในการคัดเลือกหน่วยจัดการศึกษาตามเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวม

ระยะที่ ๓ การสรุปองค์ความรู้ และการสร้างรูปแบบการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกในชุมชนหรือสถานศึกษาต่อไป

ระยะที่ ๔ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ เพื่อต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา แก่เยาวชนบนพื้นที่สูง

ระยะที่ ๕ การสรุปองค์ความรู้การพัฒนารูปแบบการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูง และจัดทำสารสนเทศเกี่ยวกับเครือข่ายการจัดการศึกษา เพื่อการศึกษาและการเสริมสร้าง การศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการ สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ในภาคสนาม โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้น การศึกษาวิเคราะห์โดยสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็น ดังนี้

๑. ศึกษาสถานการณ์ทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

๒. วิเคราะห์ปัญหา และโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

๓. การนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์ เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๔. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทาง การสร้างเสริม เครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่นกับการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชน ในจังหวัดมหาสารคามในมิติต่างๆ

๕. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมา ตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มี ความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ เชิง ทฤษฎี

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขับเคลื่อนพัฒนาตามกรอบวัตถุประสงค์ ซึ่งพบผลการวิจัยต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชน กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาเอกสาร และค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า

๔.๑.๑ สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการศึกษาของกลุ่มเยาวชนดังกล่าว ยังคงเป็นปัญหาที่ท้าทายอยู่ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาดังนี้

จากการลงพื้นที่วิจัยพบว่า เด็กนักเรียนขาดเรียนมาจากสาเหตุเพราะต้องไปช่วยครอบครัวทำมาหาเลี้ยงชีพ^{๙๙} สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เด็กหญิงยิ่งลักษณ์ ทีโพ เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยลอก อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ว่า “ไม่มีเวลาไปเรียนเพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวน เพราะฐานะทางบ้านยากจน”^{๑๐๐} และสัมภาษณ์ นางสาวสัญญารัตน์ ศักดาพจนา ว่า “ไม่ค่อยได้ไปเรียนเพราะต้องทำงานช่วยทางบ้าน”^{๑๐๑}

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕ ระบุว่าในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ พบว่ามีจำนวนนักเรียนออกกลางคัน เนื่องจากสาเหตุที่นักเรียนมีปัญหาในการปรับตัวมากที่สุด รองลงมาเกิดจากสาเหตุที่นักเรียนหาเลี้ยงครอบครัว เมื่อพิจารณาการออกกลางคันของนักเรียนตาม

^{๙๙} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕, [ออนไลน์]. ที่มา : <http://www2.chiangmai area5.go.th/th/public/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗).

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ เด็กหญิงยิ่งลักษณ์ ทีโพ, นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยลอก ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗..

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นางสาวสัญญารัตน์ ศักดาพจนา, นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยลอก ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

รายชั้น พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีนักเรียนออกกลางคันมากที่สุด และในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไม่มีจำนวนนักเรียนออกกลางคัน^{๑๐๒} สอดคล้องกับสัมภาษณ์นางสาวบ่อเส้า นุกัน ว่า “ที่บ้านมีปัญหาด้านฐานะยากจน จึงมีเวลาเรียนไม่สม่ำเสมอ รวมไปถึงทางโรงเรียนขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนอย่างมาก”^{๑๐๓}

จากการสัมภาษณ์พบว่า โรงเรียนในพื้นที่อำเภออมก๋อยส่วนใหญ่ยังขาดแคลนห้องเรียน ห้องสมุด สื่อการเรียนรู้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ รวมถึงปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมและภาษาของชนเผ่า เช่น ศศช.บ้านอุแจจะ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงประถม ๖ มีนักเรียนสายสามัญเรียนทางไกล ม.๑-๖ นักเรียน ๓๐ คน และครู ๒ คน โดยสอนทุกชั้นเรียน ทำให้คุณภาพการศึกษาไม่ดีพอ^{๑๐๔}

ปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือประเด็นเรื่องแรงงานเด็กและการตั้งครรภ์ในวัยเรียน โดยจากการสำรวจของกรมกิจการเด็กและเยาวชน พบว่า เด็กและเยาวชนที่ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรและไม่พร้อม ในการเลี้ยงดู จำนวน ๖ ราย^{๑๐๕} ซึ่งในหมู่บ้านบนพื้นที่สูงอำเภออมก๋อย มีปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียนของวัยรุ่นหญิงอายุ ๑๕-๑๙ ปีสูงถึงร้อยละ ๓๐ ซึ่งนับเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ต้องออกจากระบบการศึกษา

นอกจากนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕ พบว่า อัตราการออกกลางคันของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์อำเภออมก๋อย มีสูงถึงร้อยละ ๓๐-๔๐ โดยสาเหตุหลักมาจากปัญหาความยากจน การย้ายถิ่นฐาน รวมถึงข้อจำกัดด้านสื่อการสอนและครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับ ปัญหาความยากจน สภาพความยากจนของครอบครัวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงการศึกษา ทำให้เด็กต้องละทิ้งการเรียนไปทำงานหารายได้เสริมครอบครัว^{๑๐๖}

ปัญหาด้านภาษาและวัฒนธรรม ความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับการจัดการศึกษาในระบบ ทำให้เด็กประสบปัญหาในการปรับตัวและติดตามการเรียนระบบการศึกษาที่ไม่เหมาะสม การขาดบุคลากรที่มีความรู้ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการ

^{๑๐๒} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕,[ออนไลน์]. ที่มา :

<http://www2.chiangmaiarea5.go.th/th/public/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗).

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นางสาวบ่อเส้า นุกัน, นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยลอก ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่,สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๔} จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๕} รายงานสถานการณ์สังคมจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๖๔.

^{๑๐๖} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕,[ออนไลน์]. ที่มา : <http://www2.chiangmaiarea5.go.th/th/public/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)..

ขาดสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น^{๑๐๗} ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ นางสาวอินตา นิมิตคงคา ว่าในโรงเรียนมีครู ๒ คน แต่รับผิดชอบการสอนทุกชั้น การขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูที่มีความรู้ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากหลายพื้นที่เป็นพื้นที่ห่างไกลและขาดแคลนสิ่งจูงใจ^{๑๐๘}

ปัญหาอย่างหนึ่งคือโรงเรียนหลายแห่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและยากต่อการเดินทาง ทำให้เด็กบางคนต้องเดินทางไกลหรืออยู่ประจำในโรงเรียน ความห่างไกลและการคมนาคมยากลำบาก หลายพื้นที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียน เส้นทางคมนาคมคับแคบและยากลำบาก เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางไปโรงเรียน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์นางสาวพิรดา ธาราธารังว่า โรงเรียนกับบ้านค่อนข้างจะไกล นักเรียนต้องเดินเท้าไปเรียน เป็นปัญหาอุปสรรคในการเรียนมาก^{๑๐๙}

ด้านโอกาสทางการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงขาดโอกาสในการเรียนต่อระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้^{๑๑๐} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษราคัม เมืองช้าง ที่พบว่า การขาดแคลนสถานศึกษาในระดับที่สูงขึ้นในพื้นที่ เนื่องจากการกระจายตัวของสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาอย่างไม่ทั่วถึง ทำให้เยาวชนต้องเดินทางไปศึกษาต่อในพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นอุปสรรคด้านค่าใช้จ่ายและสภาพแวดล้อม^{๑๑๑}

ปัญหาด้านการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๑๑๒} ชี้ว่าโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลบนพื้นที่สูงยังขาดแคลนงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาที่เหมาะสม ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา

จากงานวิจัย ของ พิษณุ บางเขียว^{๑๑๓} พบว่า ปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษา แม้ว่าชุมชนชาติพันธุ์จะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ แต่การบูรณาการเข้าสู่หลักสูตรและการ

^{๑๐๗} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. ๒๕๖๒. **โครงการวิจัยและพัฒนาต้นแบบเพื่อแก้ไข ปัญหาความยากจนในชุมชนชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นางสาวอินตา นิมิตคงคา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์นางสาวพิรดา ธาราธารัง ผู้ปกครองนักเรียน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๑๐} สุภาพร โคตรสมบัติ. ๒๕๖๐. **ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนในพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่**. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๑๐(๑), ๑๙๕-๒๐๗.

^{๑๑๑} บุษราคัม เมืองช้าง. (๒๕๖๓). **การศึกษาเพื่อความเป็นธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษา อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

^{๑๑๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ๒๕๖๒. **รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูง ปีการศึกษา ๒๕๖๑**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

^{๑๑๓} พิษณุ บางเขียว. ๒๕๖๑. **การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

จัดการเรียนการสอนยังมีอุปสรรคหลายประการ ทำให้เยาวชนขาดโอกาสเรียนรู้ภูมิปัญญาของตนเองอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ **นางสาวอินตา นิमितคงคา**^{๑๑๔} ครูสอนโรงเรียนบ้านห้วยลอก ในประเด็นสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑) ประเด็นด้านบุคลากร ในโรงเรียนมีครูสอนแค่ ๒ คน มีนักเรียนปกติ ๓๒ คน มีนักเรียนผู้ใหญ่อีกประมาณ ๒๓ คน การแบ่งห้องเรียนไม่สามารถทำได้ ต้องคัดเด็กเป็นระดับการเรียนรู้ของเด็ก เช่น เด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ก็อยู่กลุ่มหนึ่ง เด็กที่อ่านออกเขียนได้ก็อยู่อีกกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

๒) ประเด็นเรื่องวัสดุอุปกรณ์การศึกษา มีสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ มีหนังสือประกอบการเรียนให้ แต่วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนมีบ้าง แต่ไม่สามารถใช้งานได้ เช่น คอมพิวเตอร์ ทีวี ฯลฯ ต้องใช้ไฟฟ้า แต่ในโรงเรียนไม่สามารถใช้ไฟฟ้าได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เพราะไฟฟ้าเข้าไม่ถึง ต้องใช้ระบบโซลาร์เซลล์ซึ่งได้รับบริจาคมานาน ไม่สามารถใช้ได้เต็มที่ ใช้ได้เฉพาะชาร์จแบตเตอรี่และแสดงสว่างบางช่วงเวลาเท่านั้น

๓) ด้านเศรษฐกิจของผู้ปกครองนักเรียน ผู้ปกครองบางคนฐานะยากจน ต้องให้ลูกออกไปทำงานเพื่อช่วยกันหาเลี้ยงชีวิต เด็กบางคนขาดเรียน หรือออกจากระบบการศึกษาเพราะสามเหตุด้านเศรษฐกิจของผู้ปกครอง

๔) ด้านบริบทพื้นที่ ด้านพื้นที่มีความห่างไกล และทุรกันดาร ทำให้ยากต่อการคมนาคม และเด็กบางคนต้องเดินเท้าไปเรียนด้วยระยะทางไกล การสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกก็ยากจะเข้าถึง

๕) ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ยังไม่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ และความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับบริบทในสังคม ในเมือง นำไปสู่จุดอ่อนและช่องว่างต่างๆ

สรุปได้ว่า สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ สรุปเป็นปัญหาแต่ละด้านดังนี้

๑. โอกาสในการเข้าถึงการศึกษา

๑.๑ ปัญหาด้านที่ตั้งของหมู่บ้านห่างไกล ทำให้การเดินทางไปโรงเรียนเป็นไปได้ยาก

๑.๒ ปัญหาความยากจนของครอบครัว ทำให้เด็กต้องออกจากระบบการศึกษาเพื่อช่วยหารายได้

๒. คุณภาพการศึกษา

๒.๑ ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์

^{๑๑๔} สัมภาษณ์นางสาวอินตา นิमितคงคา,ครูสอนโรงเรียนบ้านห้วยลอก ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์เมื่อ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

๒.๒ หลักสูตร สื่อการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

๒.๓ โรงเรียนขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกและงบประมาณสนับสนุน

๓. อุปสรรคด้านวัฒนธรรมและภาษา

๓.๑ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษา เป็นอุปสรรคต่อการเข้ารับการศึกษา

๓.๒ เด็กบางกลุ่มไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้

ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้อัตราการเข้าเรียนของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงต่ำกว่ากลุ่มอื่นๆ และมีปัญหาการออกกลางคัน รวมถึงคุณภาพการศึกษาที่ยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร

๔.๑.๒ รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภอมวกฝอย จังหวัดเชียงใหม่ ผลวิจัยพบว่า

๔.๑.๒.๑ นโยบายการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอำเภอมวกฝอย จังหวัดเชียงใหม่ พอสรุปได้ดังนี้

๑) แผนปฏิบัติการส่งเสริมการจัดการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
- ส่งเสริมการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้
- พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์^{๑๑๕}

๒) โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ ๒ (๒๕๖๓-๒๕๖๕) โดยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

- จัดหาครูและบุคลากรที่มีความรู้ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
- พัฒนาสื่อการเรียนรู้อันสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์^{๑๑๖}

^{๑๑๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ๒๕๖๒. รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาโรงเรียนในพื้นที่สูง ปีการศึกษา ๒๕๖๑. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

^{๑๑๖} สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่. ๒๕๖๒. โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๖๓-๒๕๖๕). เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.

๓) นโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕ ของกระทรวงศึกษาธิการ

- ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์
- พัฒนารูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์

๔) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ในโรงเรียนบนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย (๒๕๖๒-๒๕๖๔) โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕

- พัฒนาแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียน
- ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของตนเอง

๕) แผนปฏิบัติการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์และผู้ด้อยโอกาส สำนักงานศึกษาธิการภาค ๑๕ พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๖๕

- ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์
- จัดการศึกษาที่ตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรม^{๑๑๗}

๔.๑.๒.๒ รูปแบบการจัดการศึกษาในพื้นที่

๑) รูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภออมก๋อย (สสร.)

ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในตัวอย่างที่น่าสนใจในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยมีรูปแบบการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

๑.๑ หลักสูตรการศึกษาทางเลือก ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน โดยเน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ

๑.๒ การเรียนรู้เชิงบูรณาการ ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับกิจกรรมเสริมทักษะต่างๆ เช่น การเกษตร งานฝีมือ และอนุรักษ์วัฒนธรรม

๑.๓ ระบบครูประจำศูนย์และครูประจำหมู่บ้าน โดยมีครูท้องถิ่นที่พูดได้หลายภาษา เพื่ออำนวยความสะดวกในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้

๑.๔ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมัลติมีเดีย และการใช้เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

๑.๕ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยให้ผู้ปกครองและประชาชนชาวบ้านมีบทบาทในการวางแผนและดำเนินการ

^{๑๑๗} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๕, [ออนไลน์]. ที่มา : <http://www2.chiangmaiaea5.go.th/th/public/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗).

๑.๖ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและทักษะอาชีพ เพื่อให้เยาวชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

รูปแบบดังกล่าวช่วยให้การศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมีความสอดคล้องเหมาะสม และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้อย่างดี^{๑๑๘}

๒ รูปแบบการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ (ศค.ช.) สามารถสรุปรายละเอียดในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งสิ้น ๑๐๙ แห่ง ดังนี้

ตาราง ๓.๑ ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ที่	พื้นที่	พื้นที่ปกติ	พื้นที่โครงการ กพด.	รวม
๑	ตำบลนาเกียน	๐	๓๗	๓๗
๒	ตำบลม่อนจอง	๐	๑	๑
๓	ตำบลแม่ตื่น	๐	๒๕	๒๕
๔	ตำบลยางเปียง	๐	๑๒	๑๒
๕	ตำบลแม่หลวง	๐	๒๗	๒๗
๖	ตำบลอมก๋อย	๐	๗	๗
	รวม	๐	๑๐๙	๑๐๙

ข้อมูลจาก : ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"^{๑๑๙}

^{๑๑๘} ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภออมก๋อย (สกร.อำเภออมก๋อย), <https://dole.ac.th/omkoi/>. [ออนไลน์] <https://www.xn--b๓cm๓da.com/home/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

^{๑๑๙} ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง", ", [ออนไลน์] <https://www.xn--b๓cm๓da.com/home/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

๒.๒ ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้^{๑๒๐}

ตาราง ๓.๒ ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ที่	หน่วยงาน	ประเภทชาติพันธุ์										รวม
		มุเซอ หรือ ลาหู่	พื้นราบ	เย้า หรือ เมียน	กะเหรี่ยง หรือ ปกา เกอะญอ	ลัวะ หรือ ละว้า	ขมุ	ปะหล่อง	แม้ว หรือ ม้ง	อีก้อ หรือ อาข่า	ลีซอ หรือ ลีซู	
๑	ตำบลนาเกียน	๐	๔	๕	๖,๔๓๔	๕	๐	๐	๐	๑	๐	๖,๔๔๙
๒	ตำบลม่อนจอง	๒๔๑	๒	๐	๑๓๔	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๓๗๘
๓	ตำบลแม่ตื่น	๐	๓	๕	๔,๙๓๗	๘	๒	๐	๒	๐	๐	๔,๙๕๗
๔	ตำบลยางเปียง	๒	๑	๑	๒,๙๓๘	๒	๐	๐	๐	๐	๐	๒,๙๔๔
๕	ตำบลแม่หลอง	๑	๔	๓	๕,๕๗๖	๔	๐	๐	๐	๐	๐	๕,๕๘๘
๖	ตำบลอมก๋อย	๐	๑	๐	๑,๒๗๕	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๑,๒๗๗
	รวม	๒๔๔	๑๕	๑๔	๒๑,๒๙๔	๒๑	๒	๐	๒	๑	๐	๒๑,๕๙๓

ข้อมูลจาก : ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”

^{๑๒๐} ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”, , [ออนไลน์] <https://www.xn--bmcnda.com/home/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

๒.๓ ข้อมูลพื้นฐานการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้^{๑๒๑}

ตาราง ๓.๓ ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ที่	หน่วยงาน	ระดับการศึกษา							รวม	
		ผู้ไม่รู้หนังสือ	ผู้เรียนปฐมวัย	ประถมศึกษา (อายุมากกว่า ๑๕ ปี)	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	หลักสูตรผู้ไม่รู้หนังสือ	ปวช		
๑	ตำบลนาเกียน	๒,๒๔๙	๑๒๘	๑๖๙	๑๙๙	๑๒๘	๕๐	๐	๓๑๐	๓,๒๓๓
๒	ตำบลม่อนจอง	๑๑๓	๒	๘	๓	๖	๒	๐	๐	๑๓๔
๓	ตำบลแม่ตื่น	๑,๖๒๑	๑๓๖	๖๑	๗๘	๖๓	๔๘	๐	๑๐๐	๒,๑๐๗
๔	ตำบลยางเปียง	๙๙๘	๕๑	๘๐	๖๘	๕๓	๓๙	๐	๑๒๓	๑,๔๑๒
๕	ตำบลแม่หลอง	๑,๙๐๗	๒๐๑	๑๗๕	๘๐	๕๘	๖๖	๐	๓๖๖	๒,๘๕๓
๖	ตำบลอมก๋อย	๔๒๐	๓๓	๑๔	๔๙	๔๓	๑๗	๐	๕๘	๖๓๔
รวม		๗,๓๐๘	๕๕๑	๕๐๗	๔๗๗	๓๕๑	๒๒๒	๐	๙๕๗	๑๐,๓๗๓

ข้อมูลจาก : ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”

^{๑๒๑} ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”, , [ออนไลน์] <https://www.xn--bmcnda.com/home/>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานบุคลากรการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้^{๑๒๒}

ตาราง ๓.๔ ข้อมูลพื้นฐานของประเภทกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ที่	หน่วยงาน	ครู ศศช.			ครู นิเทศ			รวม
		จ้างเหมา บริการ	ข้าราชการ ครู	พนักงาน ราชการ	จ้างเหมา บริการ	ข้าราชการ ครู	พนักงาน ราชการ	
๑	กศน. อำเภออม ก๋อย	๒๖	๕๘	๑๒๐	๐	๑๒	๕	๒๒๑
	รวม	๒๖	๕๘	๑๒๐	๐	๑๒	๕	๒๒๑

ข้อมูลจาก : ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”

๒.๕ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

- หลักสูตรเป็นแบบบูรณาการ ผสมผสานหลักสูตรแกนกลางของ
กระทรวงศึกษาธิการกับภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น

- เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เช่น งานเกษตร ช่างฝีมือ และ
กิจกรรมทางวัฒนธรรม

- นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้

๒.๖ ด้านบุคลากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน

- มีครูประจำศูนย์และครูประจำหมู่บ้านที่เป็นชาวเขาและสามารถสื่อสาร
ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ได้

- ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผลการจัด
การศึกษา โดยผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทสำคัญ

๒.๗ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยี

- ใช้สื่อและเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทของ
ชุมชน เช่น สื่อมัลติมีเดีย คอมพิวเตอร์ และนวัตกรรมจากท้องถิ่น

๒.๘ ด้านการส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ

^{๑๒๒} ระบบฐานข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”, [ออนไลน์] <https://www.xn--bmcn.da.com/home/>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗.

- มุ่งพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพควบคู่ไปกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเสริมสร้างความพร้อมในการประกอบอาชีพและพึ่งพาตนเองได้

- ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๒.๙ ด้านภาษาและวัฒนธรรม

- ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาแม่หรือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

- บูรณาการวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวเขาเข้าไปในกิจกรรมการเรียนรู้

๓. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลวิจัยพบว่า

๓.๑ ตามความเห็นของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ตาราง ๓.๕ ตารางความเห็นของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ที่	ด้าน	ความเห็น	ผู้ให้ข้อมูล
๑	ด้านผู้เรียน	ผู้เรียนต้องมีความพร้อม มีสมรรถภาพในการเรียน	๑. น.ส.ณัฐมล มณีพวงไพร ๒. ด.ญ.สายน้ำ จรูญบงกช
		ควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนว่ามีสติปัญญา ความถนัด ความสามารถแตกต่างกัน	๑. ด.ช.ชนะภูมิ ๒. ด.ญ.กานสุดา อรจง
		ควรคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียน ควรให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน	๑. ด.ญ.สุทธิดา ทิพาอำรุง
๒	ด้านหลักสูตร	หลักสูตรควรนำไปใช้ได้จริงในพื้นที่ เนื้อหาควรสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น เช่น เกษตรกรรม การปศุสัตว์ สิ่งแวดล้อม	๑. นายธีรวัชร ศักดาพจนา ๒. ด.ญ.ยิ่งลักษณ์ ทีโพ
		หลักสูตรควรส่งเสริมวิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑. ด.ช.ชนะภูมิ ๒. ด.ญ.สายน้ำ จรูญบงกช
		หลักสูตรควรพัฒนาทักษะภาษาไทย ภาษาประจำชาติ และภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์	๑. ด.ญ.สายน้ำ จรูญบงกช ๒. ด.ญ.กานสุดา อรจง

๓.	ด้านผู้สอน	ครูสอนควรมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการสอนให้เข้ากับบริบทของพื้นที่	๑. ด.ช.ชนะภูมิ นุกัน ๒. ด.ญ.บ่อเส้า นุกัน
		ครูสอนต้องให้มีเพียงพอกับผู้เรียน	๑. น.ส.สัญญารัตน์ ศักดาพจนานา ๒. น.ส.พจนานา มณีพวงไพโร
		ครูควรมีใจรัก และเสียสละในอาชีพครู บนพื้นที่สูง	๑. ด.ญ.สุทธิดา ทิวาอำรุง
๔	ด้านทรัพยากร	ควรมีอินเทอร์เน็ตที่สามารถใช้ได้	๑. ด.ช.ชนะภูมิ นุกัน
		ควรมีไฟฟ้าใช้อย่างพอเพียง	๑. ด.ญ.สายน้ำ จรุงบุญงกช
		ควรมีอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเพียงพอ	๑. น.ส.พจนานา มณีพวงไพโร
		ควรมีอุปกรณ์กีฬา และเครื่องเล่นดนตรี	๑. ด.ญ.บ่อเส้า นุกัน ๒. ด.ญ.สุทธิดา ทิวาอำรุง
		ควรมีสื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ	๑. น.ส.สัญญารัตน์ ศักดาพจนานา
๕	ด้านบริหารจัดการ	จัดบุคลากรให้เหมาะสมกับความสามารถ	๑. ด.ญ.บ่อเส้า นุกัน
		จัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน เช่น ครูผู้สอน อุปกรณ์การเรียนการสอน สถานที่เรียน	๑. น.ส.สัญญารัตน์ ศักดาพจนานา
		ควรให้ครูได้พัฒนาศักยภาพ	๑. ด.ช.ชนะภูมิ นุกัน
		ควรมีงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัดการศึกษา	๑. น.ส.สุทธิดา ทิวาอำรุง
๖	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	ชุมชนมาช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียน เช่น ปลูกผักสวนครัวในโรงเรียน	๑. น.ส.สัญญารัตน์ ศักดาพจนานา
		ปราชญ์ชาวบ้านมาสอนการทอผ้า และกระเป่า	๑. น.ส.บ่อเส้า นุกัน
		ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับพื้นที่	๑. ด.ญ.ยิ่งลักษณ์ ทีโพ

๗.	ด้านสถานศึกษา	ควรมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๑. น.ส.พิมพ์มาดา ราศีโรช
		ควรมีอาคารเรียนที่ทันสมัย	๑. น.ส.ธัญญารัตน์ ศักดาพจนานา
		ไฟฟ้าและน้ำประปาควรมีให้พร้อม	๑. น.ส.พิมพ์มาดา ราศีโรช

สรุป จากการสัมภาษณ์ นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง พบว่า นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ต้องการให้มีการบูรณาการเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเข้าสู่การจัดการศึกษาในทุกด้าน ได้แก่ หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและเหมาะสมกับผู้เรียน อีกทั้งเป็นการธำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่สืบไป

สรุปความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละประเด็นเป็นข้อๆ ดังนี้

๑. ด้านผู้เรียน กังวลเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภาษาที่อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ รู้สึกถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมจากเพื่อนนักเรียนคนอื่นๆ ต้องการให้มีการส่งเสริมและเคารพวัฒนธรรมและภาษาของตน

๒. ด้านหลักสูตร หลักสูตรควรสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและประเพณี บูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นและคำนึงถึงความหลากหลาย

๓. ด้านผู้สอน ครูควรให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและภาษาของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ครูควรได้รับการอบรมวิธีสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ครูควรมีทักษะสื่อสารหลายภาษาหรือพยายามเรียนรู้ภาษาของนักเรียน

๔. ด้านทรัพยากร จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภาษา จัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้ภาษา จัดให้มีสถานที่/พื้นที่สำหรับการแสดงออกทางวัฒนธรรม

๕. ด้านบริหารจัดการ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับบรรยากาศแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีนโยบายและแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ ประชุมปรึกษาหารือกับผู้ปกครองและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อย่างสม่ำเสมอ

๖. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น งานประเพณี นิทรรศการวัฒนธรรม

๗. ด้านสถานศึกษา สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตกแต่งสภาพแวดล้อมให้สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรม จัดพื้นที่สำหรับการแสดงออกและการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์

๓.๒ ตามความเห็นของผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ตาราง ๓.๖ ตารางความเห็นของผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ที่	ด้าน	ความเห็น	ผู้ให้ข้อมูล
๑	ด้านผู้เรียน	สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และดำรงไว้ซึ่งภาษา วัฒนธรรม ประเพณีของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้วิชาการ	๑. นางอุยปวี จีระเศเพชร ๒. นส.ฉอดโชะ คมชายชาญ
		จัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ได้แสดงออกทางวัฒนธรรมของตนเองอย่างภาคภูมิใจ	๑. นส.โลค เสริมไพริน ๒. นส.โบว์สี พนมรำไพ
		สนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ได้พัฒนาศักยภาพตามความถนัดและความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล	๑. นส.ฉอดโชะ คมชายชาญ
๒	ด้านหลักสูตร	หลักสูตรควรบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไปด้วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณค่าและเหมาะสม	๑. น.ส.พีรดา ธารารุ่ง ๒. น.ส.จากรุณี ปฏิบัติการพัฒนา
		มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องและยืดหยุ่นตามบริบทของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์	๑. น.ส.มีโอโต๊ะ เบญญาบุษกร ๒. นส.โบว์สี พนมรำไพ
		เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร	๑. น.ส.ลัลนา เบญญาบุษกร ๒. น.ส.สีแด คะจี
๓.	ด้านผู้สอน	ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะใน	๑. น.ส.แสงจันทร์ ยศยิ่งอภิราม ๒. น.ส.จากรุณี ปฏิบัติการพัฒนา

		การจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม	
		สนับสนุนให้ครูในพื้นที่เป็นคนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบริบทของผู้เรียนมากขึ้น	๑. นส.ฉอดโชะ คมชายชาญ ๒. นส.โลก เสริมไพริน
		ส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน	๑. นางฉุยปู้ จิรเศเพชร
๔	ด้านทรัพยากร	ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอและเหมาะสม โดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์	๑. น.ส.มือโต๊ะ เบญญาบุษกร
		จัดหาหนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับภาษาและวัฒนธรรมของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ	๑. นางฉุยปู้ จิรเศเพชร
		พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้และทักษะในการนำทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม	๑. น.ส.แสงจันทร์ ยศยิ่งอภิราม ๒. น.ส.สีแด คะจี
๕	ด้านบริหารจัดการ	ควรมีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปยังคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา	๑. นส.โลก เสริมไพริน
		การบริหารจัดการควรคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและบริบทของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ มีการปรับนโยบายและวิธีการให้เหมาะสม	๑. นส.โบว์สี พนมรำไพ

		ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับองค์กรชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันพัฒนาการจัดการศึกษา	๑. น.ส.พีรดา ธาราอำรุง ๒. น.ส.มีโอโต๊ะ เบญญาบุษกร
๖	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมของโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น งานประเพณี วัฒนธรรม การทำกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างโรงเรียนและชุมชน	๑. น.ส.จากรุณี ปฏิบัติการพัฒนา
		หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้แก่เด็กนักเรียนมากขึ้น เช่น การมีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการของโรงเรียน	๑. น.ส.สีแด คะจี ๒. น.ส.พีรดา ธาราอำรุง
		ต้องการให้มีการสนับสนุนจากภาครัฐ ในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนผ่านทางสถานศึกษา	๑. น.ส.โลก เสริมไพริน
๗.	ด้านสถานศึกษา	หลักสูตรการเรียนการสอนควรบูรณาการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไปด้วย เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ และภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง	๑. นางชญ์ปวี จิระเศเพชร
		ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น หนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน	๑. น.ส.ฉอดโษะ คมชายชาญ
		ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการอบรมเพิ่มเติมในการจัดการเรียนการสอนแบบสอดแทรก	๑. น.ส.พีรดา ธาราอำรุง

	วัฒนธรรมท้องถิ่น และความเข้าใจใน บริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์	
--	--	--

สรุป จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงผู้เรียนในอำเภออมก๋อยมีจุดเด่นที่หลากหลาย ทั้งด้านพหุภาษา รักเหง้าววัฒนธรรมชาติพันธุ์ และแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทุนทางการศึกษาที่สำคัญ การจัดการศึกษาในพื้นที่จึงควรให้ความสำคัญ เคารพ และบูรณาการปัจจัยเหล่านี้เข้ากับการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

หลักสูตรสำหรับผู้เรียนในอำเภออมก๋อย ควรคำนึงถึงการบูรณาการองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพและการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทชีวิตของผู้เรียน

ครูผู้สอนในพื้นที่สูงชายแดนชาติพันธุ์ ควรมีความเข้าใจในบริบทและวัฒนธรรมของชุมชน มีทักษะการสื่อสารหลายภาษา และมีจิตวิญญาณความเป็นครูที่มุ่งมั่นส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการถ่ายทอดความรู้และพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น จะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้แก่เด็กเรียนในพื้นที่อำเภออมก๋อย และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างชนบทกับเมือง

การบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของพื้นที่อำเภออมก๋อย จำเป็นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การประสานความร่วมมือกับชุมชน การกระจายอำนาจและบริหารงานอย่างกระชับ รวมถึงมีระบบติดตามประเมินผลที่เหมาะสม เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายตามความต้องการของนักเรียนและชุมชน

ผู้ปกครองและประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ต้องการให้มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน ติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา รวมถึงร่วมบริหารจัดการสถานศึกษาด้านต่างๆ ผ่านคณะกรรมการที่มีตัวแทนชุมชน เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน

ผู้ปกครองต้องการให้สถานศึกษาบูรณาการวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตร มีจัดสรรงบประมาณและสื่อการเรียนรู้เพียงพอ รวมถึงพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในบริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับนักเรียน

๓.๒ ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องใน
พื้นที่

ตาราง ๓.๗ ตารางความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ที่	ประเด็นสัมภาษณ์	ความเห็น	ผู้ให้ข้อมูล
๑	สถานการณ์ การจัด การศึกษาของเยาวชนบน พื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร และรูปแบบการจัด การศึกษาควรเป็นอย่างไร	การจัดการศึกษาควรคำนึงถึง บริบทและวิถีชีวิตของชุมชน ชาติพันธุ์ โดยผสมผสาน วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตร การศึกษาแบบสากล	๑. นายชนพัฒน์ เงินสุขใจ นายกองค์การบริหารส่วน ตำบลนาเกียน ๒. นายภูมิมีชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน ๓. นายนวลจันทร์ เสริม ไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก
		ควรมีการจัดการศึกษาที่ หลากหลาย ทั้งการศึกษาใน ระบบโรงเรียน การศึกษานอก ระบบ และการศึกษาตาม อัธยาศัย เพื่อตอบสนองความ ต้องการที่แตกต่างกันของ นักเรียน	๑. นายธีรยุทธ ชนาภากุล ผู้ใหญ่บ้านแม่สะเต ๒. นายภูมิมีชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน ๓. นายนวลจันทร์ เสริม ไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก
		การจัดการศึกษาควรเน้นการ พัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับ การดำรงชีวิตบนพื้นที่สูง เช่น ทักษะด้านเกษตรกรรม การ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม	๑. นายปรัชญา ภูวดล ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านตำบลนาเกียน ๒. นายสาฝน จันทร์พรา ครุ คศ.๑ ๓. น.ส.อินตา นิमितคงคา พนักงานราชการ บ้านห้วย ลอก ๔. นายนวลจันทร์ เสริม ไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก
๒	นโยบายการจัดการศึกษา บนพื้นที่สูงเพื่อลดความ เหลื่อมล้ำทางการศึกษา ควรเป็นอย่างไร		

	๑. ด้านโอกาสการเข้าถึงการศึกษา	ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ห่างไกลและชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น จัดตั้งโรงเรียนประจำหมู่บ้าน หรือนำระบบการศึกษาทางไกลมาใช้	๑.น.ส.อินตา นิमितคงคา พนักงานราชการ บ้านห้วยลอก ๒.น.ส.พิกุล นิमितคงคา พนักงานราชการ บ้านห้วยลอก
		ให้ทุนการศึกษาและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักเรียนด้อยโอกาส เพื่อลดอุปสรรคด้านค่าใช้จ่ายและการเดินทาง	๑.นายสาวฝน จันทร์พรั้า ครู คศ.๑ ๒.นายวัลภัทร เขียวดี รก. ผอ.สกร. อ.อมก๋อย
		จัดให้มีระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่น เพื่อรองรับนักเรียนที่มีภาระหน้าที่ในครอบครัวหรือชุมชน	๑.นางจุฑาลักษณ์ จันธิ ครูชำนาญการ ๒.นายสมชาย วงศ์เขียว ครู ๓. นายวีระพงษ์ ทองเต็ม ครู
		พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูง	๑.นายณัชพันธุ์ ชูชัยวิฒิกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนนาเกียน ๒.นายธีรกุล คำมูล ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่สะเต
	๒.ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา	ส่งเสริมการใช้ภาษาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น	๑.ว่าที่ ร.ต.ทินกร แวพิราม ครูแม่สะเต ๒.นายสาวฝน จันทร์พรั้า ครู คศ.๑
		จัดหาและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมและภาษาของชุมชนบนพื้นที่สูง	๑.นายธีรยุทธ ชนาภากุล ผู้ใหญ่บ้านแม่สะเต ๒.นายชนพัฒน์ เงินสุขเจ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาเกียน

	๓. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน	เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษา	๑. นายवलจันท์ เสริมไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก
		ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการโรงเรียน เช่น การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา	๑. น.ส.อินตา นิमितคงคา พนักงานราชการ บ้านห้วยลอก ๒. นายธีรยุทธ ชนาภากุล ผู้ใหญ่บ้านแม่สะเต
		สนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกัน	๑. นายสาฝน จันท์พำรา ครู คศ.๑ ๒. นายปรัชญา ภูวดล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลนาเกียน
	๔. ด้านการพัฒนาระบบสนับสนุน	จัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงอย่างเพียงพอและเหมาะสม	๑. นายภูมิมิชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน ๒. นายवलจันท์ เสริมไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก
		พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงนโยบายและแผนงาน	๑. นายภูมิมิชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน ๒. นายภูมิมิชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน
		ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน	๑. นายชนพัฒน์ เงินสุขเจ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาเกียน ๒. นายภูมิมิชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน ๓. นายवलจันท์ เสริมไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก
๓	รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ	การจัดการศึกษาแบบผสมผสาน (Blended Learning) โดยผสมผสานการเรียนการสอนในห้องเรียนกับ	๑. นายธีรยุทธ ชนาภากุล ผู้ใหญ่บ้านแม่สะเต ๒. นายภูมิมิชัย ประเสริฐ กำนันตำบลนาเกียน

	<p>ทางการศึกษาควรเป็นอย่างไร</p>	<p>การเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่นักเรียนในพื้นที่ห่างไกล</p>	<p>๓. นายนวลจันทร์ เสริมไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก</p>
		<p>การจัดการศึกษาแบบบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอน ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีคุณค่าและสอดคล้องกับบริบทของตนเอง</p>	<p>๑. นายวีระพงษ์ ทองเต็ม ครู ๒. ว่าที่ ร.ต. ทินกร แวพิราม ครูแม่สะเต ๓. นายนวลจันทร์ เสริมไพริน ผู้ใหญ่บ้านห้วยลอก</p>
		<p>การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม เน้นการส่งเสริมความเข้าใจ เคารพ และยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม สอนให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและไม่มีการกีดกัน</p>	<p>๑. นายชนพัฒน์ เงินสุขเจ นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลนาเกียน ๒. น.ส. พิกุล นิमितคงคา พนักงานราชการ บ้านห้วยลอก</p>
		<p>การจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน นำปัญหาและความต้องการของชุมชนมาเป็นบริบทในการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่าย</p>	<p>๑. ว่าที่ ร.ต. ทินกร แวพิราม ครูแม่สะเต ๒. นายชนพัฒน์ เงินสุขเจ นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลนาเกียน ๓. นายวัลภัทร เขียวดี รก.</p>
		<p>การจัดการศึกษาแบบเคลื่อนที่สำหรับนักเรียนที่อาศัยในพื้นที่บนเขา ตามฤดูกาลเคลื่อนย้าย</p>	<p>๑. นายธีรยุทธ ชนาภากุล ผู้ใหญ่บ้านแม่สะเต ๒. นายวัลภัทร เขียวดี รก.</p>

		โดยจัดให้มีที่พักและห้องเรียนเคลื่อนที่ตามกลุ่มครอบครัวเร่ร่อน พร้อมครูประจำกลุ่ม เพื่อไม่ให้พลาดโอกาสทางการศึกษา	
		การจัดการศึกษาระบบทวิภาษาสอนโดยใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตน	๑. น.ส. พิภูล นิमितคงคา พนักงานราชการ บ้านห้วยลอก ๒. นายวีระพงษ์ ทองเต็ม ครู

สรุปจากการสัมภาษณ์พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนบนพื้นที่สูงควรมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยการผสมผสานองค์ความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทชีวิตของตน



ภาพที่ ๔.๑ ครูและนักเรียน ผู้ร่วมตอบแบบสอบถาม



ภาพที่ ๔.๒ ครูและนักเรียน ผู้ร่วมตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนในพื้นที่ ได้ผลสรุปว่า

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์มีบริบททางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากกลุ่มหลัก ดังนั้น รูปแบบการจัดการศึกษาจึงควรมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) โดยหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนควรสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ค่านิยม และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง และช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้กับบริบทของชุมชนและวิถีชีวิตจริง

๒. การจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Education) ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดการศึกษา ตั้งแต่การร่วมกำหนดนโยบาย การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชนมากที่สุด

๓. การจัดการศึกษาแบบบูรณาการหลากหลายวิธีการ (Integrated Multi-Approach Education) ซึ่งผสมผสานการจัดการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนมีการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมถึงการจัดการกระบวนการเรียนรู้ทางไกลผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนที่มีข้อจำกัดด้านการเดินทาง

๔. การจัดการศึกษาที่เน้นพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นบนพื้นที่สูง เช่น ทักษะด้านเกษตรกรรม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทักษะการดำรงชีพตามวิถีพื้นบ้านดั้งเดิม ตลอดจนทักษะด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม เป็นต้น โดยกระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะบูรณาการความรู้ภาคทฤษฎีกับการลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อาทิ การปฏิบัติงานจริงในแปลงเกษตร การฝึกปฏิบัติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม

๕. การจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่นที่คำนึงถึงวิถีการดำรงชีวิตแบบกึ่งเร่ร่อนตามฤดูกาล โดยหน่วยงานการศึกษาอาจจัดให้มีห้องเรียนและที่พักเคลื่อนที่ติดตามกลุ่มชุมชนที่ย้ายถิ่นฐานตามฤดูกาล พร้อมทั้งจัดครูประจำกลุ่ม และมีระบบการจัดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิต เพื่อให้เยาวชนในกลุ่มชาติพันธุ์ไม่พลาดโอกาสทางการศึกษา

๖. การจัดการศึกษาที่เน้นทักษะการเรียนรู้แบบสองภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ โดยใช้วิธีการสอนแบบภาษาแม่เป็นฐานในช่วงแรกของการศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อให้เด็กเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น ก่อนที่จะค่อยๆ เพิ่มการใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอนมากขึ้น ซึ่งวิธีการนี้ช่วยเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ทั้งสองภาษาให้แก่เด็กเรียน ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจและการยอมรับในภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง

๗. การจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเยาวชนให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ทั้งในด้าน

เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อาทิ การฝึกอาชีพด้านเกษตรกรรมยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยว วัฒนธรรมชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

๘. การดำเนินการจัดการศึกษาในลักษณะประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการระดมทรัพยากรร่วมกัน และมีกลไกการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

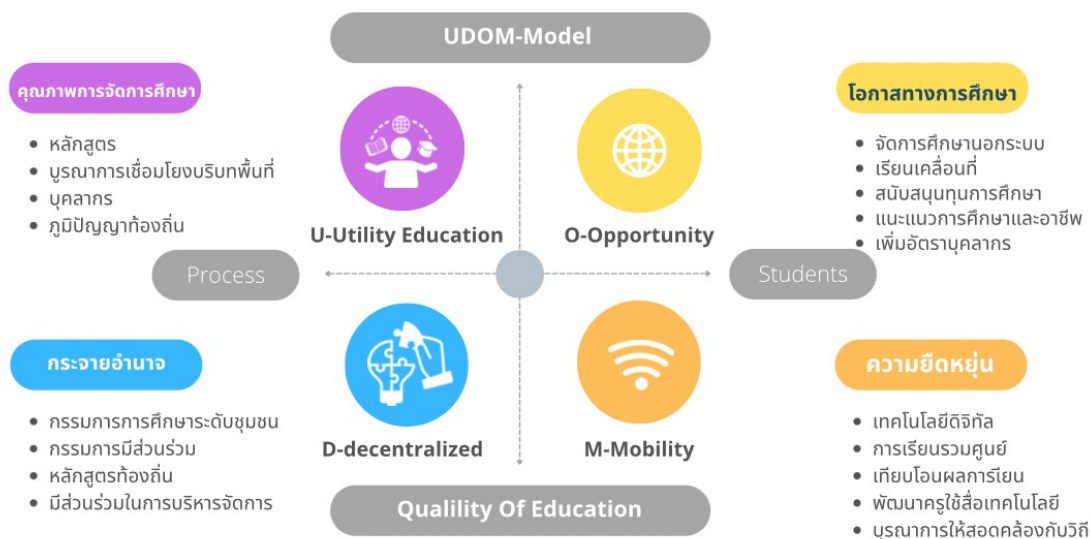
๙. การจัดการศึกษาที่คำนึงถึงความต่อเนื่องของการศึกษาและการเชื่อมโยงระหว่างระดับการศึกษา โดยพัฒนาระบบการเทียบโอนผลการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบ เพื่อให้เยาวชนสามารถสะสมและเทียบโอนหน่วยกิตระหว่างกันได้ รวมถึงการเตรียมความพร้อมและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น

โดยสรุปแล้ว รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนั้น ควรมีลักษณะที่หลากหลาย ยืดหยุ่น บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น คำนึงถึงบริบทชีวิตและวัฒนธรรมของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม และเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อตอบสนองต่อความหลากหลายและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง

๔.๓ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียนในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างเป็นรูปแบบ (Model) การจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ออกมาเป็น UDOM-Model ดังนี้

รูปแบบ (Model) จัดการศึกษาแก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง



ภาพที่ ๔.๓ รูปแบบ (Model) การจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

U-Utility Education (เป้าหมายในการจัดการศึกษา)

๑. พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพในท้องถิ่น เช่น เกษตรกรรมยังชีพ หัตถกรรมพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

๒. จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

๓. พัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้สื่อนวัตกรรม และการวัดประเมินผลตามสภาพจริง

๔. จัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน

D-Decentralized (การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา)

๑. จัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาระดับชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ครูผู้ปกครอง และตัวแทนภาคีเครือข่าย

๒. คณะกรรมการฯ มีบทบาทในการวางแผน ติดตามและประเมิน การดำเนินงานด้านการศึกษาในชุมชน

๓. สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง

๔. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโรงเรียน เช่น ชุมชนมีส่วนร่วมบริหารงบประมาณและทรัพยากรของโรงเรียน

O-Opportunity (การเปิดโอกาสทางการศึกษา)

๑. ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ เรียนรู้ตามอัธยาศัย การศึกษาตลอดชีวิต สำหรับกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาในภาคปกติ
๒. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเคลื่อนที่และโรงเรียนเคลื่อนที่เพื่อให้บริการแก่ชุมชนกลุ่มเร่ร่อน
๓. จัดสรรทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนด้อยโอกาส
๔. พัฒนาระบบการแนะแนวการศึกษาและอาชีพให้มีประสิทธิภาพ
๕. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ในการขยายโอกาสทางการศึกษา
๖. เพิ่มอัตราบุคลากรทางการศึกษา หรือ ให้เพียงพอต่อการจัดการศึกษา

M-Mobility (ความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา)

๑. จัดการศึกษาทางไกลผ่านระบบออนไลน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และสื่อการเรียนรู้แบบมัลติมีเดีย
๒. ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น และการเรียนรวมศูนย์ตามฤดูกาล
๓. มีระบบการเทียบโอนผลการเรียนรู้จากการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ
๔. พัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเคลื่อนที่ และใช้สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย
๕. บูรณาการการเรียนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและกิจกรรมประจำวัน

นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้จะช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาในทุกด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น ๒ ประเด็นหลักได้ดังนี้

๑. สถานการณ์การจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง จากการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนั้น จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีบริบททางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากกลุ่มหลักอย่างมาก รูปแบบการจัดการศึกษาจึงต้องมีความยืดหยุ่นและ

สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว เพื่อตอบสนองต่อความหลากหลายและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง

๒. รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่สูง ภายใต้ชื่อ "UDOM-Model" ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ดังนี้

U - Utility Education (เป้าหมายในการจัดการศึกษา) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

D - Decentralized (การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา) โดยจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาระดับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการวางแผน ติดตามและประเมินผล รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง

O - Opportunity (การเปิดโอกาสทางการศึกษา) โดยส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ การศึกษาตลอดชีวิต จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและโรงเรียนเคลื่อนที่ จัดสรรทุนการศึกษา พัฒนาระบบแนะแนว และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

M - Mobility (ความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา) โดยจัดการศึกษาทางไกล ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นและเรียนรวมศูนย์ มีระบบเทียบโอนผลการเรียนรู้ พัฒนาครูให้จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเคลื่อนที่ และบูรณาการการเรียนในห้องเรียนกับนอกห้องเรียน

รูปแบบดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้าง ความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา เปิดโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง มีการกระจายอำนาจสู่ชุมชน และจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ UDOM-model

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาและเครื่องมือวิจัยดังนี้ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้เครื่องมือแบบบันทึกข้อมูลที่สร้างขึ้นเอง การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ใช้เครื่องมือการบันทึกภาพถ่ายและแบบบันทึกข้อมูลที่สร้างขึ้นเอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีประเด็นพิจารณาดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มดังกล่าว และ ๓) นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผ่านการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่

ผลจากการวิจัยพบว่า มีประเด็นที่เกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาใน ๓ ประเด็นดังนี้

๑. สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง พบว่า เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงประสบปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาอย่างรุนแรง เนื่องจากข้อจำกัดด้านสภาพ

ภูมิศาสตร์ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงข้อจำกัดด้านบุคลากร สื่อการเรียนรู้ และงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุदारตน์ ลิ้มลิขิตวงศ์^{๑๒๓} ที่ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างด้านโอกาสทางการศึกษา ระหว่างเด็กกลุ่มชาติพันธุ์กับเด็กในพื้นที่อื่นๆ

๒. จากการค้นคว้าจากการจัดการศึกษาในพื้นที่ เช่น ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภออมก๋อย (สกร.อำเภออมก๋อย) และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศค.ช.) รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหารหน่วยงานในพื้นที่ ได้สังเคราะห์และวิเคราะห์เกิดการพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ใน ๕ ด้านหลัก ดังนี้ จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้า การสัมภาษณ์เชิงลึก และการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยได้นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ ด้าน ดังนี้

๒.๑ การเข้าถึงการศึกษา ได้แก่ การจัดตั้งโรงเรียนประจำหมู่บ้าน การศึกษาทางไกล และระบบออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการศึกษา

๒.๒ บุคลากรและสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกอบรมและจ้างคนในชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเป็นครูผู้สอน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน

๒.๓ หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน มีการบูรณาการความรู้หลักสูตรแกนกลางกับวิถีชีวิต ภาษา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

๒.๔ การสนับสนุนทางการเงินและสวัสดิการ ได้แก่ การให้ทุนการศึกษา จัดหาหอพักนักเรียน เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

๒.๕ การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน โดยให้ภาครัฐเป็นแกนหลักในการสนับสนุนงบประมาณและนโยบาย ขณะที่องค์กรอื่นๆ ร่วมสนับสนุนด้านวิชาการและการปฏิบัติงานในพื้นที่

รูปแบบดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนให้แก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการพัฒนาการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (UN Sustainable Development Goals)

๓. จากการรวบรวมข้อมูล และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ จึงได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บน

^{๑๒๓} สุदारตน์ ลิ้มลิขิตวงศ์. ๒๕๖๐. โอกาสทางการศึกษาของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๑๓(๒), ๑๙๗-๒๑๙.

พื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ สร้างเป็น UDOM-Model ดังนี้

ตาราง ๓.๘ ตาราง UDOM-Model

Model	Keyword	ความหมาย
U	Utility Education	เป้าหมายในการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
D	Decentralized	การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา โดยจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาระดับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการวางแผน ติดตามและประเมินผล รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง
O	Opportunity	การเปิดโอกาสทางการศึกษา โดยส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ การศึกษาตลอดชีวิต จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและโรงเรียนเคลื่อนที่ จัดสรรทุนการศึกษา พัฒนาระบบแนะแนว และสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน
M	Mobility	ความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา โดยจัดการศึกษาทางไกล ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นและเรียนรวมศูนย์ มีระบบเทียบโอนผลการเรียนรู้ พัฒนาครูให้จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเคลื่อนที่ และบูรณาการการเรียนในห้องเรียนกับนอกห้องเรียน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง" มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มดังกล่าวได้ การวิจัยครั้งนี้ใช้ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาและเครื่องมือวิจัยดังนี้ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้เครื่องมือแบบบันทึกข้อมูลที่สร้างขึ้นเอง การลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาคสนาม (Field Study) ใช้เครื่องมือการบันทึกภาพถ่ายและแบบบันทึกข้อมูลที่สร้างขึ้นเอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

จากการศึกษาข้อมูล พบว่า เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงต้องเผชิญกับอุปสรรคและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในหลายด้าน ได้แก่

๑. ด้านการเข้าถึงการศึกษา เนื่องจากภูมิประเทศที่สูงชันและยากต่อการคมนาคม ทำให้เยาวชนเหล่านี้ประสบความยากลำบากในการเดินทางไปโรงเรียน บางพื้นที่ไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้เคียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันทา ปิติกุล^{๑๒๔} ที่ศึกษาเรื่อง "การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย" พบว่า ปัญหาสำคัญคือระยะทางในการเดินทางไปโรงเรียนที่ไกลและลำบากจากสภาพพื้นที่ เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่สูงชันและห่างไกล ทำให้นักเรียนต้องเดินเท้าผ่านเส้นทางที่ชันเชิงและเสี่ยงต่ออันตรายเป็นเวลานานหลายชั่วโมง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรวรรณ สุวรรณประสิทธิ์^{๑๒๕} ศึกษาเรื่อง "การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูงในประเทศไทย" ก็ได้ระบุถึงปัญหาด้านการขนส่งและคมนาคมที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงการศึกษา เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลบนเขาสูงชัน ซึ่งเส้นทางสัญจรไปยังโรงเรียนมีสภาพเป็นเส้นทางดินลูกรังที่คดเคี้ยวและลาดชัน บางหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านจึงต้องส่งนักเรียนไปโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลออกไป

๒. ด้านภาษาและวัฒนธรรม เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ใช้ภาษาแม่เป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยที่ใช้ในการเรียนการสอน ประกอบกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างจากคนไทยในพื้นที่ราบ ทำให้การเรียนรู้มีความยากลำบากมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสน่ห์ จามริก^{๑๒๖} ที่ศึกษาเรื่อง "ปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน" พบว่า ปัจจัยด้านภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากสังคมกระแสหลักเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสำราญ^{๑๒๗} ศึกษาเรื่อง "การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย" ก็พบปัญหา

^{๑๒๔} สุนันทา ปิติกุล. ๒๕๖๑. การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงราย.

วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, ๑๙(๑), ๕๖-๖๘.

^{๑๒๕} อรวรรณ สุวรรณประสิทธิ์. ๒๕๖๓. การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูงในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์, ๓๒(๒), ๑๒๕-๑๔๙.

^{๑๒๖} เสน่ห์ จามริก. ๒๕๕๙. ปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๑๘(๒), ๒๔๙-๒๕๙.

^{๑๒๗} ณรงค์ฤทธิ์ สุขสำราญ. ๒๕๖๒. การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม, ๑๑(๑), ๑๗-๒๙.

ในการทำงานเดียวกัน โดยระบุว่า ความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลให้นักเรียนขาดความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนและไม่สามารถติดตามการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ด้านเศรษฐกิจและสังคม เยาวชนกลุ่มนี้มักมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการศึกษาน้อย ส่งผลให้ไม่สามารถสนับสนุนการศึกษาของบุตรหลานได้เต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร เชื้อดวงมุข^{๑๒๘} ที่พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพปล้นทรัพย์ของเยาวชน เนื่องจากความยากจนทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษาและต้องออกจากระบบการศึกษาเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว จึงนำไปสู่การแสวงหาช่องทางผิดกฎหมาย อีกทั้งงานวิจัยของ ณัฐพล ชลารักษ์^{๑๒๙} ก็พบว่าเยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจนมีแนวโน้มเข้าสู่วงจรอาชญากรรมมากกว่าเยาวชนจากครอบครัวที่มีฐานะปานกลางหรือร่ำรวย

๔. ด้านบุคลากรและสื่อการเรียนรู้ มีการขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้และประสบการณ์ในการสอนเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนสื่อการเรียนรู้และหนังสือที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเยาวชนเหล่านี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจมาศ จันทรแป้น^{๑๓๐} ที่พบว่าปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์คือการขาดแคลนครูที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ทำให้การถ่ายทอดความรู้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร นอกจากนี้ สาวิตรี เสนากุล^{๑๓๑} ก็พบว่าหนังสือและสื่อการสอนที่ใช้ในการศึกษาของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มักไม่ได้สะท้อนวิถีชีวิตและบริบททางวัฒนธรรมของพวกเขา จึงทำให้เด็กขาดความสนใจและเห็นว่าสิ่งที่เรียนไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมีโอกาสทางการศึกษาจำกัดและด้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ ในสังคม หลายคนต้องออกจากระบบการศึกษาก่อนจบการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากครอบครัวไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายได้ หรือเพราะสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษา ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้ในระยะยาว

^{๑๒๘} สมพร เชื้อดวงมุข. ๒๕๕๙. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพปล้นทรัพย์ของเยาวชนกรณีศึกษาเรือนจำกลางคลองเปรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

^{๑๒๙} ณัฐพล ชลารักษ์. ๒๕๖๒. ครอบครัวกับอาชญากรรมของเยาวชน: กรณีศึกษาเรือนจำจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๑๕(๑), ๑๒๑-๑๔๒.

^{๑๓๐} เบญจมาศ จันทรแป้น. ๒๕๖๒. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๑(๓), ๑๗๘-๑๙๒.

^{๑๓๑} สาวิตรี เสนากุล. ๒๕๖๑. การพัฒนาหนังสือและสื่อการสอนสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๑๐(๒), ๙๕-๑๐๘.

ดังนั้น การวิจัยจึงได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอย่างครอบคลุมและเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. การตั้งโรงเรียนประจำหมู่บ้าน หรือจัดการศึกษาทางไกลผ่านระบบออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เยาวชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้โดยง่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภลักษณ์ เกษมสุข^{๑๓๒} ที่พบว่า การจัดตั้งโรงเรียนประจำชุมชนเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กบนพื้นที่สูงและห่างไกล เนื่องจากลดปัญหาด้านการเดินทางและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิสุทธิ สุขสำราญ^{๑๓๓} ที่เสนอให้มีการจัดการศึกษาทางไกลผ่านระบบออนไลน์และแอปพลิเคชันต่างๆ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาสู่เยาวชนในพื้นที่ห่างไกล

๒. การฝึกอบรมและจ้างงานคนในชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเป็นครูผู้สอน เพื่อสร้างความใกล้ชิดและเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรครูให้มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา ใจกล้า^{๑๓๔} ที่พบว่า การจ้างครูจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับนักเรียนช่วยลดปัญหาอุปสรรคด้านภาษาและสร้างความใกล้ชิดทางวัฒนธรรม ส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร ประทุมทอง^{๑๓๕} ที่เสนอให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ โดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และภาษาของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้

๓. การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนการสอนที่บูรณาการความรู้ในหลักสูตรแกนกลางกับวิถีชีวิต ภาษา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธิชา ผลเจริญ^{๑๓๖} ที่พบว่า การนำเนื้อหาวิถีชีวิต ภาษา และวัฒนธรรมของชนเผ่ามาบูรณาการในหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยเพิ่มแรงจูงใจและความสนใจของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพวกเขา นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้อง

^{๑๓๒} ศุภลักษณ์ เกษมสุข. ๒๕๖๐. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

^{๑๓๓} พิสุทธิ สุขสำราญ. ๒๕๖๓. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กบนพื้นที่สูง. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๑๒(๑), ๑๒๕-๑๓๙.

^{๑๓๔} กาญจนา ใจกล้า. ๒๕๖๑. การจ้างครูในกลุ่มชาติพันธุ์: นวัตกรรมจัดการศึกษาสำหรับเด็กบนพื้นที่สูง. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๕(๒), ๘๙-๑๐๒.

^{๑๓๕} ศิริพร ประทุมทอง. ๒๕๖๓. การพัฒนาศักยภาพครูเพื่อจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๔(๑), ๒๐๑-๒๑๘.

^{๑๓๖} ชลธิชา ผลเจริญ. ๒๕๕๙. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, ๑๘(๓), ๒๒๑-๒๓๖.

กับงานของ วรณิดา เกตุบัวทอง ^{๑๓๗} ที่พบว่าการพัฒนาสื่อการเรียนรู้และหนังสือเรียนสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์โดยมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้สื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน สามารถดึงดูดความสนใจและถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การให้ทุนการศึกษาและการสนับสนุนด้านที่พักอาศัยแก่นักเรียน เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ ชาศิตสยาม ^{๑๓๘} ที่พบว่าการศึกษาและจัดหาหอพักนักเรียนอย่างเหมาะสม ช่วยลดอุปสรรคด้านค่าใช้จ่ายและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน นอกจากนี้ การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีในหอพักยังช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนิตา แสงอรุณ ^{๑๓๙} ที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาด้านค่าใช้จ่ายและการเดินทางเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ต้องออกจากระบบการศึกษา การสนับสนุนทุนการศึกษาและที่พักอาศัยจึงเป็นมาตรการสำคัญในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่กลุ่มนี้

๕. การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชน ในการดำเนินการตามรูปแบบการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยภาครัฐเป็นแกนหลักในการสนับสนุนงบประมาณและนโยบาย ขณะที่องค์กรอื่นๆ ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและการปฏิบัติงานในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พีรยุทธ ชาญณรงค์ ^{๑๔๐} ที่เน้นถึงความสำคัญของการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาครัฐควรเป็นแกนนำในด้านนโยบาย งบประมาณ และการบริหารจัดการ ขณะที่องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนสามารถให้คำปรึกษาและข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบททางวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชญานันันท์ ศรีวรพจน์ ^{๑๔๑} ก็ได้ยืนยันว่าการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการจัด

^{๑๓๗} วรณิดา เกตุบัวทอง. ๒๕๖๐. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๙(๑), ๗๗-๙๑.

^{๑๓๘} สมศักดิ์ ชาศิตสยาม. ๒๕๖๒. นโยบายการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

^{๑๓๙} ธนิตา แสงอรุณ. ๒๕๖๓. อุปสรรคและแนวทางการจัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๕(๒), ๑๑๙-๑๓๘.

^{๑๔๐} พีรยุทธ ชาญณรงค์. ๒๕๖๑. การบูรณาการความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๑๕(๒), ๒๗-๓๙.

^{๑๔๑} ชญานันันท์ ศรีวรพจน์. ๒๕๖๔. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงราย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๙(๑), ๑๑๕-๑๓๒.

การศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากเป็นการรวมศักยภาพและทรัพยากรจากทุกฝ่ายเพื่อแก้ไข ปัญหาอย่างบูรณาการ

การนำรูปแบบการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ บุคลากร หลักสูตรและสื่อการเรียนรู้อ การสนับสนุนทางการเงิน ตลอดจนการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนไปปฏิบัติอย่างจริงจัง จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพิ่มโอกาสและพัฒนาศักยภาพของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความเสมอภาค และการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับประเทศในภาพรวมต่อไป

สรุปรงานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและช่วยลดความเหลื่อมล้ำ โดยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน ๑๕ ท่าน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา ปราชญ์ชาวบ้าน และนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน ได้รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เป็น UDOM-Model

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และการวิจัยครั้งต่อไป สำหรับการวิจัยเรื่อง "ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง" มีดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ รัฐบาลควรกำหนดนโยบายการศึกษาที่เน้นความเท่าเทียมและการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านพื้นที่ บริบทของสังคม และวัฒนธรรมและภาษา

๑.๒ ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรการศึกษาอย่างเพียงพอและเหมาะสมสำหรับพื้นที่สูงและกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๓ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนและดำเนินนโยบายการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

๑.๔ ควรจัดสรรบุคลากรทางการศึกษาอย่างพอเพียงกับการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูง

๒. ข้อเสนอแนะทางเศรษฐกิจ

๒.๑ สนับสนุนการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อลดความยากจนซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษา

๒.๑ ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวที่มีรายได้น้อย เช่น ทุนการศึกษา เงินอุดหนุน หรือการยกเว้นค่าเล่าเรียน เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา

๒.๓ ส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และสื่อสารโทรคมนาคม เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางและการเรียนรู้

๓. ข้อเสนอแนะทางสังคม

๓.๑ ส่งเสริมการรับรู้และเคารพในวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในระบบการศึกษา เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและการมีส่วนร่วม

๓.๒ พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

๓.๓ ส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ทำงานในพื้นที่สูงและชุมชนชาติพันธุ์

๔. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๔.๑ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายและโครงการการศึกษา สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในอดีต

๔.๒ วิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในระดับประเทศและระดับภูมิภาค

๔.๓ ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศต่างๆ เพื่อหาแนวปฏิบัติที่ดี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. **รายงานวิจัยการพัฒนาแบบประเมินความฉลาด ทางอารมณ์สำหรับประชาชนไทยอายุ ๑๒ - ๖๐ ปี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, ๒๕๖๑.

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๓.

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. **แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๑.

งานวิเทศสัมพันธ์ กองนโยบายและแผน. **ระบบการศึกษาในประเทศอาเซียน**. มหาวิทยาลัย : เทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๕๘.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. **การศึกษากับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๕๖.

ประเวศ วะสี. “จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย” ใน **โพสต์ทูเดย์**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓๔๖๓ ประจำวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๕. (เอกสารเผยแพร่).

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖. หมวด ๑ สภาครูและบุคลากร
ทางการศึกษา. มาตรา ๙.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.

รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๑.

พิณสุดา สิริธรรังศรี. “การศึกษาที่พึงเสียงประชาชน” ใน **การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของ
องค์กรในชุมชน การศึกษาฐานรากทางเลือกประเทศไทย.** ศูนย์วิจัยและฝึกอบรม
ทางการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔.** กรุงเทพมหานคร : นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔.** พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด, ๒๕๕๖.

วิจารณ์ พานิช. **การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์.พรีน
ติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

_____ . **สอนเด็กให้เป็นคนดี.** กรุงเทพมหานคร : มาตาการพิมพ์, ๒๕๕๗.

สถณี อาชวานันทกุล. **ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา.** นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป (สปร.), ๒๕๕๔.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **รายงานการวิเคราะห์
สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี ๒๕๕๖.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
๒๕๕๘.

สุนทร โคตรบรรเทา. **ปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน,
๒๕๕๓.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. **สภาพการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบ ในจังหวัดชายแดนของไทย
ที่ติดกับประเทศกัมพูชา.** สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๒.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย (๐-๕ ปี) ระยะยาว
พ.ศ.๒๕๕๐ - ๒๕๕๙.** กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเชียงใหม่. **แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”**. ลำปาง: บริษัท แมคมีเดียแอนด์เอเจนซี จำกัด, ๒๕๕๘.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเชียงใหม่. **แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาต่อเนื่อง (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ๒๕๖๑.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (สผ.). **คู่มือแนวทางการติดตามประเมินผล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. ๒๕๖๑**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๑.

อารี พันธุ์ณี. **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนรู้การสอน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไยโหม เอ็ดดูเคท, ๒๕๕๖.

อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบูรณ์. **ความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา: เมืองและชนบท.สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

พระศรีสุวรรณค์ อมรธมโม และคณะ. **การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตภาคเหนือตอนล่าง. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ปีลันญา วงศ์บุญ. **การศึกษาคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน ช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์. ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

ลักขณา ไชยฤทธิ์. การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์. **วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๕ : ๔๒๖ - ๔๒๘.

อรอนงค์ ทวีปรีดา. การกระจายและความเท่าเทียมของโอกาสทางการศึกษาและบทบาทการใช้จ่ายของภาครัฐ. **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

พระเชมทัต สีสารี. การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต (สาขาการพัฒนาสังคม)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

รัชวดี แสงมหะหมัด. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น. **วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๓๓-๖๖.

(๓) บทความ/เอกสารประกอบการสอน

กุลสตรี แก้วสม. การเรียนออนไลน์, ๒๕๖๓. อ้างใน วินิจ ฝาเจริญ. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์ การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-๑๙. **วารสารปัญญาภิธานี**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๐.

คันธรส แสนวงศ์ และคณะ. การพัฒนา และแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาชุมชนคลองบางซื่อ-รัชดาภิเษก. **วารสารวิชาการศิลปะศาสตร์ประยุกต์**. ๕ (๑), ๒๕๕๕ : ๔๖-๕๓.

ภรณ์ยู มายูร และ อลงกรณ์ อรรถแสง. บทบาทของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอในการแก้ไขปัญหา ความเหลื่อมล้ำในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. **วารสารการเมืองการปกครอง**. ๘ (๑), ๒๕๖๑ : ๘๑-๙๔.

ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี และ ภิญญา อนุพันธ์. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙. **วารสารวิชาการรัตนบุศย์ (RATANABUTH JOURNAL)**. ๓(๒), ๒๕๖๔ : ๖๓-๖๘.

พรรรัตน์ แสดงหาญ. การดำรงรักษาคนแก่ในองค์กร. **วารสารนักบริหาร**. ฉบับ ๓๓. กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๖.

พนม พงษ์ไพบูลย์. "การจัดการศึกษาในอนาคต". **วารสารการศึกษาแห่งชาติ**. กุมภาพันธ์-มีนาคม ปี
ที่ ๓, ๒๕๓๒: ๑๗-๒๓.

วินิจ ฝาเจริญและคณะ. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับ สถานการณ์การ
เรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-๑๙. **วารสารปัญญาปณิธาน**. ปีที่ ๖(๑), ๒๕๖๔) : ๑-
๑๔.

สุเมธ ตันติเวชกุล. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. **มติชนราย
สัปดาห์**. ๕ (ธันวาคม ๒๕๔๑).

สมาน อัครภูมิ. ทบทวนนियามการศึกษาและการเรียนรู้: จุดเริ่มต้นการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา.
วารสารราชธานีนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ตุลาคม-ธันวาคม
๒๕๖๐ : ๓.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้
ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”. **เอกสารวิชาการ ลำดับที่ ๐๖ /๒๕๖๑**. สำนักงาน
ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย : ศิลปะการพิมพ์, ๒๕๖๑.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราช
กุมารี. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร, ๒๕๖๕. ออนไลน์. แหล่งที่มา.
http://www.psproject.org/?page_id=๑๐๗๒๑๙๔๒๕๖๕ (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๒
มิถุนายน ๒๕๖๖).

โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราช
กุมารี. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร, ๒๕๖๕. ออนไลน์. แหล่งที่มา.
http://www.psproject.org/?page_id=๑๐๗๒๑๙๔๒๕๖๕, (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๒
มิถุนายน ๒๕๖๖).

นณริฎ พิศลยบุตร. ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย: อีกหนึ่งปัญหาด้านการศึกษาที่
ภาครัฐควรใส่ใจ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา. [https://www.gotoknow.org/posts/
๗๓๒๘๗](https://www.gotoknow.org/posts/๗๓๒๘๗) (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๖ มิ.ย.๒๕๖๖).

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. รูปแบบของการศึกษาต่อเนื่อง. **ออนไลน์**. แหล่งที่มา
<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?boo>, (เข้าถึงข้อมูล
เมื่อ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๖).

พรชัย เจตามาน และคณะ. การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย ๔.๐ สู่ศตวรรษที่

๒๑. **ออนไลน์**. แหล่งที่มา. https://www.kroobannok.com/news_file/p๘๑๗๗.pdf, สืบค้น ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖.

คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์. **พจนานุกรมศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ การ**

ปฏิรูปประเทศยุทธศาสตร์ชาติ ประชาธิปไตย และประเทศไทย ๔. ชุดที่ ๓. สำนักราชบัณฑิตยสภา. **ออนไลน์.** แหล่งที่มา. https://www.orst.go.th/iwfm_book.asp?(สืบค้นเมื่อ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖.

อำนาจ มงคลสืบสกุล. ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกับสิทธิมนุษยชน : ความเปราะบางของสังคม ใน

สถานการณ์ ปัจจุบัน, ๒๕๖๓. **ออนไลน์.** แหล่งที่มา. <http://ucl.or.th/?p=๓๔๗๒>(ค้นเมื่อ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕.

ธัญลักษณ์ สัมพันธ์. ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส. สิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ:

การศึกษา. **ออนไลน์.** แหล่งที่มา. <http://sdgroup๑.blogspot.com/๒๐๑๓/๐๑/๕๓๒๔๒๐๒๕.html> (ค้นเมื่อ ๙ มกราคม ๒๕๖๐.

อานนท์ ชุนฐิติสกุล. ความเหลื่อมล้ำ (สูง) ทางการศึกษาไทย. **ออนไลน์.** แหล่งที่มา.

<https://www.thetsis.com/post/inequality-education>. สืบค้นเมื่อ ๓ เมษายน ๒๕๖๖.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สรุปผลที่สำคัญการสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ในครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๖๑ (ไตรมาส ๑). **ออนไลน์.** แหล่งที่มา. <http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔/DocLib๑๓/> (สืบค้นเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

Hill. M.A. and King. E.M. Women's education in developing countries: an overview. In

E.M.Kinig and M.A. Hill.eds. Women's education in developing countries: Barriers. Benefits. and Politics. Baltimore. MD.: John Hopkins University Press.๑๙๙๓.

Ministry of Social Development and Human Security. Master Plan of Ethnic Groups

Development in Thailand. Ministry of Social Development and Social Security. Bangkok, 2015 : 51 pages.

Office of the Education Council ; The Life Skills Development Foundation (Rak Dek),
2016.

Ministry of Education, ๒๐๐๙; Office of the Education Council, ๒๐๑๓ a; (อ้างอิงใน บุษิตา
สังข์แก้ว และ พันธรัักษ์ ผูกพันธุ์. สถานภาพและแนวทางการพัฒนานโยบายการจัด
การศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์กรณีศึกษา อำเภอมะสอย จังหวัดตาก.
วารสารพัฒนาสังคม. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ / ๒๕๖๑: หน้า ๓๙.

ภาคผนวก

เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
(Patient/Participant Information Sheet)

ชื่อโครงการ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

The Educational Inequality of Ethnic Youth on High
Altitude

ชื่อผู้วิจัย

๑. พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี) หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. ดร.ขวัญชนก เหล่าสุนทร ผู้ร่วมโครงการวิจัย

สถานที่วิจัย อำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

บุคคลและวิธีการติดต่อ เมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือความผิดปกติที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
หากเกิดอันตรายที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ ทำสามารถติดต่อกับ

๑. พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ หลักกิโลเมตรที่ ๕๕ ตำบล ลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๙๘ ๓๙๕๕๒๘๙

๒. ดร.ขวัญชนก เหล่าสุนทร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ หลักกิโลเมตรที่ ๕๕ ตำบล ลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๙๙ ๑๕๙๘๗๔๔

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อนุวัฒน์) รศ.ดร.

ความเป็นมาของโครงการ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทย ยังพบเห็นทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนของชาติพันธุ์ที่ราบสูง จะเห็นได้ชัดกว่า ดังที่พระเชมทัต สีลสาโร (เร็นสำราญ) ได้อธิบายถึงความหมายของ “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ว่าหมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาส สิทธิในการเข้ารับการศึกษา โดยหากพิจารณาถึงพื้นฐานที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนแต่ละคน ปัจจัยทางด้านครอบครัว หรือความแตกต่างของแต่ละโรงเรียนที่นักเรียนแต่ละคนเข้าเรียนอยู่จะพบว่า ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ เป็นปัญหาที่เด็กไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ความแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณ ความแตกต่างในผลลัพธ์ของการศึกษา ต่างก็มีส่วนทำให้เด็กแต่ละคนได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ไม่เท่ากัน จึงสะท้อนออกมาเป็นผลคะแนนสอบที่แตกต่างกันตามไปด้วย¹⁴²

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาสภาพความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนายุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่ เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในเขตพื้นที่ อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับสภาพบริบททางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์ องค์ความรู้ที่ได้ในการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
- ๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
- ๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

¹⁴² พระเชมทัต สีลสาโร (เร็นสำราญ), การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

รายละเอียดที่จะปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมการวิจัย

เป็นผู้มีความสนใจในการร่วมตอนเครื่องมืองานวิจัยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง”

ประโยชน์และผลข้างเคียงที่จะเกิดแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัย

- ๑ สถานการณ์ทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นมาอย่างไร
- ๒ ปัญหา และโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
- ๓ รูปแบบการสนับสนุนการศึกษาและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

การเก็บข้อมูลเป็นความลับ

..... คณะผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัย..... เพื่อประโยชน์ทางวิชาการโดยไม่เปิดเผยชื่อ...นามสกุล... ที่อยู่ของผู้เข้าร่วมในโครงการโดยไม่สมัครใจ... คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลที่ได้... จากโครงการวิจัยไว้ในส่วนงานวิจัย... ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์... มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หนังสือรับรองความปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ข้าพเจ้า พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี) หัวหน้าโครงการวิจัย และ ดร.ขวัญชนก เหล่าสุนทร ผู้ร่วมวิจัย สาขาวิชา พัฒนาการสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอรับรองความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ดังต่อไปนี้

๑.ความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ขณะเข้าร่วมโครงการวิจัย หากเกิดการเจ็บไข้ ผู้วิจัยจะเป็นรับผิดชอบคำรักษาพยาบาล ตามความเหมาะสม

๒.ความปลอดภัยในเกียรติยศ และชื่อเสียง ผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไปเผยแพร่ ซึ่งอาจจะกระทบต่อเกียรติยศชื่อเสียงของผู้ร่วมโครงการวิจัยและผู้อื่น

๓.ความมั่นคงในอาชีพการงาน ผู้วิจัยขอรับรองว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่จะยังคงมีความมั่นคงในอาชีพการงานของตน ไม่ว่าจะทำงานในองค์กรอย่างนี้ หรือในองค์กรอื่น โดยที่โครงการวิจัยชุดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และสันติขั้นทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับองค์กร

คำอธิบายของผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ.....(ผู้วิจัย)

วันที่เดือน.....พ.ศ.

หนังสือแสดงเจตนายินยอม

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว ได้ทราบ รายละเอียดของโครงการวิจัยตลอดจนประโยชน์ และข้อเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อข้าพเจ้าจากผู้วิจัยแล้ว อย่างชัดเจน ไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้นและยินยอมให้ทำการวิจัยในโครงการที่มีชื่อข้างต้น และข้าพเจ้า รู้ว่าถ้ามีปัญหาหรือข้อสงสัยเกิดขึ้นข้าพเจ้าสามารถสอบถามผู้วิจัยได้ และข้าพเจ้าสามารถไม่เข้าร่วม โครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่มีผลกระทบต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับ ตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ และจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูล เกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทาง วิชาการเท่านั้น

จึงยินยอมให้ พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี) หัวหน้าโครงการวิจัย และ ดร. ขวัญชนก เหล่าสุนทร ผู้ร่วมวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการเก็บข้อมูล ประกอบการทำงานโครงการวิจัย เรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บน พื้นที่สูง”

ลงชื่อ.....(ผู้เข้าร่วมการวิจัย)

วันที่เดือน.....พ.ศ.

คำอธิบายของผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ.....(ผู้วิจัย)

วันที่เดือน.....พ.ศ.



แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (IOC)
สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่
เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามฉบับนี้มุ่งตรวจสอบ เพื่อหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องและนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปปรับปรุงปัจจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๒. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ ๒ สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง

ส่วนที่ ๓ รูปแบบการจัดการศึกษานบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา

ส่วนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

๓. ขอความกรุณาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ช่วยพิจารณาปัจจัยว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ ด้วยการให้คะแนนในแต่ละปัจจัยในระบบ IOC โดยการทำเครื่องหมาย ลงในช่องว่าง เกณฑ์การให้คะแนนในระบบ IOC : ๑) ให้ ๑ คะแนน เมื่อแน่ใจว่าปัจจัยนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ๒) ให้ ๐ คะแนน เมื่อไม่แน่ใจว่าปัจจัยนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ๓) ให้ -1 คะแนน เมื่อแน่ใจว่าปัจจัยนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๔. ขอความกรุณาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม ในประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยการเขียนข้อเสนอแนะไว้ท้ายปัจจัยนั้น ๆ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ส่วนที่ ๑ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ข้อ	ประเด็นสัมภาษณ์	คะแนน			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
๑	สถานการณ์ทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เป็นอย่างไร ?				
๑. ๑	การเข้าถึงการศึกษาเป็นอย่างไร ? (สถานศึกษา, บุคลากร, สิ่งอำนวยความสะดวก)				
๑. ๒	คุณภาพการศึกษาเป็นอย่างไร ? (ผลการเรียน, หลักสูตร, กิจกรรมการสอน)				
๑. ๓	ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นอย่างไร ? (ฐานะยากจน, ปัญหาสุขภาพ, ปัญหาครอบครัว)				
๑. ๔	แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ควรเป็นอย่างไร ?				

ตอนที่ ๒ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ข้อ	ประเด็นสัมภาษณ์	คะแนน			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
๒	รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร ?				
๒.๑	ด้านผู้เรียน				
๒.๓	ด้านหลักสูตร				
๒.๔	ด้านผู้สอน				
๒.๕	ด้านทรัพยากร				
๒.๖	ด้านการบริหารจัดการ				
๒.๗	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน				
๒.๘	ด้านสถานศึกษา				

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ

.....

(.....)

ตำแหน่ง.....



แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (IOC)

สำหรับสัมภาษณ์ผู้บริหาร

เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามฉบับนี้มุ่งตรวจสอบ เพื่อหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการวิเคราะห์ ดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องและนำ ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปปรับปรุงปัจจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

๒. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ส่วนที่ ๒ สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง
- ส่วนที่ ๓ รูปแบบการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา
- ส่วนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

๓. ขอความกรุณาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ช่วยพิจารณาปัจจัยว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ ด้วยการให้คะแนนในแต่ละปัจจัยในระบบ IOC โดยการทำเครื่องหมาย ลงในช่องว่าง เกณฑ์การให้คะแนนในระบบ IOC : ๑) ให้ ๑ คะแนน เมื่อแน่ใจว่าปัจจัยนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ๒) ให้ ๐ คะแนน เมื่อไม่แน่ใจว่าปัจจัยนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ๓) ให้ -1 คะแนน เมื่อแน่ใจว่าปัจจัยนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๔. ขอความกรุณาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม ในประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยการเขียนข้อเสนอแนะไว้ท้ายปัจจัยนั้น ๆ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ส่วนที่ ๑ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของ
เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ข้อ	ประเด็นสัมภาษณ์	คะแนน			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
๑	สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง				
๑.๑	สถานการณ์การจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร ?				
๑.๒	รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร ?				

ตอนที่ ๒ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒,๓

ข้อ	ประเด็นสัมภาษณ์	คะแนน			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
๒	นโยบายการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาควรเป็นอย่างไร?				
๒.๑	ด้านโอกาสเข้าถึงการศึกษา				
๒.๓	ด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน				
๒.๔	ด้านการพัฒนาระบบสนับสนุน				

ตอนที่ ๓ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒,๓

๓	รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาความเป็นอย่างไร				
---	--	--	--	--	--

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ

.....
.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่



แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปประกอบการในโครงการวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ด้านพัฒนาการศึกษา มิได้มีเจตนาเป็นอย่างอื่น มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ส่วนที่ ๒ สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง
- ส่วนที่ ๓ รูปแบบการจัดการศึกษานบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา
- ส่วนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....
๒. เพศ () หญิง () ชาย () ไม่ระบุเพศ
๓. อายุ: ปี การศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท
ปริญญาเอก
๔. อาชีพ: ตำแหน่ง:
๕. ที่อยู่:

.....

ส่วนที่ ๒ สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง

๑. สถานการณ์ทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เป็นอย่างไร

๑.๑ การเข้าถึงการศึกษาเป็นอย่างไร ? (สถานศึกษา, บุคลากร, สิ่งอำนวยความสะดวก)

.....

.....

.....

.....

๑.๒ คุณภาพการศึกษาเป็นอย่างไร ? (ผลการเรียน, หลักสูตร, กิจกรรมการสอน)

.....

.....

.....

.....

๑.๓ ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นอย่างไร ? (ฐานะยากจน, ปัญหาสุขภาพ, ปัญหาครอบครัว)

.....

.....

.....

.....

๑.๔ แนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร ?

- ๒.๑ ด้านผู้เรียน
- ๒.๒ ด้านหลักสูตร.....
- ๒.๓ ด้านผู้สอน.....
- ๒.๔ ดัชนีพยากรณ์.....
- ๒.๕ ด้านการบริหารจัดการ.....
- ๒.๖ ด้านการมีส่วนร่วมชุมชน.....
- ๒.๗ ด้านสถานศึกษา.....

ส่วนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงในการเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามในครั้ง
นี้

พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง



ผู้บริหาร

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปประกอบการในโครงการวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ด้านพัฒนาการศึกษา มิได้มีเจตนาเป็นอย่างอื่น มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยแบ่งเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ ๒ สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง

ส่วนที่ ๓ นโยบายการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาควรเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๔ รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาความเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๕ ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....

๒. เพศ () หญิง () ชาย () ไม่ระบุเพศ

๓. อายุ: ปี การศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท

ปริญญาเอก

๔. อาชีพ: ตำแหน่ง:

๕. ที่อยู่:

.....
.....

ส่วนที่ ๒ สถานการณ์การศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูง

๑. สถานการณ์การจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร ?

๑.๑ สถานการณ์การจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร ?

.....
.....
.....

๑.๒ รูปแบบการจัดการศึกษาของเยาวชนบนพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร ?

.....
.....
.....

ส่วนที่ ๓ นโยบายการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาควรเป็นอย่างไร

๓.๑ ด้านโอกาสเข้าถึงการศึกษา:

.....
.....
.....

๓.๒ ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา :

.....
.....
.....

๓.๓ ด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน:

.....

.....

.....

๓.๔ ด้านการพัฒนาระบบสนับสนุน:

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๔ รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนบนพื้นที่สูงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
ความเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๕ ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงในการเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้
ในครั้งนี้

พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

ที่

๓๐ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์**เรียน/นมัสการ ประธานกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

ตามที่ ข้าพเจ้า พระอุดมบัณฑิต ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี). นักวิจัย ..อาจารย์.... สาขาวิชาการพัฒนาสังคม..สังกัด .คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” (ในกรณีเป็นนักวิจัย ต้องระบุ เลขที่สัญญา ..ว.๒๓๑/ ๒๕๖๖...) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยและการทดลองในมนุษย์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพิจารณาออกใบรับรองจริยธรรมในมนุษย์ โดยแนบเอกสารที่ใช้ประกอบการพิจารณาทบทวนประกอบด้วย

- | | |
|--|-------|
| ๑. โครงการวิจัย (๓ บท-ก่อนลงพื้นที่) | ๕ ชุด |
| ๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย | ๕ ชุด |
| ๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย | ๕ ชุด |
| ๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล | ๕ ชุด |

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติออกใบรับรองจริยธรรมในมนุษย์ ต่อไป.

(.....)

หัวหน้าโครงการวิจัย หรือหัวหน้าส่วนงาน

หมายเหตุ- ถ้าเป็นส่วนงานภายใน มจร.จะออกหนังสือเองหรือให้หัวหน้าส่วนงานเป็นผู้ออกหนังสือก็ได้
ถ้าเป็นบุคคลภายนอกส่วนงาน มจร.ให้หัวหน้าโครงการวิจัย หรือส่วนงานเป็นผู้ออกหนังสือ.

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ/สกุล พระอุดมบัณฑิต, ดร. (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี)
ชื่อภาษาอังกฤษ Phraudombunthit (Somsak Suthiyanamethee)
๒. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการสาขาวิชานวัตกรรมการสังคมและวัฒนธรรมสร้างสรรค์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. วุฒิการศึกษา
- | | | |
|--------------------------|------------------------------------|------|
| พธ.ด(การพัฒนาสังคม) | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย | ๒๕๖๕ |
| พธ.ม (การพัฒนาสังคม) | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย | ๒๕๖๒ |
| วท.บ (วิทยาศาสตร์บัณฑิต) | มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา | ๒๕๕๐ |
๔. สาขาที่เชี่ยวชาญ บาลี, การพัฒนาสังคม, การพัฒนาเชิงพื้นที่, เทคโนโลยีสารสนเทศ
๕. สังกัด-สถานที่ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผลงานทางวิชาการ (งานวิจัย/บทความทางวิชาการ/หนังสือ/ตำรา)

๕.๑ งานวิจัย

- ๕.๑.๑ เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
พ.ศ.๒๕๖๖ (ผู้ร่วมวิจัย)
- ๕.๑.๓ เรื่อง นโยบายและมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของพระสงฆ์ใน
สังคมไทย ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและ
นวัตกรรม พ.ศ.๒๕๖๖ (ผู้ร่วมวิจัย)
- ๕.๑.๔ เรื่อง การส่งเสริมรายได้ทำไร่กัฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน ได้รับ
ทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ.
๒๕๖๖ (ผู้ร่วมวิจัย)

๕.๒ บทความทางวิชาการ

- ๕.๒.๑ พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี). “นโยบายและมาตรการป้องกันและ
แก้ไขปัญหาเสพติดของพระสงฆ์ในสังคมไทย”, วารสารการพัฒนาสังคม ปีที่
๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๕).
- ๕.๒.๒ พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี) และ สุวรา นาคยศ. “การส่งเสริม
รายได้ทำไร่กัฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน”, วารสารสห
วิทยาการนวัตกรรมการบริหาร ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (กันยายน - ตุลาคม ๒๕๖๗)
- ๕.๒.๓ อัครเดช พรหมกัลป์, พระอุดมบัณฑิต, ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ, พระมหาชุตินันท์
อภิณฺโฑ, วีระศักดิ์ บุญดิษฐ์. ““แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิง

- ๕.๑.๔ เรื่อง สมาร์ทฟาร์ม : เทคนิคและรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์วิถีพุทธ จังหวัดเชียงราย ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๖๑ (งบบุคลากรวิจัย และนวัตกรรม) ปี ๒๕๖๑
- ๕.๑.๕ เรื่อง การลดความสูญเสียและการเพิ่มมูลค่าของข้าวชาวดอกมะลิ ได้รับทุนอุดหนุน การวิจัยจาก สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) พ.ศ.๒๕๖๐ (ผู้ร่วมวิจัย)

๕.๒ บทความทางวิชาการ

- ๕.๒.๑ รัชณี มิตกิตติ, ประภัสสร ธรรมเมธา, ขวัญชนก เหล่าสุนทร และเชษฐกานต์ เหล่าสุนทร. “คุณภาพชีวิตของผู้ที่เลิกบุหรืได้สำเร็จในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ไร่ จังหวัดเชียงราย”. **วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ แห่งประเทศไทย**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๕): ๔๔-๕๓.
- ๕.๒.๒ พระไพโรจน์ มหาวิโร, ขวัญชนก เหล่าสุนทร และพระรัตนมณี. “การจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมด้านโคลงล้านนาของชุมชนตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง เชียงราย จังหวัดเชียงราย”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และ นานาชาติ ครั้งที่ ๑ ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๕ วันที่ ๑๙-๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๕**. วิทยาลัยสงฆ์ ลำพูน ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.
- ๕.๒.๓ พระรัตนมณี, ขวัญชนก เหล่าสุนทร และเชษฐกานต์ เหล่าสุนทร. “สมาร์ทฟาร์ม : เทคนิคและรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์วิถีพุทธจังหวัดเชียงราย”. ผลงานวิจัยเด่น ประจำปี ๒๕๖๑. **สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ๖๑-๖๔
- ๕.๒.๔ Kuanchanok Laosubthara, Prawit Puddhanon, Danuwat Pengont, Nakarate Rungkawat, and Sansanee Krajangchom. The Quality of Life of Rice Farmers in Chiang Rai Province. **International Conference on Trends in Economics, Humanities and Management**. March 27-28, 2015 Singapore. ISBN 978-93-84422-13-4, P. 46-50.
- ๕.๒.๕ ขวัญชนก เหล่าสุนทร, การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของชาวนาในจังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา ชาวนาอินทรีย์และชาวนาไม่อินทรีย์. **วารสารการพัฒนาสังคม มจร**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๐)
- ๕.๒.๖ วิรุณศิริ ใจมา, นุกูล อินทกุล, ประภาพรรณ ไชยานนท์, ปวีณา ถีระระกุล, ขวัญชนก เหล่าสุนทร, เชษฐกานต์ เหล่าสุนทร, ศศิวิมล ภู่งวง, วไลพร ชายน้อย . “การลดความสูญเสียและการเพิ่มมูลค่าของข้าวชาวดอกมะลิ”

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓๘ พฤษภาคม-
สิงหาคม ๒๕๖๑. ๘๙-๑๐๔.

